

2016

þý Á ç ' 1 0 ± ã ä 1 0 ® À ± Á ± À ç ¼ À ®

þý š ç Å Ä Ã ì Æ Ä ± Â , œ ¬ Á 1 ç Â ´ .

þý Á ì³ Á ± ¼ ¼ ± " 1 µ , ½ - Â 0 ± 1 • Å Á É À ± Ê ò ÿ 1 0 ç ½ ç ¼ 1 0 ì " - 0 ± 1 ç , £ Ç ç » ® • ç ¼ 1 0 ì ½ 0 ± 1
þý • Å 1 ã ä • ¼ ì ½ , ± ½ µ Å 1 ã ä ® ¼ 1 ç • µ ¬ À ç » 1 Â ¬ Æ ç Å

<http://hdl.handle.net/11728/9210>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

**ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ

Του

ΜΑΡΙΟΥ Α. ΚΟΥΤΣΟΦΤΑ

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ (LLM)**

2016

**ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ

Του

ΜΑΡΙΟΥ Α. ΚΟΥΤΣΟΦΤΑ

Υποβληθείσα στη Σχολή Νομικής και Κοινωνικών Επιστημών σε μερική
εκπλήρωση των απαιτήσεων για την απόκτηση του Πτυχίου LLM

Ιανουάριος 2016

ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ

Διπλωματική Εργασία

Καθηγητής Κωνσταντίνος Αθανασόπουλος
Επιβλέπων καθηγητής

Καθηγητής Αντώνης Μανιτάκης
Κοσμήτορας

Περίληψη

Κατά το άρθρ. 267 ΣΛΕΕ δικαίωμα για προδικαστική παραπομπή έχει ένα Δικαστήριο κάποιου κράτους μέλους. Οι αποφάσεις αυτού του Δικαστηρίου πρέπει να περιβάλλονται το κύρος της νομολογιακής απόφασης και είναι δεσμευτικές. Έτσι δικαίωμα για προδικαστική παραπομπή έχει και μια επιτροπή για την οποία ισχύουν τα ανωτέρω.

Σύμφωνα με το αρθρ. 267 παρ. 1 ΣΛΕΕ μπορούν να τεθούν ερωτήματα που αφορούν την ισχύ ή την ερμηνεία του δευτερογενούς Ενωσιακού Δικαίου. Σ' αυτά περιλαμβάνεται η ερμηνεία των Συνθηκών, η ισχύς ή ερμηνεία των πράξεων των οργάνων της Ένωσης, των διάφορων οργανισμών και θεσμών, της Ένωσης.

Δεν επιτρέπεται να τεθούν ερωτήματα σχετικά με την ισχύ του εσωτερικού δικαίου. Ούτε ερωτήματα που αφορούν την συμβατότητα του ενωσιακού με το εσωτερικό δίκαιο ή ερωτήματα συνταγματικής συμβατότητας. Έτσι σύμφωνα με τα ανωτέρω ο εθνικός δικαστής πρέπει να θέσει το ερώτημα γενικά όπως π.χ αν ένα τέτοιο μέτρο που αντιστοιχεί στον τάδε νόμο θα ήταν γενικά συμβατό με το ενωσιακό δίκαιο. Αν ένα κράτος μέλος μονομερώς στην προσπάθεια του να ερμηνεύσει το ενωσιακό δίκαιο το ερμηνεύσει ευρύτερα απ' ότι του αναλογεί , τότε και πάλι το Δικαστήριο θα αποφασίσει σχετικά αφού το ενδιαφέρον του για ενιαία ερμηνεία του Ενωσιακού Δικαίου παραμένει. Αν το ερώτημα διατυπωθεί λάθος τότε το Δικαστήριο θα μεταβάλει το ερώτημα αυτεπάγγελα.

Κατ' αρθρ. 267 παρ. 2 ΣΛΕΕ πρέπει η τεθείσα ερώτηση του ερωτώντος δικαστηρίου κατά την άποψη του ίδιου Δικαστηρίου να είναι αποφασιστικής σημασίας. Το Δικαστήριο εξετάζει αυτή την προϋπόθεση κοιτάζοντας αν είναι μόνο υποθετικής φύσεως ερωτήματα (π.χ προσπάθεια επίτευξης μιας γνωμοδότησης). Εξετάζει περαιτέρω αν μεταξύ της εξέτασης ισχύος του Ενωσιακού Δικαίου και της συγκεκριμένης απόφασης δεν υπάρχει καμία σύνδεση, καθιστώντας το ερώτημα έτσι άνευ σημασίας και καθαρά θεωρητικού ενδιαφέροντος. Έτσι τα εθνικά Δικαστήρια πρέπει να διατυπώνουν τους λόγους για τους οποίους το ερώτημα είναι σημαντικό.

Η διαδικασία καθίσταται άνευ αντικειμένου αν η διαδικασία ενώπιον του εθνικού Δικαστηρίου έχει πλέον περατωθεί.

Εξετάζοντας το άρθρ. 267 παρ.2 ΣΛΕΕ διαπιστώνει κανείς ότι τα εθνικά δικαστήρια έχουν δικαίωμα για υποβολή ερωτήματος. Αντιθέτως το αρθρ. 267 παρ. 3 ΣΛΕΕ ιδρύει μια υποχρέωση για τα εθνικά Δικαστήρια, οι αποφάσεις των οποίων δεν μπορούν πλέον να προσβληθούν με ένδικα μέσα του εθνικού δικαίου. Κατά την επικρατούσα άποψη που υπηρετεί καλύτερα τους σκοπούς ενιαίας ερμηνείας του ενωσιακού δικαίου και ενιαίας εφαρμογής του, γίνεται αποδεκτό ότι το αν ένα εθνικό Δικαστήριο είναι τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας ή όχι πρέπει να λαμβάνεται υπόψη με βάση την συγκεκριμένη υπόθεση. Έτσι αν σε μια περίπτωση ένα Δικαστήριο θα αποφασίσει σε τελικό βαθμό χωρίς να μπορούν οι αποφάσεις του να προσβληθούν με περαιτέρω ένδικα μέσα θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι είναι υποχρεωμένο να θέσει το ερώτημα, έστω και αν σε άλλη περίπτωση οι αποφάσεις του προσβάλλονται με ένδικα μέσα.

Το εθνικό Δικαστήριο τελευταίου βαθμού απελευθερώνεται από μια τέτοια υποχρέωση όταν το Δικαστήριο έχει ήδη σε όμοιο ερώτημα απαντήσει (*acte éclairé*). Όταν υπάρχει πάγια νομολογία του Δικαστηρίου ή όταν η εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου δεν αφήνει λογικές αμφιβολίες για την ερμηνεία του ενωσιακού δικαίου (*acte clair*). Αυτή η τελευταία εξαίρεση πρέπει να προσεγγίζεται με αυστηρότητα. Απαγόρευση στην τελευταία αυτή περίπτωση δεν υπάρχει. Αν θέλει το εθνικό Δικαστήριο να παρεκκλίνει από την ερμηνεία του ενωσιακού Δικαίου πρέπει να στείλει πάλι σχετικό ερώτημα.

Summary

Under Article 267 TFEU a national court of a Member – State has the privilege for preliminary reference to the ECJ. Thus, that Court has to be authoritarian enough when delivers preliminary rulings, since its judgments are binding to all the EU Members. Moreover, a right for preliminary reference can also be made by a commission for which again the ECJ's ruling has to be applied uniformly across the EU Members.

According to Article 267 TFEU par.1 a national court could ask the ECJ on matters of force or on the interpretation of the subsidiary EU law. Within the subsidiary law are included the interpretation of Directives, the power and the interpretation of the acts of the EU institutions and organizations. However, national courts are not permitted to ask questions on matters of interpretation of their national laws. Therefore, questions of uniformity between the EU law and national law or constitutional compatibility are not allowed. Consequently, according to the above, a national judge has to ask a question to the ECJ in a general manner; for example a question should be on whether such a measure which corresponds to that national law is generally in compliance with the EU law. If a Member State unilaterally in the process of interpreting the EU law gives it a broader interpretation than it should, then again the ECJ should make a ruling on the matter of the interpretation, bearing in mind that the uniformity of the EU law among the Member States should be achieved. Moreover, if a question is expressed wrongly then the ECJ has the power to change it, *ex officio*, in order to fit its purposes of uniformity.

Additionally, Art. 267 TFEU par. 2 states that the question the national Court imposes on the ECJ must be one of decisive importance. The ECJ in the process of examining the aforementioned pre-request it examines whether it is a subjective question or not; namely whether the national Court tries through the procedure of a preliminary ruling to get a legal opinion. Furthermore, it examines the connection between the enforcement of the EU law and the preliminary ruling, thus making the preliminary reference insignificant and purely of theoretical interest. Therefore, national Courts must explain and clarify the reasons behind a question and thus strengthening the need of having a ruling from the ECJ to an important matter. However, a

decision of a national Court on a subject matter that was referred to the ECJ makes the question to the ECJ obsolete.

Furthermore, examining Art. 267 TFEU par.2 it becomes clear that national Courts have the right rather than the obligation to make preliminary references to the ECJ. On the other hand, Art.267 TFEU par.3 establishes an obligation on the national Courts to make a reference to the ECJ on matters that their national judgments cannot be challenged by other internal national remedies. According to the prevailing opinion which is in line with the scope of a unified interpretation of the EU law, it is accepted that if a national Court is of a low rank or not should be taken into account so as to decide whether an additional remedy should be allowed. So, if in one case the national Court gives a final judgment without allowing a further challenge, it should be accepted that a preliminary question should be forwarded to the ECJ, irrespective of the fact that for other cases its judgments could be challenged with other internal remedies.

Nevertheless, a national Court of a low ranking is released from such an obligation to forward a question to the ECJ if the ECJ has previously given a ruling to a similar question (*acte éclairé*). In cases where there is settled jurisprudence by the ECJ or when the application of the EU law does not give an ambiguous interpretation, then again the national Court is not obliged to forward a question to the ECJ. However, this last exception should be approached strictly. Finally, if the national Court wants to depart from the interpretation of the EU law then again it should ask for a preliminary ruling by the ECJ.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ την οικογένεια μου για την αμέριστη συμπαράσταση, κατανόηση και στήριξη στο εξαιρετικά δύσκολο υπό τις περιστάσεις επιχείρημά μου.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω να εκφράσω και στον επιβλέπων καθηγητή μου κ. Κωνσταντίνο Αθανασόπουλο, όπου με τις διδαχές και την καθοδήγησή του, έγινε κατορθωτό να υλοποιήσω ένα υψηλό στόχο. Το Μεταπτυχιακό στη νομική επιστήμη.

Πίνακας Περιεχομένων

ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ

Εισαγωγή	14
Κεφάλαιο 1	15
1. Η παραπομπή προδικαστικών ζητημάτων	15
1.1 Η ενότητα της νομολογίας	15
2. Αρμοδιότητα και αντικείμενο παραπομπής	17
3. Προϋποθέσεις της Παραπομπής	28
4. Ευχέρεια και υποχρέωση παραπομπής	32
5. Διαδικασία και απόφαση	39
Κεφάλαιο 2	45
6. Ερμηνεία των συνθηκών για Ευρωπαϊκή Ένωση	45
6.1. Εισαγωγικά	46
6.2. Εξέλιξη της Διάταξης	46
6.3. Σημασία της διάταξης	47
6.4. Η επίδραση της προδικαστικής παραπομπής στην εξέλιξη του κοινοτικού δικαίου	47
6.5. Συνεργασία του εθνικού με τον κοινοτικό δικαστή	47
7. II. Αντικείμενο της προδικαστικής παραπομπής	48
7.1. Οι επιμέρους περιπτώσεις	48
8. A. Ζητήματα ερμηνείας	49
8.1. Αντικείμενο της ερμηνείας	49
8.2. Πράξεις των κοινοτικών οργάνων	49
8.3. Η περίπτωση των διεθνών συμφωνιών	49
8.4. Πράξεις των Συμβουλίων Σύνδεσης	50
8.5. Ερμηνεία εθνικών κανόνων	50
8.6. Καθαρά εσωτερικές υποθέσεις	51
8.7. Κανονισμοί των οργανισμών κατά το εδ. 1 (γ)	51
9. Ζητήματα κύρους των κοινοτικών πράξεων	52
9.1. Πλήρης έλεγχος νομιμότητας	52

9.2	Η νομιμοποίηση για την προσφυγή ακυρώσεως ως λόγος αποκλεισμού της προδικαστικής παραπομπής	52
10.	III. Ευχέρεια και υποχρέωση παραπομπής	53
	Η βασική διάκριση του άρθρου 234 (<u>267 ΣΛΕΕ</u>)	53
10.1	A. Η έννοια του «δικαστηρίου» κατά το άρθρο 234	53
10.2	Έννοια του κοινοτικού δικαίου	53
10.3	Ειδικές περιπτώσεις	54
10.4	Τα διαιτητικά δικαστήρια	54
10.5	Το άρθρο 234 στην ελληνική δικονομική τάξη	55
10.6	B. Προϋποθέσεις της παραπομπής	55
10.7	Τύπος της παραπεμπτικής απόφασης	55
10.8	Πραγματική και όχι υποθετική διαφορά	56
10.9	Διαδικασίες προσωρινής δικαστικής προστασίας	56
10.10	Ανάκληση του προδικαστικού ερωτήματος και ένδικα μέσα κατά της παραπεμπτικής απόφασης	56
10.11	Γ. Υποχρέωση παραπομπής	57
10.12	Περιπτώσεις υποχρεωτικής παραπομπής	57
10.11	α) Τα ανώτατα δικαστήρια	57
10.12	Οι λόγοι της υποχρεωτικής παραπομπής	57
10.13	Κρίσιμο στοιχείο η ύπαρξη ένδικου μέσου	58
10.14	Εξαιρέσεις από την υποχρεωτική παραπομπή	58
10.15	β) Οι περιπτώσεις του κύρους των κοινοτικών πράξεων	58
10.16	Έλεγχος του κύρους μόνο από το ΔΕΚ	58
10.17	Εξαίρεση στις διαδικασίες προσωρινής δικαστικής προστασίας	59
10.18	γ) Η παράβαση της υποχρέωσης παραπομπής	60
10.19	Οι πιθανές κυρώσεις	60
11.	IV. Η διαδικασία ενώπιον του ΔΕΚ	61
	Γραπτή και προφορική διαδικασία	61
12.	V. Δεσμευτικότητα της απόφασης επί της προδικαστικής παραπομπής	61
12.1	Η δέσμευση του δικαστή της κύριας δίκης	61
12.2	Δέσμευση σε άλλες δίκες	62
12.2	Περιορισμός των αποτελεσμάτων της απόφασης του ΔΕΚ	63
13.	VI. Η προσδικαστική παραπομπή στην πράξη	63

13.1	Πρόσφατα στατιστικά στοιχεία	63
13.2	Προδικαστικά ερωτήματα ελληνικών δικαστηρίων	64
14.	Τελικές παρατηρήσεις	64
14.1	Α) Δικαίωμα σε προδικαστική παραπομπή	64
14.2	Β) Επιτρεπόμενες ερωτήσεις	65
14.3	Γ) Βαρύτητα για μια απόφαση της Απόφασης	65
14.4	Δ) Υποχρεωτική υποβολή τέτοιων ερωτημάτων και προαιρετική	66
14.5	Ε) Ισχύς της απόφασης επί του ερωτήματος του Δικαστηρίου	67
14.6	ΣΤ) Έλεγχο τήρησης της υποχρέωσης των Δικαστηρίων για Προδικαστική παραπομπή	67
14.7	Ζ) Διαδικαστικές λεπτομέρειες	67
14.8	Η) Ειδική συνοπτική διαδικασία	68
15.	Επίλογος	69
16.	Παραρτήματα	70
16.1	Παράρτημα Α (υπόμνημα για προδικαστική παραπομπή στο ΔΕΕ)	70
16.2	Παράρτημα Β (Κοινοποίηση της προδικαστικής παραπομπής C-390/14)	98
17.	Βιβλιογραφία	100

Εισαγωγή

Η εργασία αυτή επιδιώκει να προσεγγίσει την προδικαστική παραπομπή. Μια από τις σημαντικότερες διαδικασίες του Ευρωπαϊκού Δικαστικού συστήματος. Ενώ η αίτηση ακυρώσεως συνιστά για παράδειγμα μια απευθείας διαδικασία ελέγχου της πράξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθιστά η προδικαστική παραπομπή μια παρεμπόπτουσα εξέταση και διερεύνηση σημαντικών ερωτημάτων του ενωσιακού δικαίου μέσω αναστολής της δικαστικής διαδικασίας του εθνικού δικαστηρίου. Έτσι αποτελεί η προδικαστική παραπομπή ένα από τα συνηθέστερα ένδικα βοηθήματα του ενωσιακού δικαίου. Έτσι για παράδειγμα μόνο το 2013 ετέθησαν 450 προδικαστικά ερωτήματα¹. Εισαγωγικά πρέπει να λεχθεί ότι το σύστημα προδικαστικής παραπομπής είναι ένα σημαντικό εργαλείο συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Δικαστηρίων της και των εθνικών δικαστηρίων για την εξέλιξη και ενιαία εφαρμογή του Ενωσιακού Δικαίου. Στις εισαγωγικές παρατηρήσεις ανήκει και η μνεία της αναγκαιότητας δημιουργίας αμφιβολιών από τους διαδίκους στο Δικαστήριο για την συμβατότητα μιας εθνικής διάταξης ή της ερμηνείας του Ενωσιακού Δικαίου. Μ' αυτό τον τρόπο μπορεί να λεχθεί ότι οι Διάδικοι προσφεύγουν κατά κάποιον τρόπο ενώπιον εθνικών δικαστηρίων κατά του εθνικού δικαίου.

¹ Ετήσια έκθεση του Δικαστηρίου, www.curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-06/qdag14001dec.pdf.

Κεφάλαιο 1

1. Η παραπομπή προδικαστικών ζητημάτων

Η ενότητα της νομολογίας

Το ευρωπαϊκό δίκαιο εκτελείται και εφαρμόζεται από τις εθνικές αρχές και τους ίδιους τους ιδιώτες. Τα εθνικά δικαστήρια θα κληθούν να αποφασίσουν σε τυχόν αμφιβολίες, διαφωνίες ή κενά δικαίου τα οποία δυνατό να προκύψουν κατά την εφαρμογή ή εκτέλεση. Ζήτημα ευρωπαϊκού δικαίου είναι δυνατό να τεθεί σε οποιαδήποτε δίκη, εκκρεμή σε εθνικό δικαστήριο. Σε όλες τις περιπτώσεις ελλοχεύει ο κίνδυνος διαφορετικών αποφάσεων, που διακινδυνεύουν την ενότητα της εφαρμογής του ευρωπαϊκού δικαίου, οδηγώντας σε ανασφάλεια και διακρίσεις από κράτος σε κράτος, υπονομεύοντας έτσι την κοινή αγορά και εξασθενίζοντας την Ευρωπαϊκή ένωση.

Τυχόν επίλυση στο Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης (Δ.Ε.Ε) με ρόλο Ανωτάτου Δικαστηρίου όλων των κρατών μελών ως επικεφαλής όλων των εθνικών δικαστηρίων, θα έλυσε το πρόβλημα της ενότητας της νομολογίας, πλην όμως κρίθηκε ότι θα περιορίζει υπερβολικά την αυτονομία των δικαστικών εξουσιών στα διάφορα μέλη.

Το Δ.Ε.Ε διασφαλίζει την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και εφαρμογή των Συνθηκών², χωρίς αυτό να συνεπάγεται ότι το Δικαστήριο των Κοινοτήτων έχει τη γενική αρμοδιότητα της οριστικής λύσης όλως των διαφορών Ευρωπαϊκού δικαίου. Οι συνθήκες ακολούθησαν και στο δικαστήριο (όπως και στα άλλα όργανα της Κοινότητας) την αρχή της ειδικότητας των αρμοδιοτήτων. Ενεργούν δηλαδή εντός των ορίων των εξουσιών που τους παρέχονται από τις Συνθήκες³. Ειδικά για το Δικαστήριο, οι Συνθήκες προβλέπουν ότι εφόσον δεν θεμελιώνουν αρμοδιότητα του, οι διαφορές στις οποίες η Ένωση είναι διάδικος δεν εξαιρούνται για αυτό το λόγο από την αρμοδιότητα των Εθνικών δικαστηρίων⁴.

² Άρθρα 164 ΣυνθΕΟΚ, 136 ΣυνθΕΚΑΕ, 31 ΣυνθΕΚΑΧ.

³ Άρθρα 4 παρ. 1 υποπαρ. 2 ΣυνθΕΟΚ, 3 παρ. 1 υποπαρ. 2 ΣυνθΕΟΚ.

⁴ Άρθρα 183 ΣυνθΕΟΚ, 155 ΣυνθΕΚΑΕ, πρβλ. άρθρο 29 παρ. 1 του Καταστατικού της ΕΤΕ.

Διαφορετική είναι η ρύθμιση του άρθρου 40 παρ. 3 Συνθ ΕΚΑΧ.

Όπως επισημαίνει ο Π. Δ. Δαγτόγλου⁵, οι συντάκτες των Συνθηκών δεν θέλησαν να συγκεντρώσουν το σύνολο της ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου στο Δικαστήριο των Κοινοτήτων. Ούτε όμως θέλησαν να δημιουργήσουν ένα ανώτατο ακυρωτικό δικαστήριο που ελέγχει σε τελευταίο βαθμό τις αποφάσεις των εθνικών δικαστηρίων, κατόπιν προσφυγής των διαδίκων, διασφαλίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την ενότητα της νομολογίας. Προτίμησαν την συμβιβαστική λύση της παραπομπής προδικαστικών (προκριματικών) ζητημάτων από τα εθνικά δικαστήρια στο Δικαστήριο των Κοινοτήτων, μια λύση που στηρίζεται στην αρχή της συνεργασίας μεταξύ του κοινοτικού και των εθνικών δικαστηρίων⁶.

Κατά τις σχετικές διατάξεις των Συνθηκών⁷, τα αμφισβητούμενα ζητήματα κοινοτικού δικαίου δεν φέρονται ενώπιον του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τους ίδιους τους διαδίκους της διαφοράς ουσίας, αλλά παραπέμπονται, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, από το εθνικό δικαστήριο στο οποίο εκκρεμεί η δίκη. Η παραπομπή⁸ απόκειται στην διακριτική ευχέρεια των εθνικών δικαστηρίων, εκτός αν πρόκειται για «τελικά» δικαστήρια, οπότε η παραπομπή είναι υποχρεωτική⁹. Με τον τρόπο αυτό οι Συνθήκες διασφαλίζουν την ενότητα, πληρότητα και αποτελεσματικότητα του κοινοτικού δικαίου¹⁰, χωρίς να καταργούν την αυτονομία των εθνικών δικαστηρίων.

⁵ Π. Δ. Δαγτόγλου, *ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο*, I, β' έκδοση αναθεωρημένη και συμπληρωμένη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα, 1985

⁶ ΔΕΚ 16/65, Schwarze, Συλλ. 1965, 1151 (1165)

⁷ Άρθρα 177 ΣυνθΕΟΚ, 150 ΣυνθΕΚΑΕ πρβλ. άρθρα 41 ΣυνθΕΚΑΧ.

⁸ Reference, saisir la Cour, Vorlage.

⁹ Η ΣυνθΕΚΑΧ (άρθρο 41) προβλέπει μόνο υποχρέωση παραπομπής.

¹⁰ ΔΕΚ 166/73, Rheinmuhlen, Συλλ. 1974, 33 (38).

2. Αρμοδιότητα και αντικείμενο παραπομπής

Αρμόδιο για παραπομπή προδικαστικών ζητημάτων στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι μόνον (αλλά και όλα) τα δικαστήρια¹¹ των κρατών μελών.

Το πώς ερμηνεύεται ο όρος «δικαστήριο» δεν αποδίδεται ενιαία, αλλά ερμηνεύεται διαφορετικά σε κάθε κράτος μέλος. Σύμφωνα με τη Συνθήκη, η διευκρίνιση της πρέπει να γίνει στο πλαίσιο του κοινοτικού και όχι του εθνικού δικαίου. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ασχολήθηκε με το ζήτημα αυτό και δέχθηκε την αμφισβητούμενη δικαστική ιδιότητα ενός ολλανδικού οργάνου βάσει διάφορων κριτηρίων που αφορούσαν τη σύνθεση, συγκρότηση και διαδικασία του οργάνου, την ανεξαρτησία των μελών του και την εφαρμογή κανόνων δικαίου¹². Σύμφωνα με τον Π. Δ. Δαγτόγλου, δεδομένου πάντως ότι τα κράτη μέλη ουσιαστικά υιοθετούν τη θεμελιώδη ιδέα του κράτους δικαίου, μέσα από την οποία προκύπτει η έννοια του «δικαστηρίου», μπορούμε να δεχθούμε ως γνώμονα, πως ό,τι είναι δικαστήριο κατά το εθνικό δίκαιο γίνεται δεκτό και ως δικαστήριο κατά την έννοια του άρθρου 177 ΣυνθΕΟΚ. Η έννοια αυτή είναι ίσως λίγο ευρύτερη, αλλά πάντως όχι στενότερη από την εθνική έννοια του «δικαστηρίου».

Σύμφωνα με την Ελληνική αρχή, ο όρος «δικαστήριο» προκύπτει από το άρθρο 87 παρ. 1 του Συντάγματος. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή «η δικαιοσύνη απονέμεται υπό δικαστηρίων συγκροτούμενων εκ τακτικών δικαστών, απολαύοντων λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας». Σύμφωνα με το Σύνταγμα, προβλέπονται εξαιρέσεις στην περίπτωση των αστυνομικών αρχών που εκδικάζουν κατά το νόμο αστυνομικές παραβάσεις τιμωρούμενες με πρόστιμο, και των αρχών της αγροτικής ασφάλειας, που εκδικάζουν κατά το νόμο τα περί τους αγρούς πταίσματα και τις ιδιωτικές διαφορές που απορρέουν από αυτά. Κατά κανόνα, δικαστήρια κατά το Σύνταγμα είναι μόνο εκείνα που συγκροτούνται από τακτικούς δικαστές¹³.

¹¹. ΔΕΚ. 138/80, Borker, Συλλ. 1980,1975 (σκεπτικό αρ. 4)

¹². ΔΕΚ 61/65, Vaasen- Gobbels, Συλλ. 1969, 583 (585,601/2). Πρβλ. ΔΕΚ 17/76, Brack/Insurance Officer, Συλλ. 1976, 1429. 65 77, Razanatsimba, Συλλ. 1977, 2229.

¹³ Είναι βέβαια γεγονός, ότι κανένα από τα λεγόμενα ειδικά διοικητικά δικαστήρια δεν αποτελείται πλήρως ή έστω κατά πλειοψηφία από τακτικούς δικαστές. Το Σύνταγμα όμως αναγνωρίζει προσωρινά τα δικαστήρια αυτά μέχρι την υπαγωγή στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια όλων των λεγόμενων ουσιαστικών διοικητικών διαφορών, ή εν πάση περιπτώσει, εκείνων από αυτές, για τις οποίες αρμόδια

Στην Κύπρο, ο νόμος που διέπει τη λειτουργία των δικαστηρίων είναι Ο **περί Δικαστηρίων Νόμος Ν.14/60**, ενώ έχει σωρεία τροποποιήσεων. Το **άρθρο 2** αναφέρεται σε διάφορες έννοιες όπως «αγωγή», «Ανώτατο Δικαστήριο», «Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο», «ενάγων», «εναγόμενος», «ποινική διαδικασία», «πολιτική διαδικασία».

Με βάση τον περί Δικαστηρίων Νόμο έχουν εγκαθιδρυθεί τα επαρχιακά δικαστήρια και τα Κακουργιοδικεία. Τα Κακουργιοδικεία επιλαμβάνονται μόνο ποινικές υποθέσεις ενώ τα επαρχιακά τόσο για ποινικές όσο και για πολιτικές υποθέσεις.

Οι αρμοδιότητες και εξουσίες των δικαστηρίων καθορίζονται από το νόμο. Το ΑΔ ιδρύεται κατευθείαν από το Σύνταγμα, Μέρος Χ. Περί του Ανωτάτου Δικαστηρίου και των υπό τούτο τεταγμένων Δικαστηρίων, άρθρα 152 έως 164.

Δικαστήρια κατά την έννοια του άρθρου 177 ΣυνθΕΟΚ είναι και τα τμήματα ενός δικαστηρίου. Δεν απαιτείται δηλαδή απόφαση ης ολομέλειας αλλά αρκεί και απόφαση τμήματος, ακόμη και της Επιτροπής Αναστολών του ΣτΕ. Η πρόσφατη διάταξη, κατά την οποία είναι «υποχρεωτική η παραπομπή υπόθεσης στην ολομέλεια, όταν το τμήμα κρίνει ότι πρέπει να παραπεμφθεί προκριματικό ζήτημα στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων»¹⁴, αντί να ενθαρρύνει, θα δυσχεράνει ακόμη περισσότερο την παραπομπή ζητημάτων από το Συμβούλιο της Επικρατείας στο Δικαστήριο, αφού θα

είναι τα ειδικά διοικητικά δικαστήρια (άρθρο 94 παρ. 2). Μετά από επανειλημμένες παραστάσεις, ο νομοθέτης μεταβίβασε το Δεκέμβριο 1983 με το νόμο 1406/1983 στη δικαιοδοσία των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων όλες τις «διοικητικές διαφορές ουσίας», και συνεπώς (αν και δεν το λέει ρητώς) κατήργησε τα ειδικά διοικητικά δικαστήρια. Ήδη με την έναρξη ισχύος του νόμου 1406 στις 14 Δεκεμβρίου 1983 καταργήθηκαν τα φορολογικά δικαστήρια δήμων και κοινοτήτων (από τα οποία βέβαια είχαν αφαιρεθεί ήδη με το νόμο 505/1976 οι περισσότερες αρμοδιότητες), τα διοικητικά δικαστήρια δήμων και κοινοτήτων, τα δικαστήρια επιτάξεων και το διοικητικό δικαστήριο μεταλλείων. Παρέμειναν προσωρινά τα διοικητικά δικαστήρια σημάτων, που καταργήθηκαν με την ανάθεση των αρμοδιοτήτων τους στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια στις 11 Ιουνίου 1984, καθώς και όλα τα άλλα περιορισμένης δικαιοδοσίας, ειδικά διοικητικά δικαστήρια, τα προβλεπόμενα από ειδικούς νόμους τα οποία καταργούνται στις 11 Ιουνίου 1985. Ως την εκάστοτε κατήργηση τους τα ειδικά διοικητικά δικαστήρια, αν και δεν ανταποκρίνονται στην έννοια του δικαστηρίου του άρθρου 87 παρ. 1 του Συντάγματος, είναι συνταγματικά κατά το άρθρο 94 παρ. 2 και έχουν την παραπεμπτική ευχέρεια του άρθρου 177 ΣυνθΕΟΚ. Αντιθέτως, την ευχέρεια αυτή δεν την έχει η Διοικητική Επιτροπή Σημάτων, στην οποία μετατράπηκε από 11 Ιουνίου 84 το Πρωτοβάθμιο Διοικητικό Δικαστήριο Σημάτων, αφού η Επιτροπή αυτή είναι διοικητικό πλέον όργανο υπό την προεδρία παρέδρου της διοικήσεως (άρθρο 11ν. 1406/83).

¹⁴. Η διάταξη αυτή προστέθηκε με το άρθρο 1 παρ. 6 του ν. 1470/1984 «τροποποιήσεις στη νομοθεσία του Συμβουλίου της Επικρατείας και άλλες διατάξεις «στο άρθρο 14 παρ. 4 των ν.δ. 170/1973» περί του Συμβουλίου της Επικρατείας.

προσθέσει τη σημαντική απώλεια χρόνου που συνεπάγεται η παραπομπή υποθέσεως από τμήμα σε Ολομέλεια. Προπάντων όμως η άποψη που κρύβεται πίσω από μία τέτοια ρύθμιση, είναι ότι η παραπομπή ζητήματος στο Δικαστήριο, έχει τη γενικότερη εκείνη σημασία που δικαιολογεί την αρμοδιότητα της Ολομέλειας-ενώ λησμονείται ότι η κρίση της ουσίας της υποθέσεως παραμένει στο παραπεμφθέν δικαστήριο. Μία τέτοια ρύθμιση, ανεξάρτητα από την πρόθεση των συντακτών της, δίνει την εντύπωση δυσπιστίας προς το κοινοτικό δίκαιο και το Δικαστήριο και ενισχύει το κλίμα απομονωτισμού που διακρίνει μερικές φορές τα δικαστήρια μας. Επιπλέον δε η αναβολή της παραπομπής στο Δικαστήριο επιμηκύνει ακόμη περισσότερο τη δικαστική διένεξη, εις βάρος των διαδίκων.

Όλα τα δικαστήρια¹⁵, ανεξαρτήτως είδους ή βαθμού μπορούν να παραπέμψουν προδικαστικά ζητήματα στο Δικαστήριο των Κοινοτήτων. Μια από τις θεμελιώδεις αποφάσεις του Δικαστηρίου στην υπόθεση Costa/ENEL λήφθηκε ύστερα από παραπομπή ειρηνοδίκη του Μιλάνου¹⁶. Κατώτερα δικαστήρια δεν είναι υποχρεωμένα να δεχθούν τη γνώμη ανώτερου δικαστηρίου και να απόσχουν από παραπομπή¹⁷. Η παραπομπή δεν επιτρέπεται να εξαρτάται από άδεια ανώτερου δικαστηρίου ή, ακόμη λιγότερο, εξωδικαστικής αρχής (π.χ. του Υπουργού Δικαιοσύνης). Δεν αντίκειται όμως προς το αυτοτελές δικαίωμα παραπομπής που έχει κάθε δικαστήριο ο καθορισμός μιας ενιαίας διαδικαστικής οδού που πρέπει να ακολουθούν όλες οι παραπομπές.

Ενώ όλα τα δικαστήρια μπορούν να παραπέμψουν, τα δικαστήρια τελευταίου βαθμού υποχρεούνται.

Σε παραπομπή είναι αρμόδια τα δικαστήρια όλων των δικαιοδοσιών και ανεξάρτητα από τη εφαρμοζόμενη διαδικασία και το είδος της αποφάσεως που την περατώνει¹⁸. Αν και τα περισσότερα ζητήματα κοινοτικού δικαίου απασχολούν συνήθως τη διοικητική δικαιοσύνη, τέτοια ζητήματα είναι δυνατά και στο πλαίσιο της πολιτικής ή ποινικής δίκης (π.χ. σε θέματα ίσης αμοιβής ανδρών και γυναικών στο ιδιωτικό τομέα ή επιβολής ποινής για παράβαση

¹⁵. εκτός βέβαια όταν ενεργούν εκτός του πλαισίου της δικαστικής λειτουργίας, όπως π.χ το Συμβούλιο της Επικρατείας κατά την επεξεργασία διαταγμάτων με κανονιστικό χαρακτήρα (άρθρο 95 παρ. 1 στ. δ' Συντ.)

¹⁶. ΔΕΚ 6/64, Costa/ENEL, Συλλ. 1964, 1251.

¹⁷. ΔΕΚ 166/73, Rheinmuhlen, Συλλ. 1974, 33 (38/39).

¹⁸. ΔΕΚ 244/80, Foglia/Novello(II) Συλλ. 1981, 3045 (σκεπτικό αρ. 32-34)

κοινοτικής διάταξης¹⁹). Περαιτέρω, όλα τα ειδικώς προβλεπόμενα από το Σύνταγμα δικαστήρια και κατά παρέκκλιση από το άρθρο 87 παρ. 1, συγκροτούμενα δικαστήρια, έχουν παραπεμπτική αρμοδιότητα, όπως τα στρατοδικεία, ναυτοδικεία και αεροδικεία (άρ. 96 παρ. 4) τα μικτά ορκωτά δικαστήρια (άρθρο 97), όπως επίσης και τα δικαστήρια κακοδικίας και το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, στη σύνθεση των οποίων μετέχουν και μη δικαστικοί λειτουργοί (καθηγητές νομικών σχολών). Τα πειθαρχικά συμβούλια που λειτουργούν στο πλαίσιο της κρατικής διοικήσεως ή των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, δεν είναι δικαστήρια, αλλά ουσία ή και τύποις διοικητικά όργανα, με αποτέλεσμα να μην έχουν την παραπεμπτική αρμοδιότητα του άρθρου 177 ΣυνθΕΟΚ. Οι αποφάσεις των συμβουλίων αυτών είναι διοικητικές πράξεις που μπορούν να προσβληθούν ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων, τα οποία βέβαια έχουν παραπεμπτική αρμοδιότητα. Το Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο των ανώτατων δικαστών, καθώς και το Δευτεροβάθμιο Πειθαρχικό Συμβούλιο των λοιπών δικαστών πρέπει, τόσο λόγω της σύνθεσης όσο και σύμφωνα με το Σύνταγμα απροσβλήτου των αποφάσεων, να θεωρούνται ως «δικαστήρια» κατά την έννοια του άρθρου 177 ΣυνθΕΟΚ.

Κατ' εξαίρεση αναγνωρίζονται από το δικαστήριο για σκοπούς πρακτικής αποτελεσματικότητας του δικαίου, την παραπεμπτική ευχέρια και σε όργανα επαγγελματικών οργανώσεων κάτω από κρατική εποπτεία και που, βάσει προσφυγών των ενδιαφερομένων, κρίνουν σε αμφισβητούμενη διαδικασία και αποφασίζουν *de facto* αμετακλήτως ζητήματα κοινοτικού δικαίου που αφορούν επαγγελματική οργάνωση (π.χ εγκατάσταση ιατρών υπηκόων άλλων κρατών μελών)²⁰.

Στο άρθρο 177 ΣυνθΕΟΚ γίνεται αναφορά σε δικαστήρια κρατών μελών. Αυτό σημαίνει ότι δικαστήρια τρίτων χωρών, διεθνή δικαστήρια καθώς επίσης και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Στρασβούργου, δεν μπορούν να προβούν σε παραπομπή. Συνάγεται λοιπόν, ότι μόνο κρατικά δικαστήρια έχουν την παραπεμπτική αρμοδιότητα. Κατ' επέκταση, αποκλείονται άλλα δικαιοδοτικά όργανα που δεν ανήκουν στην

¹⁹. Βλ. άρθρο 1 παρ. 4 και 5 και άρθρο 5 του ν. 1338/1983 «Εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου».

²⁰. ΔΕΚ 246/80, Breukmeulen, Συλλ. 1981, 2311.

δικαστική οργάνωση του κράτους. Αυτό αφορά αφενός τα εκκλησιαστικά δικαστήρια και αφετέρου, κατ' αρχή, τη συμβατική διαιτησία.

Τα εκκλησιαστικά δικαστήρια δεν είναι κρατικά δικαστήρια, όπως ορθά καθορίζεται και στη νεώτερη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, ενώ παλαιότερα τα θεωρούσε ως ειδικά ποινικά δικαστήρια²¹.

Μη κρατικά είναι και τα διαιτητικά δικαστήρια που στηρίζονται σε ιδιωτική συμφωνία (συμβατική διαιτησία). Πρόκειται για δικαστές και δικαστήρια που δεν περιλαμβάνονται στη συνταγματική απαγόρευση της ακούσιας αφαιρέσεως του νόμιμου («φυσικού») δικαστή και που τα επιτρέπει ρητά ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας (άρθρο 867). Ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας ρυθμίζει λεπτομερώς τη διαιτησία στα άρθρα (867-903) και ορίζει ότι η διαιτητική απόφαση δεν υπόκειται σε ένδικα μέσα (άρθρο 895), αποτελεί δεδουλευμένο (άρθρο 896) και μπορεί μόνο να ακυρωθεί με δικαστική απόφαση για ορισμένους λόγους (άρθρο 897). Έτσι, τα διαιτητικά δικαστήρια στηρίζονται αποκλειστικά σε συμφωνία των διαδίκων. Στην απόφαση του Δικαστηρίου Nordsee, αναφέρεται ότι δεν θεωρεί τους δυνάμει συμβατικής διαιτητικής ρήτηρας αποφασίζοντες διαιτητές ως «δικαστήριο κράτους μέλους» κατά την έννοια του άρθρου 177 ΣυνθΕΟΚ, διότι δεν υφίσταται για τους συμβαλλομένους ούτε νομική ούτε πραγματική υποχρέωση να υποβάλουν τη διαφορά τους σε διαιτησία, και διότι η δημόσια εξουσία του οικείου κράτους μέλους ούτε στην απόφαση να επιλέξει την οδό της διαιτησίας είναι αναμεμιγμένη, ούτε μπορεί αυτεπαγγέλτως να επέμβει στη διεξαγωγή της διαδικασίας²².

Πολλά ζητήματα κοινοτικού δικαίου είναι πιθανό στην Ελλάδα να ανακύψουν στο πλαίσιο διαφορών που επιλύονται από διαιτητικά δικαστήρια, τα οποία δεν δικαιούνται, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, να προβούν σε παραπομπή. Κατά την ελληνική πρακτική, οι διοικητικές συμβάσεις σημαντικού αντικειμένου κυρώνονται συνήθως νομοθετικά, δηλαδή παρατίθεται το κείμενο της σε τυπικό νόμο που ορίζει ότι η σύμβαση έχει την ισχύ νόμου, τίθεται το ερώτημα κατά πόσο η νομολογία του Δικαστηρίου καλύπτει και τέτοιες διαιτησίες που κυρώθηκαν αυτόματα από το νόμο. Οι διαιτησίες αυτές αφορούν πάντοτε διοικητικές

²¹. ΣτΕ 2800/72

²². ΔΕΚ 102/81, Nordsee, Συλλ. 1982. 1095 (σκεπτικό αρ. 11-13).

συμβάσεις με το ελληνικό δημόσιο, που κυρώνονται αυτομάτως από τη βουλή των Ελλήνων. Τίθεται το ερώτημα για την υπαγωγή τους στον αποκλεισμό των διαιτητών από το άρθρο 177, όπως τον διατύπωσε το Δικαστήριο στην υπόθεση Nordsee.

Σύμφωνα με την απόφαση Nordsee, εάν προκύψει ζήτημα κοινοτικού δικαίου στο πλαίσιο μιας συμβατικής διαιτητικής διαδικασίας, που υπαχθεί στον έλεγχο των κρατικών δικαστηρίων, τα δικαστήρια αυτά μπορούν να εξετάσουν αν πρέπει να παραπέμψουν το ζήτημα αυτό στο Δικαστήριο κατά το άρθρο 177²³. Σύμφωνα με το άρθρο 892 αριθμός 6 του ΚπολΔ, η διαιτητική απόφαση μπορεί να ακυρωθεί μεταξύ άλλων και αν αντίκειται σε διατάξεις δημόσιας τάξεως, δηλαδή σε κανόνες αναγκαστικού δικαίου. Δεδομένου ότι όλοι σχεδόν οι κανόνες του κοινοτικού δικαίου είναι κανόνες αναγκαστικού δικαίου, το κρατικό δικαστήριο μπορεί με αίτηση ενός από αυτούς που συνομολόγησαν τη διαιτητική συμφωνία ή οποιοδήποτε που έχει έννομο συμφέρον, να ελέγξει τη συμφωνία της διαιτητικής απόφασης με το κοινοτικό δίκαιο και στο πλαίσιο αυτού του ελέγχου, ενδεχομένως να προβεί σε παραπομπή κατά το άρ. 177.

Αντίθετα από τις συμβατικές διαιτησίες, το Δικαστήριο στην απόφαση του Vaassen-Gobbels²⁴ δεν αποκλείει από την παραπεμπτική αρμοδιότητα τις κατά το νόμο μόνιμες διαιτησίες – αν και η απόφαση Nordsee δεν αναφέρεται καθόλου στην εξαίρεση αυτή. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο δέχθηκε, ότι το διαιτητικό όργανο του Ολλανδικού Ταμείου Ασφαλίσεως Ανθρακωρύχων, που αναμφισβήτητα δεν αποτελεί «δικαστήριο» κατά το ολλανδικό δίκαιο, έχει εν τούτοις παραπεμπτική αρμοδιότητα, διότι α) είναι μόνιμο όργανο, στη συγκρότηση και σύνθεση του οποίου συμπράττει αποφασιστικά το κράτος, β) οι ασφαλισμένοι του ταμείου είναι υποχρεωμένοι να υποβάλουν τις διαφορές τους με το Ταμείο στο όργανο αυτό, γ) το όργανο αυτό επιλύει νομικές διαφορές όχι κατ' επιείκειαν, αλλά κατά το νόμο, και δ) υπόκεινται σε διαδικαστικούς κανόνες, παρόμοιους με εκείνους που ισχύουν για τα δικαστήρια.

Για να διαπιστωθεί κατά πόσο τα κριτήρια αυτά συντρέχουν στα μόνιμα διαιτητικά όργανα της Ελλάδας, θα εξεταστούν τα πιο κάτω θέματα. Πρώτο,

²³. ΔΕΚ 102/81, Nordsee, Συλλ. 1982, 1095 (σκεπτικό αρ. 14).

²⁴. ΔΕΚ 6/65. Vaassen-Gobbels, Συλλ. 1969, 583.

για τα διοικητικά διαιτητικά δικαστήρια, που παρά την ονομασία τους είναι, κατά την ορθή νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας²⁵, όχι δικαστήρια, αλλά διοικητικά όργανα, των οποίων οι αποφάσεις δεν είναι δικαστικές αποφάσεις, αλλά διοικητικές πράξεις, που μπορούν να προσβληθούν με αίτηση ακυρώσεως. Τα «Διοικητικά Διαιτητικά Δικαστήρια» επιλύουν σε δύο βαθμούς διαφορές συλλογικού εργατικού δικαίου (όπως προβλέπεται ήδη στο άρ. 22 παρ. 2 Συντ.), είναι μόνιμα όργανα συστημένα και ρυθμισμένα από το νόμο, αποφασίζουν ύστερα από αίτηση των ενδιαφερομένων βάσει κανόνων δικαίου και σύμφωνα με διαδικαστικές αρχές που είναι χαρακτηριστικές για δικαστήρια. Παρά το γεγονός λοιπόν ότι λόγω της σύνθεσης τους δεν είναι δικαστήρια κατά την έννοια του άρθρου 87 Συντ., μπορούν να θεωρηθούν ως δικαστήρια σύμφωνα με την έννοια του άρθρου 177 ΣυνθΕΟΚ.

Δεύτερο, πρόκειται για τις μόνιμες διαιτησίες του άρθρου 902 ΚΠολΔ, κατά το οποίο στα επιμελητήρια, χρηματηστήρια αξιών και εμπορευμάτων και στις επαγγελματικές ενώσεις προσώπων που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου μπορούν, μετά προηγούμενη γνωμοδότηση του διοικητικού τους συμβουλίου να οργανώνονται μόνιμες διαιτησίες με προεδρικά διατάγματα²⁶. Τα άρθρο 902 ΚΠολΔ και το εκάστοτε προεδρικό διάταγμα ορίζουν την αρμοδιότητα, σύνθεση και διαδικασία, καθώς και το εφαρμοστέο ουσιαστικό δίκαιο και ικανοποιούν κατ'αρχήν τα κριτήρια της νομολογίας του Δικαστηρίου, αν και οι μόνιμες αυτές διαιτησίες παραμένουν προαιρετικές.

Η απόφαση για την παραπομπή αποτελεί αποκλειστικό δικαίωμα του εθνικού δικαστηρίου, που μάλιστα μόνο του καθορίζει το κείμενο των υποβαλλόμενων ερωτημάτων²⁷. Οι διάδικοι δεν δικαιούνται να υποβάλουν αίτηση απευθείας στο Δικαστήριο των Κοινοτήτων περί εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως²⁸ ούτε μπορούν να αξιώσουν από το εθνικό δικαστήριο να προβεί στην παραπομπή²⁹. Μπορούν βέβαια να υποβάλουν σχετική αίτηση στο εθνικό δικαστήριο. Αυτό όμως δεν υποχρεούται να δεχθεί

²⁵. ΣτΕ 2161/57. 1747. 2162. 1048/65. 2043/70

²⁶. Έτσι το β.δ 447/69 συνέστησε μόνιμη διαιτησία προς επίλυση ναυτιλιακών διαφορών στο πλαίσιο του Ναυτικού Επιμελητηρίου της Ελλάδος.

²⁷. ΔΕΚ 5/72, Grassi, Συλλ. 1972, 443 (448).

²⁸. ΔΕΚ 40/79 Sirena!Eda, Συλλ. 1979, 3169. Το άρθρο 177 Συνθ ΕΟΚ δεν χορηγεί ένδικο βοήθημα. ΔΕΚ283!81, C.I.L.F.I.T., Συλλ. 1982, 3415 (σκεπτικό αρ. 9).

²⁹. ΔΕΚ31 και 33/62. Wohrmann και Iutticke, Συλλ. 1962, 1027 (1042/1043).

την αίτηση τους, όπως άλλωστε, αντιθέτως, μπορεί να αποφασίσει την παραπομπή και χωρίς την αίτηση ή και παρά τις αντιρρήσεις των διαδίκων. Το εθνικό δικαστήριο πρέπει να εξετάζει πάντοτε αυτεπαγγέλτως, αν συντρέχει περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 177 ΣυνθΕΟΚ³⁰. Οι διάδικοι δεν μετέχουν στη διαδικασία της παραπομπής (η οποία δεν διεξάγεται κατ' αντιδικία) και έχουν απλώς τη δυνατότητα να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους στο πλαίσιο που καθορίζει το Δικαστήριο των Κοινοτήτων³¹.

Η αίτηση των διαδίκων υποβάλλεται από κοινού, στις περιπτώσεις όπου συγκεκριμένη διάταξη του κοινοτικού δικαίου δεν είναι σαφής ή καθίσταται αμφισβητούμενη. Το Εθνικό δικαστήριο δεν μπορεί να αγνοήσει μια τέτοια αίτηση χωρίς αιτιολογία. Πόσο μάλλον στην περίπτωση όπου η αίτηση των διαδίκων στηρίζεται στο επιχείρημα ότι η έγκαιρη προδικαστική απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου θα συντομεύσει το χρόνο και θα περιορίσει τα δικαστικά έξοδα. Βέβαια πρέπει να διασαφηνιστεί ότι η παραπομπή δεν πρέπει να γίνεται πρόωρα. Σύμφωνα με τη νομολογία, παρά το γεγονός ότι το άρθρο 177 ΣυνθΕΟΚ δεν επιτρέπει στο Δικαστήριο να εκτιμήσει τους λόγους της παραπομπής, είναι αναγκαίο για την ορθή ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, να χαραχθεί το νομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο πρέπει να ενταχθεί η ερμηνεία για την οποία γίνεται η αίτηση. Για τον πιο πάνω λόγο μπορεί να είναι σκόπιμο, να έχουν διευκρινιστεί κατά το χρόνο της παραπομπής το πραγματικό και τα νομικά ζητήματα εθνικού δικαίου, από τα οποία προφανώς εξαρτάται η ερμηνεία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Παραμένει πάντως στη διάκριση του εθνικού δικαστηρίου να κρίνει σε ποιο στάδιο της δίκης θα προβεί στην παραπομπή κατά το άρθρο 177³².

Α ν τ ι κ ε ί μ ε ν ο της παραπομπής του εθνικού δικαστηρίου και της προδικαστικής αποφάσεως του Δικαστηρίου των Κοινοτήτων είναι:

Α) η ερμηνεία (αλλά όχι η ισχύς) των ιδρυτικών Συνθηκών³³ και εν γένει του πρωτογενούς δικαίου (πρωτοκόλλων³⁴ και τροποποιητικών συνθηκών). Στα

³⁰. ΔΕΚ 283/81, C.I.L.F.I.T., Συλλ. 1982, 3415 (σκεπτικό αρ. 9) Πρβλ. ΔΕΚ 126/80, Salonia, Συλλ. 1981, 1563.

³¹. ΔΕΚ 62/72, Bollmann, Συλλ. 1973, 269 (275).

³². ΔΕΚ 244/78, Union Laitiere Normande, Συλλ. 1979, 2663 (σκεπτικό αρ. 6). 36 και 71/80, Irish Creamery Milk Suppliers Association, Συλλ. 1981, 735 (σκεπτικό αρ.6).

³³. Και το ίδιο το άρθρο 177 μπορεί να είναι το αντικείμενο ερμηνείας. Βλ. π.χ. ΔΕΚ 244/80, Foglia/Novelo (II), Συλλ. 1981, 3045.

³⁴. Βλ. Άρθρο 239 ΣυνθΕΟΚ.

ανωτέρω πρέπει να προστεθεί η ερμηνεία των γενικών αρχών το κοινοτικού δικαίου.

Β) η ισχύς³⁵ και η ερμηνεία των πράξεων των οργάνων της Κοινότητας (δευτερογενούς δικαίου³⁶), - συμπεριλαμβανόμενων των ίδιων των προδικαστικών αποφάσεων του Δικαστηρίου³⁷, - καθώς και των συμβάσεων που συνάπτει το Συμβούλιο κατά τα άρθρα 228 και 238 Συνθ-ΕΟΚ³⁸.

Γ) η ερμηνεία των καταστατικών των οργανισμών που ιδρύθηκαν με πράξη του Συμβουλίου, εφόσον αυτό προβλέπεται στα εν λόγω καταστατικά³⁹.

Επίσης κατά δύο πρωτόκολλα της 3 Ιουνίου 1971 το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να ερμηνεύει δια προδικαστικών αποφάσεων τη Συμφωνία της 29 Φεβρουαρίου 1968 περί της αμοιβαίας αναγνώρισεως εταιριών και νομικών προσώπων και τη Συμφωνία της 27 Σεπτεμβρίου 1968 περί της δικαστικής αποφάσεως επί αστικών και εμπορικών υποθέσεων. Αναφορικά με το κοινοτικό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας της 15 Δεκεμβρίου 1975, πρόνοια γίνεται στο άρθρο 73 της σύμβασης. Η ειδική αυτή αρμοδιότητα του Δικαστηρίου υπάγεται σε ιδιαίτερους κανόνες. Η πιο κάτω ανάπτυξη αναφέρεται στη γενική προδικαστική διαδικασία.

Αντικείμενο λοιπόν της παραπομπής και της προδικαστικής απόφασης είναι η ερμηνεία (και στην περίπτωση του δευτερογενούς δικαίου επίσης ο έλεγχος της ισχύος) του κοινοτικού δικαίου- και όχι του εθνικού δικαίου⁴⁰.

Το δικαστήριο ε ρ μ η ν ε ύ ε ι, αλλά δεν εφαρμόζει το κοινοτικό δίκαιο στη συγκεκριμένη περίπτωση⁴¹. Κατά την απόφαση Da Costa του 1963⁴².

«Όταν το Δικαστήριο, στο πλαίσιο μιας ορισμένης εκκρεμούσας ενώπιον εθνικού δικαστηρίου, διαφοράς, ερμηνεύει τη Συνθήκη, περιορίζεται στην

³⁵. Έστω και αν παρέλθει η δίμηνη προθεσμία της αιτήσεως ακυρώσεως κατά το άρθρο 173, παρ. 3 ΣυνθΕΟΚ. ΔΕΚ 156/77, Επιτροπή κατά Βελγίου, Συλλ. 1978, 1896 (σκεπτικό αρ. 25).

³⁶. Είναι αδιάφορο, αν οι πράξεις αυτές αναπτύσσουν ή όχι άμεση ισχύ. ΔΕΚ 111/75, Mazzalai, Συλλ. 1976, 657 (666).

³⁷. ΔΕΚ 29/68, Milch-Fett-und Eierkontor GmbH, Συλλ. 1969, 165. ΔΕΚ 244/80, Foglia/Novello(II), Συλλ. 1981, 3045. Η διαδικασία αυτή παραβαίνει στο πλαίσιο του άρθρου 177 και δεν πρέπει να συγχέεται με την κοινή αίτηση ερμηνείας αποφάσεων του Δικαστηρίου. Άρθρο 102 ΚΔΔΕΚ.

³⁸. ΔΕΚ. 181/43, Haegeman, Συλλ. 1974, 449 (460).

³⁹. Όταν ο οργανισμός (π.χ η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων) προβλέπεται στις ιδρυτικές Συνθήκες πρόκειται για ερμηνεία της Συνθήκης.

⁴⁰. Βλ. Ήδη ΔΕΚ 1/58, Storck, Συλλ. 1958-59, 63. βλ. επίσης ΔΕΚ 32/76, Saiera, Συλλ. 1976, 1523 (1530).

⁴¹. Σταθερή νομολογία: ΔΕΚ 6/64, Costa/ENEL, Συλλ. 1964, 1251 (1256,1268). Βλ. επίσης π.χ 35/79, Simmenthal, Συλλ. 1976, 1871 (1883). 222/78, ICAP/Beneventi, Συλλ. 1979, 1163 (σκεπτικό αρ. 10-12).

⁴². ΔΕΚ 28-30/62, Da Costa, Συλλ. 1963, 63(81).

συναγωγή από το πνεύμα και το γράμμα της Συνθήκης της σημασίας των κανόνων του κοινοτικού δικαίου, ενώ επιφυλάσσεται στον εθνικό δικαστή να εφαρμόσει στην συγκεκριμένη περίπτωση τους κατ' αυτόν τον τρόπο ερμηνευόμενους κανόνες».

Η διάκριση μεταξύ ερμηνείας και εφαρμογής δεν είναι βέβαια πάντοτε εύκολη στην πράξη. Πάντως το Δικαστήριο δεν μπορεί να υπαγάγει μια διάταξη του εθνικού δικαίου υπό κανόνα του κοινοτικού δικαίου ή να ελέγξει αν ορθώς εφαρμόζονται οι κοινοτικές διατάξεις ή έννοιες, των οποίων ζητείται η ερμηνεία, στη συγκεκριμένη περίπτωση. Για την κρίση αυτή είναι αρμόδιο το εθνικό δικαστήριο της κύριας υποθέσεως⁴³, στο οποίο δεν παύει να είναι εκκρεμής η υπόθεση, και στο οποίο επιστρέφει για να αποφασιστεί στο σύνολό της μετά τη διευκρίνιση του προδικαστικού ζητήματος από το Δικαστήριο⁴⁴. Το Δικαστήριο μπορεί όμως να καθορίσει για το εθνικό δικαστήριο τα κριτήρια ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου, που μπορεί να το βοηθήσουν κατά την εκτίμηση των συνεπειών της διατάξεως του εθνικού δικαίου⁴⁵. Μπορεί επίσης, εν όψει της ανάγκης μιας πρακτικά χρήσιμης ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου, να συναγάγει από το ιστορικό της κύριας υποθέσεως τις λεπτομέρειες που είναι απαραίτητες για την κατανόηση των παραπεμπόμενων ζητημάτων και την προπαρασκευή μιας ορθής απαντήσεως⁴⁶.

Δεν μπορεί αντιθέτως να αποτελέσει αντικείμενο της παραπομπής ή της προδικαστικής αποφάσεως η ισχύς ή ερμηνεία κανόνων εθνικού δικαίου. Θεωρείται απαράδεκτη η παραπομπή του ζητήματος, αν ορισμένος εθνικός νόμος συμβιβάζεται με το κοινοτικό δίκαιο.

⁴³. ΔΕΚ117/77, Algemeen Zinkfonds Drenthe – Plattenland, Συλλ. 1978.825 (834). Εξάλλου, το Δικαστήριο των Κοινοτήτων δεν μπορεί να ελέγξει την ακρίβεια των περιστατικών της κύριας υποθέσεως. αρμόδιο είναι το εθνικό δικαστήριο: ΔΕΚ 104/77, Oelschlager, Συλλ. 1978, 791 (797).

⁴⁴. Το Δικαστήριο των Κοινοτήτων δεν αποφασίζει ποτέ ζήτημα της ουσίας. ΔΕΚ 36/79, Denkavit Futtermittel, Συλλ. 1979, 3439. Ακόμη και το ζήτημα των δικαστικών εξόδων της διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου των Κοινοτήτων αποφασίζεται από το εθνικό δικαστήριο της κύριας υποθέσεως.

⁴⁵. Πάγια νομολογία. βλ. π.χ ΔΕΚ 7/75, Σύζυγοι F, Συλλ. 1975. 679 (689) 35/75, Matisa, Συλλ. 1975, 1205 (1211). 45/75, Rewe, Συλλ. 1976, 181 (193). 112/75, Directeur Regional de la securite sociale de Nancy, Συλλ. 1976, 553, (560). 63/76, Inzirillo, Συλλ. 1976, 2057 (2066). 49/76, Gesellschaft für Überseehandel, Συλλ. 1977, (41/52). 5/77, Tedeschi, Συλλ. 1977, 1555 (1573/4). Enka, Συλλ. 1977, 2203 (2213). 154/77, Dechmann, Συλλ. 1978, 1573 (1583). 95 και 96/79, Kefer και Delmelle, Συλλ. 1980, 103 (σκεπτικό αρ. 5) 94/79, Vrievd, Συλλ. 1980, 327 (σκεπτικό αρ. 6). 22/80, Boussac, Συλλ. 1980, 3427 (σκεπτικό αρ. 5).

⁴⁶. ΔΕΚ 253/78 και 1-3/79, Giry και Guerlain, Συλλ. 1980, 2327 (σκεπτικό αρ. 6)

Στην πράξη, το Δικαστήριο δεν απορρίπτει απλώς ως απαράδεκτες τέτοιες αιτήσεις εθνικών δικαστηρίων⁴⁷. Στη θεμελιώδη του απόφαση 6/64, Costa κατά ENEL, διακήρυξε, ότι μπορεί από το ατελώς διατυπωμένο ερώτημα του εθνικού δικαστηρίου να αποχωρίσει τα ζητήματα που αφορούν την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, το οποίο και διευκρινίζει⁴⁸. Το Δικαστήριο μπορεί μάλιστα να θέσει αυτεπαγγέλτως μη παραπεμπόμενο ζήτημα ισχύος διατάξεως δευτερογενούς κοινοτικού δικαίου, οπότε, αν μετά την εξέταση διαπιστώσει το ασυμβίβαστο της διατάξεως αυτής με διάταξη πρωτογενούς δικαίου περιπεύει πια η απάντηση των ερωτημάτων που έθεσε το εθνικό δικαστήριο⁴⁹.

Η ορθή αυτή πρακτική του Δικαστηρίου μπορεί όμως να προκαλέσει (και προκαλεί) δυσχέρειες στα κράτη μέλη που καλούνται να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους εντός προθεσμίας δύο μηνών, έχοντας υπόψη τα ερωτήματα όπως διατυπώθηκαν από το εθνικό δικαστήριο και όχι τα ζητήματα κοινοτικού δικαίου που απεχώρισε ή πρόσθεσε το Δικαστήριο των Κοινοτήτων. Είναι σκόπιμη εν προκειμένω η τροποποίηση του χρόνου ενάρξεως της προθεσμίας. Εν πάση περιπτώσει, οι παρατηρήσεις των κρατών μελών μπορούν να συμπληρωθούν κατά τη διάρκεια της προφορικής διαδικασίας⁵⁰.

⁴⁷. Εκτός βέβαια αν πρόκειται για παραπομπή, που είναι προφανώς άσχετη με την ερμηνεία η ισχύ διατάξεως του κοινοτικού δικαίου (βλ. π.χ ΔΕΚ 105/79, Συλλ. 1979, 2257) ή αν προφανώς δεν υπάρχει καμιά σχέση ανάμεσα στο αντικείμενο της παραπομπής και το αντικείμενο της κύριας δίκης (πρβλ. ΔΕΚ 126/80, Salonia, Συλλ. 1981, 1563).

⁴⁸. ΔΕΚ 6/64, Costa/ENEL, Συλλ. 1964, 1251 (1268). σταθερή νομολογία: π.χ. ΔΕΚ 66/77, Kuyken, Συλλ. 1977, 2311(2318). 4/79, Providence agricole de la Champagne, Συλλ. 1980, 2823 (σκεπτικό αρ. 15).

⁴⁹. Η πρώτη σχετική απόφαση είναι η ΔΕΚ 62/76, Strehl, Συλλ. 1977, 211 (217/8). Πρβλ. ΔΕΚ 4/79, Providence agricole de la Champagne, Συλλ. 1980, 2823 (σκεπτικό αρ. 15). 109/79, Maiseries de Beauce, Συλλ. 1980, 2883 (σκεπτικό αρ. 15).

⁵⁰. Πρβλ. ΔΕΚ 141-143, Holdijk, Συλλ. 1982, 1299 (σκεπτικό αρ. 7).

3. Προϋποθέσεις της Παραπομπής

Οι προϋποθέσεις της παραπομπής είναι τρεις: α) πρέπει να εκκρεμεί υπόθεση ενώπιον εθνικού δικαστηρίου, β) πρέπει να υπάρχει διευκρινιστέο ζήτημα κοινοτικού δικαίου και γ) η διευκρίνιση του ζητήματος αυτού πρέπει να είναι αναγκαία για την απόφαση επί της κύριας υποθέσεως. Τη συνδρομή των δύο τελευταίων προϋποθέσεων κρίνει κατά κανόνα το εθνικό δικαστήριο και όχι το Δικαστήριο της Ένωσης.

Κατά τη νομολογία του τελευταίου:

«Το άρθρο 177 της Συνθήκης βασίζεται σε μια σαφή κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ των κρατικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου (της Ευρωπαϊκής Ένωσης) και δεν επιτρέπει σ' αυτό να εξετάσει το λυσιτελές των παραπεμφθέντων ζητημάτων. Η απόφαση επί του ζητήματος, αν διατάξεις ή έννοιες κοινοτικού δικαίου, των οποίων ζητείται η ερμηνεία, είναι πράγματι εφαρμοστέες στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν ανήκει στο Δικαστήριο (της Ευρωπαϊκής Ένωσης), αλλά επιφυλάσσεται στο παραπέμπον δικαστήριο⁵¹».

Σε σχετική νομολογία γίνεται πάντως δεκτό ότι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ελέγχει κατ' εξαίρεση, κατά την εξέταση της διαδικασίας του, τις συνθήκες υπό τις οποίες έγινε η παραπομπή, ιδίως αν η διαδικασία του άρθρου 177 ΣυνθΕΟΚ χρησιμοποιείται για σκοπούς μη θελημένους από τη Συνθήκη⁵².

Μόνο υπό την προϋπόθεση και στο πλαίσιο ε κ κ ρ ε μ ο δ ι κ ί α ς ενώπιον εθνικού δικαστηρίου επιτρέπεται η παραπομπή. Δεν είναι δυνατή π.χ. η κατόπιν αιτήσεως κρατικού οργάνου ή ιδιώτη υποβολή ερωτημάτων στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης άσχετων προς δικαζόμενη υπόθεση⁵³. Η εκκρεμοδικία πρέπει εξάλλου να είναι πραγματική, να μην

⁵¹. ΔΕΚ 117/75, Algemene Ziekenfonds Drenthe-Plattenland, Συλλ. 1978, 825 (σκεπτικό αρ. 6 7). Πάγια νομολογία: βλ. π.χ ΔΕΚ 26/62, Van Gend and loos, Συλλ. 1963, I. 13/67, Becher, Συλλ. 1968, 281. 13/68, Salgoil, Συλλ. 1968, 678(690). 155/73, Sacchi, Συλλ. 1974, 409 (428). 111/75, Mazzalai, Συλλ. 1976, 657 (666). 35/76, Simmental, Συλλ. 1976, 1871 (1883). 5/77, Tedeschi, Συλλ. 1977, 1555 (1573/4). 52/77, Cayrol, Συλλ. 1977, 2261 (2279). 283/81, C.I.L.F.I.T., Συλλ. 1982, 3415 (σκεπτικό αρ. 10).

⁵². ΔΕΚ 244/80, Foglia/ Novello (II), Συλλ. 1981, 3045 (σκεπτικό αρ. 29)

⁵³. Βλ. π.χ ΔΕΚ 40/79, Sirena /Eda (αίτηση ιδιώτη), Συλλ. 1979, 3169. 138/80, Borker (αίτηση πειθαρχικού συμβουλίου δικηγόρων άσχετη προς εκκρεμή δίκη), Συλλ. 1980, 1975.

πρόκειται δηλαδή για προφανώς τεχνητή διαφορά⁵⁴. Πρέπει επίσης να πρόκειται για ερωτήματα υποκείμενα στην δικαστική κρίση. Τέτοια δεν είναι π.χ. τα σχετικά με τις νομικές προϋποθέσεις της προσχωρήσεως νέων κρατών μελών⁵⁵. Αυτές είναι οι μόνες περιπτώσεις που το Δικαστήριο αρνήθηκε να απαντήσει σε προδικαστικά ερωτήματα εθνικού δικαστηρίου.

Η παραπομπή ζητήματος προς διευκρίνιση είναι νοητή μόνο αν υπάρχει **δ ι ε υ κ ρ ι ν ι σ τ έ ο** ζήτημα κοινοτικού δικαίου, δηλαδή ζήτημα ασαφές, αμφισβητούμενο που πρέπει να διασαφηνισθεί. Όταν δεν γεννάται ζήτημα, δεν είναι δυνατή η παραπομπή: *in claris non fit interpretatio*.

Στη διαπίστωση αυτή είχε στηριχθεί η γαλλική θεωρία περί της «σαφούς πράξεως» (*acte clair*), που αρχικά αναπτύχθηκε από τα δικαστήρια για να περιορίσει την εκ παραδόσεως υποχρέωσή τους να ερωτούν τον Υπουργό των Εξωτερικών, όταν η ερμηνεία διεθνών συνθηκών παρουσίαζε ασάφειες. Τη θεωρία αυτή εφάρμοσε το γαλλικό Συμβούλιο της Επικρατείας για να θεμελιώσει την άρνηση παραπομπής ζητημάτων στο Δικαστήριο των Κοινοτήτων⁵⁶.

Με τη μεταφύτευσή της όμως στο κοινοτικό δίκαιο και μάλιστα στην παραπομπή κοινοτικών ζητημάτων στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η θεωρία περί του *acte clair* χάνει το αρχικό της νόημα: ενώ αρχικά αποσκοπούσε να κρατήσει το σύνολο της εκδικάσεως μιας υποθέσεως στο δικαστικό πλαίσιο και να περιορίσει την επέμβαση της εκτελεστικής εξουσίας, τώρα δυσχεραίνει τη λειτουργία της κοινοτικής δικαιοσύνης προασπίζοντας την αυτοτέλεια των εθνικών δικαστηρίων και διακινδυνεύοντας μ' αυτό τον τρόπο την ενότητα του κοινοτικού δικαίου. Η θεωρία περί του *acte clair* είτε λέει κάτι που είναι αυτονόητο («σαφή πράγματα δεν χρειάζονται διασάφηση») και, επομένως, ασήμαντο-είτε υποτιμά την ανάγκη ερμηνείας των κανόνων δικαίου. Η ανάγκη όμως αυτή είναι ιδιαιτέρως μεγάλη για συνθήκες όπως οι ιδρυτικές των Κοινοτήτων ή οι διατάξεις του δευτερογενούς δικαίου, στις οποίες τα κείμενα στις διάφορες επίσημες γλώσσες έχουν την ίδια ισχύ (και

⁵⁴. ΔΕΚ 104/79, Foglia/Novello (I), Συλλ. 1980, 745. βλ. Επίσης ΔΕΚ 244/80, Foglia/Novello (II), Syll. 1981, 3045.

⁵⁵. ΔΕΚ 93/78, Mattheus/Doego, Συλλ. 1978, 2203 (σκεπτικό αρ. 8).

⁵⁶. C.E. Της 19.6.1964, Shell-Berre, KSE-ER 1964, αρ. 1744. C.E. της 1.3.1968, Syndicat general des fabricants des semoules en France, KSE-ER 1968, αρ. 3349.

πρέπει όλα να ληφθούν υπ' όψη⁵⁷). Ακόμη περισσότερη προσοχή χρειάζεται όταν αμφισβητείται η ισχύς δευτερογενούς κανόνα δικαίου. Στην πράξη, η θεωρία περί του *acte clair* προσφέρει πολύ εκτεταμένο πεδίο για υποκειμενικές αξιολογήσεις. Όχι σπανίως ερμηνεύθηκε στο παρελθόν τόσο διασταλτικά, ώστε προφανώς ασαφείς και ευρέως αμφισβητούμενες διατάξεις χαρακτηρίζονται ως σαφείς, για να αποφεύγεται με αυτό τον τρόπο η παραπομπή⁵⁸.

Το Δικαστήριο αποδέχεται μεν γενικά το μη αναγκαίο της παραπομπής προς ερμηνεία απολύτως σαφών διατάξεων, τονίζει όμως πόσο δύσκολο είναι για τον εθνικό δικαστή να διαπιστώσει την απόλυτη σαφήνεια, ώστε η παραπομπή να είναι κατά κανόνα επιβεβλημένη⁵⁹.

Πότε μια διάταξη του κοινοτικού δικαίου έ χ ε ι α ν ά γ κ η δ ι ε υ κ ρ ι ν ί σ ε ω ς, αποφασίζει μόνο το εθνικό δικαστήριο, προβαίνοντας μ' αυτό τον τρόπο σε μια «προ-ερμηνεία» της διατάξεως⁶⁰.

Οι προσωπικές αμφιβολίες του εθνικού δικαστή αρκούν πάντοτε για το χαρακτηρισμό ενός ζητήματος ως διευκρινιστέου. Η προσωπική του όμως άποψη, ότι η έννοια μιας διατάξεως είναι σαφής, ενώ στη θεωρία ερίζεται το νόημα της διατάξεως, δεν πρέπει να οδηγήσει στην άρνηση υπάρξεως ζητήματος. Αν πάντως το πιθέμενο ζήτημα αποτέλεσε ήδη αντικείμενο μιας παρόμοιας προδικαστικής αποφάσεως (ή, ακόμη, διευκρινίστηκε παρεμπιπτόντως σε άλλη απόφαση), διευκρινιστέο ζήτημα δεν υπάρχει πλέον⁶¹. Το Δικαστήριο δέχθηκε μάλιστα πρόσφατα, ότι δεν είναι αναγκαία η παραπομπή, ακόμη και στην περίπτωση που η νομολογία του περιέχει μεν διευκρίνιση ενός ζητήματος, αλλά αυτό δεν ταυτίζεται απολύτως με το αμφισβητούμενο ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου ζήτημα⁶² - μια άποψη αμφίβολης αρθρότητας. Το εθνικό δικαστήριο διατηρεί πάντως σε κάθε

⁵⁷. ΔΕΚ 29/69, Stauder, Συλλ. 1969, 419 (425). 80/76, Kerry Milk, Συλλ. 1977, 425 (435).

⁵⁸. Βλ. π.χ το εριζόμενο άρθρο 37 παρ. 1 ΣυνθΕΟΚ στην απόφαση του γαλλικού Conseil d' Etat της 19-8-1964, Shell-Berre, KSE-ER 1964, αριθ. 1744.

⁵⁹. ΔΕΚ 283/81, C.I.L.F.I.T., Συλλ. 1982, 345 (σκεπτικό αρ. 16 επ.). Τα σχετικά αποσπάσματα του σκεπτικού δημοσιεύονται στ τέλος του επόμενου κεφαλαίου.

⁶⁰. Αυτό το «προ-ερμηνευτικό» ζήτημα δεν μπορεί να παραπεμφεί στο Δικαστήριο των Κοινοτήτων. Ορθή κατά τούτο η απόφαση του αγγλικού Court of Appeal, *Bulmer v. Bollinger*, (Lord Denning) W.L.R., 3, 1974, 204(217).

⁶¹. ΔΕΚ 28-30/62. *Da Costa en Schaake*, Συλλ. 1963, 63 (80/81).

⁶². ΔΕΚ 283/81, C.I.L.F.I.T., Συλλ. 1982, 345 (σκεπτικό αρ. 14). Κριτική της αποφάσεως αυτή βλ. κατωτέρω αρ. 1257 επ.

περίπτωση την ευχέρεια να παραπέμψει πάλι⁶³ (γιατί π.χ. η προηγούμενη απόφαση του Δικαστηρίου της Ένωσης συνάντησε ευρεία κριτική ή γιατί το εθνικό δικαστήριο, λόγω της αλλαγής των συνθηκών ή των νομικών αντιλήψεων, έχει λόγους να θεωρεί πιθανή την μεταβολή της νομολογίας), αλλά δεν έχει ποτέ σχετική υποχρέωση⁶⁴. Αν ο εθνικός δικαστής διαφωνεί με την ερμηνεία που έχει δώσει ήδη σε παρόμοια (όχι την ίδια) υπόθεση το Δικαστήριο της Ένωσης, υπάρχει πάντοτε «ζήτημα» που χρειάζεται διευκρίνιση. η εκ νέου παραπομπή παρόμοιων ζητημάτων είναι παραδεκτή⁶⁵.

Αμφισβητούμενο ζήτημα κοινοτικού δικαίου, που ανακύπτει στο πλαίσιο εκκρεμούς δίκης σε δικαστήριο κράτους μέλους, μπορεί να παραπεμφθεί στο Δικαστήριο της Ένωσης μόνο εάν τούτο «κρίνει την απόφαση επί του ζητήματος *α ν α γ κ α ί α* για τη λήψη της δικής του αποφάσεως». Το στοιχείο της αναγκαιότητας συντρέχει πάντοτε στην περίπτωση που είναι λογικώς αδύνατο για το δικαστή να φθάσει στην απόφασή του χωρίς προηγουμένως να λύσει το ζήτημα του κοινοτικού δικαίου. Είναι προφανές, ότι η κρίση περί της συνδρομής ή μη του στοιχείου της αναγκαιότητας επιφυλάσσεται στον εθνικό δικαστή, όπως παρατηρήθηκε ήδη, ο οποίος δεν υποχρεούται σε παραπομπή, αν κρίνει ότι η απόφαση επί του ανακύπτοντος ζητήματος δεν είναι αναγκαία για την απόφαση επί του κύριου ζητήματος της δίκης.

Από την άλλη, εντελώς αντίθετη πλευρά, είναι προφανές ότι, όταν ένα ζήτημα δεν είναι «αναγκαίο», δεν πρέπει να παραπέμπεται στο Δικαστήριο. Το γεγονός ότι το Δικαστήριο δεν εξετάζει τον «αναγκαίο» χαρακτήρα του παραπεμπόμενου ζητήματος (όπως, γενικά, τους λόγους της παραπομπής) δεν μεταβάλλει την υποχρέωση του εθνικού δικαστή να παραπέμψει μόνο ζητήματα των οποίων τη λύση θεωρεί αναγκαία για την απόφαση. Μεταξύ των δύο ακραίων περιπτώσεων του λογικώς αναγκαίου και του λογικώς ασχέτου του ανακύπτοντος ζητήματος, υπάρχουν περιπτώσεις «αναγκαιότητας», που αναφέρονται π.χ στην επιτάχυνση της διαδικασίας ή τη

⁶³. ΔΕΚ 283/81. C.I.L.F.I.T., Συλλ. 1982, 3451 (σκεπτικό αρ. 15). Η άποψη του γερμανικού Ακυρωτικού (BGH) στην απόφασή του της 14.6.63 (NJW 1964, 152, 155) ότι κάθε απόφαση του Δικαστηρίου των Κοινοτήτων δεσμεύει όλα τα εθνικά δικαστήρια, παρέμεινε μεμονωμένη.

⁶⁴. ΔΕΚ 24/64, Dingenmans, Συλλ. 1964, 1375 (1391).

⁶⁵. Βλ. π.χ. ΔΕΚ 28-30, Da COSTA Schaake, Συλλ. 1963, 63 (82).

μείωση των δικαστικών εξόδων⁶⁶. Ο εθνικός δικαστής πρέπει να εξετάσει όχι μόνο τι είναι αναγκαίο για τη λήψη της τελειωτικής αποφάσεως. Έτσι, η πιθανή έκβαση της κυρίας διαδικασίας είναι σημαντική και για την κρίση της αιτήσεως ασφαλιστικών μέτρων. Ο δικαστής δεν μπορεί να απομονώσει επιμέρους βαθμίδες της δίκης από το σύνολο και να τις κρίνει αποκλειστικά κατά το εθνικό δίκαιο, αποφεύγοντας ζητήματα του κοινοτικού δικαίου (που, αναπόφευκτα, θα τεθούν στο τέλος) και μεταβιβάζοντάς τα στην επομένη διαδικαστική βαθμίδα. Ήδη γι' αυτό το λόγο η παραπομπή επιτρέπεται (χωρίς όμως να επιτρέπεται (χωρίς όμως να επιβάλλεται⁶⁷) και στο πλαίσιο της διαδικασίας λήψεως ασφαλιστικών μέτρων⁶⁸.

4. Ευχέρεια και υποχρέωση παραπομπής

Ακόμη και αν συντρέχουν οι ανωτέρω προϋποθέσεις, το εθνικό δικαστήριο δεν υποχρεούται (εκτός αν δικάζει σε τελευταίο βαθμό) να προβεί στην παραπομπή του ζητήματος. Η απόφαση για την παραπομπή ανατίθεται στην **δ ι α κ ρ ι τ ι κ ή τ ο υ ε υ χ έ ρ ε ι α**⁶⁹.

Η ευχέρεια αυτή σημαίνει πρώτα την ελευθερία του οποιουδήποτε εθνικού δικαστηρίου κατά την απόφασή του να παραπέμψει ή όχι. Η ευχέρεια αυτή δεν μπορεί να περιοριστεί και να μετατραπεί σε υποχρέωση με συμφωνίες μεταξύ των διαδίκων⁷⁰. Ούτε αίρεται η ευχέρεια αυτή από τυχόν εθνικό κανόνα που δεσμεύει κατώτερα δικαστήρια στη νομική κρίση ανώτερων δικαστηρίων, εκτός στην περίπτωση που τα ζητήματα που θα παρέπεμπε το κατώτερο

⁶⁶. Π.χ ΔΕΚ 155/73, Sacchi, Συλλ. 1974, 409 (410, 428), ΔΕΚ 111/75, Mazzalai, Συλλ. 1976, 657 (666) (σταθερή νομολογία). Άστοχη η στενή άποψη του αγγλικού Court of Appeal στην υπόθεση Bulmer v. Bollinger (Lord Denning, Lord Justice Stephenson), W.L.R. 3, 1974, 202 (213,219).

⁶⁷. Αν και πρόκειται για αμετάκλητη απόφαση (άρθρο 699 ΚΠΔ). Βλ. κατωτέρω για τις περιπτώσεις υποχρεωτικής παραπομπής.

⁶⁸. ΔΕΚ 107/76, Hoffmann-La Roche/Centrafarm, Συλλ. 1977, 957 (σκεπτικό αρ.5). 35 και 36/82, Morson και Jhanjan, Συλλ.1982, 3723 (σκεπτικό αρ. 8). Πρβλ. ήδη ΔΕΚ 29/69, Stauder, Συλλ. 1969, 419 (σιωπηρή παραδοχή. Βλ. τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέως Karl Romer, σελ. 428).

⁶⁹. Άρθρα 177 παρ. ΣυνθΕΟΚ, 150 ΣυνθΕΚΑΧ. Αντιθέτως το άρθρο 41 ΣυνθΕΚΑΧ προβλέπει πάντοτε υποχρέωση παραπομπής.

⁷⁰. ΔΕΚ 93/78, Matheus/Doego, Συλλ. 1980, 2203 (σκεπτικό αρ. 5).

δικαστήριο ταυτίζονται αντικειμενικώς με εκείνα που παρέπεμψε ήδη το ανώτερο δικαστήριο⁷¹.

Η παραπομπή είναι δυνατή και στο πλαίσιο της διαδικασίας λήψεως ασφαλιστικών μέτρων⁷², καθώς και όταν ακόμη το Δικαστήριο της Ένωσης έχει ήδη αποφανθεί επί των ίδιων ερωτημάτων. Ανήκει στην αρμοδιότητα του εθνικού δικαστηρίου να κρίνει σε ποιο στάδιο της δίκης πρέπει να γίνει η παραπομπή, καθώς και αν αυτή πρέπει να γίνει στο πλαίσιο της εκούσιας δικαιοδοσίας, αν και το Δικαστήριο των Κοινοτήτων θεωρεί κατ' αρχή ορθότερη την παραπομπή στο πλαίσιο της αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας⁷³.

Το εθνικό δικαστήριο, εφόσον δεν είναι τελευταίου βαθμού, είναι ελεύθερο και να μην παραπέμψει. Αλλά η ελευθερία αυτή δεν είναι απεριόριστη. Για όλα τα εθνικά δικαστήρια ισχύει, κατά την ορθότερη γνώμη, η υποχρέωση της παραπομπής, όταν θέλουν να παρεκκλίνουν από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή να θεωρήσουν νομική πράξη οργάνου της Κοινότητας ως ανίσχυρη, όταν δεν υπάρχει απόφαση του Δικαστηρίου που κηρύσσει ή έστω απλώς διαπιστώνει την ακυρότητα. Η υποχρέωση της παραπομπής πρέπει, για λόγους ενότητας δικαίου, να γίνει επίσης δεκτή, όταν το εθνικό δικαστήριο θέλει να παρεκκλίνει από την κρατούσα γνώμη ή τη σταθερή πράξη των κοινοτικών οργάνων ή άλλων κρατών μελών, ιδίως άλλων εθνικών δικαστηρίων. Σε περίπτωση αμφιβολίας, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να αποφασίζει υπέρ της παραπομπής.

Η παραπομπή πρέπει να θεωρηθεί ως κατά κανόνα επιβαλλόμενη και όταν η παράλειψή της θα συνεπαγόταν υπερβολικά μεγάλη χρονική καθυστέρηση ή χρηματική επιβάρυνση του δικαστικού αγώνα και ανάλογη παράταση της καταστάσεως ανασφάλειας δικαίου.

Κατά τις Συνθήκες της Ρώμης, δικαστήριο κράτους μέλους, του οποίου οι αποφάσεις δεν μπορούν να προσβληθούν με ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου, δεν έχει διακριτική ευχέρεια, αλλά ο φ ε ί λ ε ι να παραπέμψει προδικαστικά ζητήματα κοινοτικού δικαίου στο

⁷¹. ΔΕΚ 166/73, Rheinmuhlen, Συλλ. 1974, 33 (38/39). 146/73, Rheinmuchen, Συλλ. 1974, 139 (147/8).

⁷². ΔΕΚ 107/76, Hoffmann-La Roche κατά Centrafarm, Συλλ. 1977, 957 (973).

⁷³. ΔΕΚ 70/77, Simmenthal, Συλλ. 1978, 1453 (1468/9).

Δικαστήριο των Κοινοτήτων⁷⁴. Ως «ένδικο μέσα του εσωτερικού δικαίου» πρέπει να νοηθούν τα ένδικο μέσα ενώπιον ανώτερου ελληνικού δικαστηρίου, να αποκλειστούν δηλαδή η ανακοπή ερημοδικίας, η τριτανακοπή, η αίτηση αναθεωρήσεως ή η αίτηση επαναλήψεως της διαδικασίας ύστερα από έκδοση ασυμβίβαστης με την προσβαλλόμενη αποφάσεως του Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου. Επίσης δεν είναι ένδικο μέσο η αίτηση προς το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο περί άρσεως της αμφισβητήσεως για τη συνταγματικότητα ή έννοια τυπικού νόμου, ή για τον χαρακτηρισμό ενός κανόνα διεθνούς δικαίου ως «γενικώς παραδεδεγμένου» - αμφισβητήσεων που προέκυψαν από την έκδοση αντίθετων αποφάσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Αρείου Πάγου ή του Ελεγκτικού Συνεδρίου, αφού η αίτηση αυτή δεν στρέφεται κατά αποφάσεως, αλλά αφορά καθεαυτό το αμφισβητούμενο ζήτημα.

Δικαστήρια, οι αποφάσεις των οποίων δεν υπόκεινται σε ένδικο μέσα του εσωτερικού δικαίου είναι ασφαλώς τα ανώτατα δικαστήρια ενός κράτους μέλους, στη Κύπρο το Ανώτατο Δικαστήριο ενώ στην Ελλάδα το Συμβούλιο της Επικρατείας, ο Άρειος Πάγος και το Ελεγκτικό Συνέδριο, καθώς και το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο⁷⁵.

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν επίσης και όλα τα δικαστήρια όργανα, των οποίων οι αποφάσεις είναι εν γένει αμετάκλητες. στην Ελλάδα το αρμόδιο για την ευθύνη του Προέδρου της Δημοκρατίας και των υπουργών και υφυπουργών δικαστήριο⁷⁶, το Ειδικό Δικαστήριο Κακοδικίας⁷⁷, το Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο των ανώτατων

⁷⁴. Άρθρα 177 παρ. 3 ΣυνθΕΟΚ, 150 παρ. 3 ΣυνθΕΚΑΕ.

⁷⁵. Άρθρο 100 Συντ. παρ. 4, άρθρο 21 παρ. 1 ν. 345/1976 «περί κυρώσεως του Κώδικος περί του κατά το άρθρο 100 του Συντάγματος Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου». Η ιδιοτυπία του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου (που δεν επιλύει διαφορές αλλά ερμηνεύει το νόμο) δεν αντιτίθεται στην παραπεμπτική υποχρέωση, αφού λόγος της υποχρέωσης αυτής είναι η ανάγκη ενιαίας ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου σ' όλη την Κοινότητα και η ανάγκη αυτή είναι εντονότερη σε ένα «ερμηνευτικό» δικαστήριο, όπως το Α.Ε.Δ (Πρβλ. την απόφαση του γερμανικού Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της 25 Ιουλίου 1979, BverfGE 52, 187). Από την άλλη πλευρά, η υποχρέωση των τριών ανώτατων δικαστηρίων να παραπέμπουν στο Δ.Ε.Κ., αφού η κατά το Σύνταγμα αρμοδιότητα του Α.Ε.Δ. να αίρει την αμφισβήτηση περί της ουσιαστικής αντισυνταγματικότητας ή της έννοιας διατάξεων τυπικού νόμου περιορίζεται, όπως τονίστηκε ήδη στο «ελληνογενές» δίκαιο και δεν αναφέρεται στη συμφωνία με το κοινοτικό δίκαιο ή την έννοια διατάξεων κοινοτικού δικαίου.

⁷⁶. Άρθρα 49 παρ. 3, 86 Συντ., ν. 265/76 «περί της ευθύνης του Προέδρου της Δημοκρατίας».

⁷⁷. Άρθρο 99 Συντ. ν. 693/1977 (άρθρο 17).

δικαστών, καθώς και το Δευτεροβάθμιο Πειθαρχικό Συμβούλιο των λοιπών δικαστών⁷⁸.

Το γεγονός ότι αποφάσεις των δικαστηρίων αυτών μπορούν να προσβληθούν στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (μέσω της Επιτροπής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου) δεν εμποδίζει τον χαρακτηρισμό τους ως «ανώτατων» δικαστηρίων, ήδη γιατί (μεταξύ άλλων λόγων) δεν πρόκειται για «ένδικο μέσο εσωτερικού δικαίου».

Ζήτημα γεννάται αν η έκφραση «δικαστήριο κράτους μέλους, του οποίου οι αποφάσεις δεν μπορούν να προσβληθούν με ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου» αναφέρεται μόνο στα δικαστήρια, των οποίων οι αποφάσεις εν γένει είναι απρόσβλητες (ανώτατα δικαστήρια), ή και στις περιπτώσεις που η απόφαση ενός κατώτερου δικαστηρίου δεν μπορεί *in concreto* να προσβληθεί. Η πρώτη, λεγόμενη αφηρημένη ερμηνεία, στηρίζεται στη διατύπωση των σχετικών διατάξεων των Συνθηκών.

Κατά την ορθότερη όμως συγκεκριμένη ερμηνεία της έννοιας του δικαστηρίου τελευταίου βαθμού, στην έννοια αυτή δεν υπάγονται μόνο τα αφηρημένως ανώτατα δικαστήρια μια χώρας, αλλά και τα κατώτερα δικαστήρια που αποφασίζουν μια συγκεκριμένη διαφορά σε τελευταίο βαθμό ή, με άλλα λόγια, των οποίων η συγκεκριμένη απόφαση είναι αμετάκλητη, γιατί δεν επιτρέπεται ένδικο μέσο κατ' αυτής. Μόνο η ερμηνεία αυτή ανταποκρίνεται στη *ratio* της παραπεμπτικής υποχρέωσης του οριστικώς αποφασίζοντος δικαστηρίου. Την αντίληψη αυτή δέχεται και το Δικαστήριο των Κοινοτήτων⁷⁹ (ΔΕΕ).

Στην Ελλάδα πάντως η θεωρητική αυτή έριδα έχει μικρή μόνο σημασία. Όλες οι αποφάσεις των τακτικών ή ειδικών διαιτητικών δικαστηρίων υπόκεινται δυνάμει ρητής συνταγματικής διατάξεως του άρθρου 95 παρ. 1 στον αναιρετικό έλεγχο του Συμβουλίου της Επικρατείας, ώστε στη διοικητική δικαιοσύνη αμετάκλητες αποφάσεις

⁷⁸. Άρθρο 91 Συντ., ν. 184/75. Τα πειθαρχικά αυτά συμβούλια των δικαστών πρέπει λόγω συνθέσεων και του απροσβλήτου των αποφάσεων τους ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας να θεωρηθούν (αντιθέτως προς τα πειθαρχικά συμβούλια των δημόσιων υπαλλήλων) δικαστήρια κατά την έννοια του άρθρου 177 ΣυνθΕΟΚ.

⁷⁹. Η απόφαση ΔΕΚ 6/64, Costa/ENEL, Συλλ. 1964, 1251 (1268), υπήγαγε την αμετάκλητη απόφαση του Ειρηνοδίκη (Giudice Conciliatore) του Μιλάνου στο άρθρο 177 παρ. 3 ΣυνθΕΟΚ.

κατώτερων του Συμβουλίου της Επικρατείας δικαστηρίων δεν υπάρχουν ούτε επιτρέπεται να δημιουργηθούν.

Με την ολοκλήρωση της δικαιοδοσίας των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων⁸⁰, που υπήγαγε στη διοικητική δικαιοσύνη και όλες τις λεγόμενες διοικητικές διαφορές ουσίας, που ως τώρα υπάγονταν στα πολιτικά δικαστήρια (προπάντων τις σχετικές με την αστική ευθύνη του κράτους, τις διοικητικές συμβάσεις και την είσπραξη των δημόσιων εσόδων), η περιοχή του κατοχυρωμένου από το Σύνταγμα αναιρετικού ελέγχου διευρύνθηκε σημαντικά.

Αλλά και στο χώρο της πολιτικής και ποινικής δικαιοσύνης, ο νόμος προβλέπει γενικά την αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του Άρειου Πάγου⁸¹.

Στον κανόνα αυτό αναφέρονται δύο προπάντων εξαιρέσεις: Οι αποφάσεις περί ασφαλιστικών μέτρων⁸² και οι εφετειακές αποφάσεις επί διαφορών από συμβάσεις εκτελέσεως δημοσίων έργων. Αλλά οι δεύτερες υπήχθησαν εντελώς πρόσφατα⁸³ στον αναιρετικό έλεγχο του Άρειου Πάγου⁸⁴, αν και όχι για όλους τους λόγους αναιρέσεως, ενώ στις πρώτες η ταχύτητα της διαδικασίας δεν συμβιβάζεται συνήθως με την παραπεμπτική διαδικασία του άρθρου 177. Κατά την ορθή νομολογία του Δικαστηρίου, το δικαστήριο των ασφαλιστικών μέτρων μπορεί πάντως (αν και δεν οφείλει, εφόσον η απόφαση του είναι προσωρινή⁸⁵) να παραπέμψει ζητήματα κοινοτικού δικαίου στο Δικαστήριο⁸⁶. Είναι βέβαια γεγονός ότι η παραπομπή στο Δικαστήριο επιφέρει καθυστέρηση ενός περίπου έτους. Αν όμως η απόφαση επί της ουσίας εξαρτάται από την απόφαση προδικαστικού ζητήματος κοινοτικού δικαίου, όσο γρηγορότερα διασαφηνιστεί το ζήτημα αυτό,

⁸⁰. Με το νόμο 1406/1983 «Ολοκλήρωση της δικαιοδοσίας των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων κλπ.»

⁸¹. Άρθρα 552 ΚΠολΔ., 482 και 502 ΚΠοινΔ.

⁸². Άρθρο 699 ΚΠολΔ.

⁸³. Με το νόμο 1418/1984 «Δημόσια έργα και ρυθμίσεις συναφών θεμάτων».

⁸⁴. Το ζήτημα, αν ο νομοθέτης που με το νόμο 1406/1983 ανέθεσε κατ' εντολή του Συντάγματος (άρθρο 94 παρ. 1) την εκδίκαση των διαφορών από τις διοικητικές συμβάσεις στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια, μπορεί εκ των υστέρων, αγνοώντας αυτή τη ρύθμιση (υπαναχωρώντας δηλαδή) να υπαγάγει εκ νέου τις διαφορές από συμβάσεις δημοσίων έργων (αναμφισβήτητα διοικητικές διαφορές) στη δικαιοδοσία των πολιτικών δικαστηρίων.

⁸⁵. ΔΕΚ 107/76, Hoffmann-La Roch/Centrafarm, Σ υλλ. 1977, 957 (σκεπτικό αρ. 5). 35 και 36/82, Morson και Jhanjan, Σ υλλ. 1982, 3723 (σκεπτικό αρ. 8).

⁸⁶. Η αντίθετη άποψη του Μονομελούς Πρωτοδικείου Πειραιώς 556/1981, ΕΕΕΕρΔ 1983, 161, δεν είναι ορθή.

τόσο το καλύτερο και για τους διαδίκους και για τα εθνικά δικαστήρια, αφού η διασάφηση αυτή συντομεύει, ενδεχομένως σημαντικότερα, την έκβαση της δίκης σε χρόνο και δαπάνες.

Η παραπεμπτική υποχρέωση κατά το άρθρο 177 παρ. 3 ΣυνθΕΟΚ έχει ορισμένα όρια που συνόψισε το Δικαστήριο στην πρόσφατη απόφαση C.I.L.F.I.T.:

A) Παραπεμπτέα είναι μόνο ζητήματα που η απόφασή τους είναι λογικώς αναγκαία για την κύρια απόφαση του εθνικού δικαστή. Η κρίση για τη συνδρομή της προϋποθέσεως αυτής ανήκει στον εθνικό δικαστή, ο οποίος, αν αρνείται την «αναγκαιότητα», δεν υποχρεούται σε παραπομπή – και αντιστρόφως.⁸⁷

Κατ' ακριβολογία δεν πρόκειται βέβαια εδώ για όρια της παραπεμπτικής υποχρέωσης κατά το άρθρο 177 παρ. 3 ΣυνθΕΟΚ, αλλά για προϋπόθεση της παραπεμπτικής αρμοδιότητας εν γένει, όπως αναπτύχθηκε πιο πάνω.

B) Τα δικαστήρια τελευταίου βαθμού δεν έχουν παραπεμπτική υποχρέωση (καίτοι έχουν πάντοτε παραπεμπτική ευχέρεια), αν το προκείμενο ζήτημα αποτέλεσε ήδη αντικείμενο μιας προηγούμενης αποφάσεως του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε όμοια υπόθεση⁸⁸. Το Δικαστήριο μάλιστα διευρύνει την εξαίρεση αυτή και στην περίπτωση που:

“... υφίσταται ήδη σταθερή νομολογία του Δικαστηρίου, του επιλύει το τιθέμενο ζήτημα, ανεξάρτητα από το είδος της διαδικασίας [στην οποία διαμορφώθηκε η νομολογία αυτή, ακόμη και αν τα εριζόμενα ζητήματα δεν είναι εντελώς ταυτόσημα »⁸⁹.

Η τελευταία αυτή διεύρυνση δημιουργεί βέβαια τον κίνδυνο αναπτύξεως εθνικών νομολογιών επί κοινοτικού δικαίου, που αποκλίνουν μεταξύ τους, - τον κίνδυνο ακριβώς του οποίου η αποτροπή είναι ο κύριος σκοπός του άρθρου 177 ΣυνθΕΟΚ και της

⁸⁷. ΔΕΚ 283/81, C.I.L.F.I.T., Συλλ. 1982, 3415 (σκεπτικό 10 και 11).

⁸⁸. ΔΕΚ 28-30/62, Da Costa and Schaaue, Συλλ. 1963, 63 (67, 80/81). 283/81, C.I.L.F.I.T., Συλλ. 1982, 3415 (σκεπτικό αρ. 13).

⁸⁹. ΔΕΚ 283/81, C.I.L.F.I.T., Συλλ. 1982, 2315 (σκεπτικό αρ.14) (η τελευταία φράση δεν είναι στοιχειοθετημένη αραιά στην επίσημη συλλογή).

σχετικής νομολογίας του Δικαστηρίου⁹⁰ και μάλιστα της ίδιας της αποφάσεως που περιέχει την διεύρυνση⁹¹.

Γ) Παραπεμπτική υποχρέωση δεν υπάρχει όταν η π λ ή ρ η σ σ α φ ή ν ε ι α της διατάξεως δεν επιτρέπει εύλογες αμφιβολίες, εν όψει όμως των ιδιοτυπιών του κοινοτικού δικαίου, των ιδιαίτερων δυσχερειών της ερμηνείας και του κινδύνου αποκλινουσών αποφάσεων εντός της Ένωσης. Συγκεκριμένως αναφέρει η απόφαση C.I.L.F.I.T⁹².

«... η ορθή εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου μπορεί να είναι τόσο προφανής, ώστε να μην παραμένουν εύλογες αμφιβολίες για την απόφαση του τιθέμενου ζητήματος. Το εθνικό δικαστήριο μπορεί όμως να το δεχθεί αυτό, μόνο αν πεισθεί, ότι και τα δικαστήρια των υπόλοιπων κρατών μελών, καθώς και το Δικαστήριο [των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων] συμμερίζονται την ίδια βεβαιότητα. Μόνο αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις αυτές μπορεί το εθνικό δικαστήριο να αποφύγει την παραπομπή του ζητήματος στο Δικαστήριο [των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων] και να το επιλύσει με δική του ευθύνη.

Η ύπαρξη αυτής της δυνατότητας μπορεί όμως να κριθεί μόνο εν όψει των ιδιοτυπιών του κοινοτικού δικαίου και των ιδιαίτερων δυσχερειών της ερμηνείας του.

Πρέπει, πρώτον να ληφθεί υπ' όψη το γεγονός ότι οι διατάξεις του κοινοτικού δικαίου είναι συντεταγμένες σε περισσότερες της μιας γλώσσες και ότι οι διάφορες γλωσσικές διατυπώσεις είναι εξίσου δεσμευτικές. η ερμηνεία μια κοινοτικής διατάξεως απαιτεί δηλαδή τη σύγκριση των διάφορων γλωσσικών διατυπώσεων.

Αλλά και όταν συμφωνούν ακριβώς οι γλωσσικές διατυπώσεις, πρέπει να ληφθεί υπ' όψη ότι το κοινοτικό δίκαιο χρησιμοποιεί δική του ιδιαίτερη ορολογία. Εξάλλου πρέπει να τονιστεί ότι οι νομικές έννοιες δεν έχουν πάντοτε το ίδιο περιεχόμενο στο κοινοτικό δίκαιο και στα διάφορα εθνικά δίκαια.

⁹⁰. Π.χ ΔΕΚ 66/80, International Chemical Corporation, Συλλ. 1981, 1191 (σκεπτικό αρ. 11).

⁹¹. ΔΕΚ 283/81, C.I.L.F.I.T., Συλλ. 1982, 3415 (σκεπτικό αρ. 7).

⁹². ΔΕΚ 283/81, C.I.L.F.I.T., Συλλ. 1982, 3415 (σκεπτικό αρ. 16 επ.)

Τέλος, κάθε διάταξη του κοινοτικού δικαίου πρέπει να θεωρηθεί εν σχέσει με τα συμφραζόμενά της και υπό το φως του όλου κοινοτικού δικαίου, των στόχων και του σταδίου εξελίξεώς του κατά το χρόνο εφαρμογής της σχετικής διατάξεως.»

Εύστοχα, το Δικαστήριο αποδέχεται μεν την αυτονόητη άλλωστε άποψη ότι η παραπεμπτική υποχρέωση κατά το άρθρο 177 ΣυνθΕΟΚ δεν υπάρχει όπου η απόλυτη σαφήνεια της διατάξεως δεν αφήνει χώρο σε αμφιβολίες και παραπεμπτά ζητήματα, αλλά τονίζει την εξαιρετική δυσχέρεια διαπιστώσεως μια τέτοιας απόλυτης σαφήνειας εν όψει της ιδιοτυπίας του κοινοτικού δικαίου. Ο σώφρων εθνικός δικαστής πρέπει, εκτός από σπάνιες εξαιρέσεις, να προτιμά την παραπομπή.

5. Διαδικασία και απόφαση

Όταν αποφασίσει εθνικό δικαστήριο να παραπέμψει προδικαστικό ζήτημα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αναβάλλει την έκδοση οριστικής αποφάσεως και υποβάλλει στο Δικαστήριο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως. Ο γραμματέας του Δικαστηρίου των Κοινοτήτων κοινοποιεί την αίτηση αυτή στους διαδίκους της κύριας δίκης, στα κράτη μέλη και στην Επιτροπή, καθώς και στο Συμβούλιο, αν αμφισβητείται η ισχύς ή ερμηνεία πράξεως του Συμβουλίου. Εντός δύο μηνών από την κοινοποίηση, οι διάδικοι της κύριας δίκης, τα κράτη μέλη, η Επιτροπή και ενδεχομένως το Συμβούλιο μπορούν να υποβάλουν παρατηρήσεις ή γραπτές δηλώσεις στο Δικαστήριο⁹³. Η Επιτροπή κάνει πάντοτε χρήση αυτού του δικαιώματος. Δεδομένου ότι το Δικαστήριο όχι σπανίως αναδιατυπώνει τα υποβληθέντα ερωτήματα, οι διάδικοι, τα κράτη μέλη και τα κοινοτικά όργανα καλούνται να υποβάλουν παρατηρήσεις σε ερωτήματα, των οποίων η διατύπωση δεν είναι οριστική και εντός προθεσμίας που αρχίζει να τρέχει πολύ

⁹³. Άρθρα 20 ΟΔΕΟΚ, 103 ΚΔΔΕΚ.

πριν οριστικοποιηθεί η διατύπωση των ερωτημάτων. Η σχετική διάταξη έχει ανάγκη τροποποιήσεως.

Η αίτηση του εθνικού δικαστηρίου εκκρεμεί ενώπιον του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά σταθερή νομολογία, εφ' όσον χρόνο δεν ανακαλείται από το παραπέμπαν εθνικό δικαστήριο ή δεν αίρεται, κατόπιν ασκήσεως ένδικου μέσου, από ανώτερο εθνικό δικαστήριο⁹⁴, αν και θα ήταν ορθότερο να γίνει δεκτό, ότι η παραπομπή δεν μπορεί να ανακληθεί από το παραπέμπαν ή ανώτερό του εθνικό δικαστήριο⁹⁵. Το γεγονός πάντως, ότι στο πλαίσιο άλλης διαδικασίας ενώπιον εθνικού συνταγματικού δικαστηρίου, ακυρώθηκε ως αντισυνταγματικός ο εθνικός νόμος που δημιούργησε το προδικαστικό ζήτημα, δεν καταργεί την δίκη ενώπιον του Δικαστηρίου των Κοινοτήτων⁹⁶ (ΔΕΕ).

Η νομική δεσμευτικότητα της προδικαστικής αποφάσεως του Δικαστηρίου δεν ρυθμίζεται ρητώς στις Συνθήκες, αν και το άρθρο 65 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου (ΚΔΔΕΚ) ορίζει γενικά ότι «η απόφαση είναι δεσμευτική από την ημερομηνία δημοσιεύσεώς της». Ανοικτό παραμένει το ζήτημα αν είναι δεσμευτική μόνο για τα εθνικά δικαστήρια κατά την κρίση της κύριας υποθέσεως ή και κατά την κρίση άλλων υποθέσεων.

Το ζήτημα παρουσιάζεται διαφορετικά, ανάλογα με το αν το Δικαστήριο αποφαινεται επί του κύρους ή της ερμηνείας διατάξεων του κοινοτικού δικαίου⁹⁷. Από το νόημα και σκοπό του άρθρου 177 προκύπτει ότι οι ερμηνευτικές προδικαστικές αποφάσεις αναπτύσσουν νομική δεσμευτικότητα μόνο μεταξύ των δ ι α δ ί κ ω ν (inter partes) της κύριας δίκης. Οι αποφάσεις αυτές δεσμεύουν όχι μόνο το παραπέμπον δικαστήριο, αλλά και όλα τα ανώτερα εθνικά δικαστήρια που θα δικάσουν ενδεχομένως, ύστερα από έγερση ένδικων μέσων,

⁹⁴. Π.χ ΔΕΚ 13/61, De Geres, Συλλ. 1962, 97 (109/110). 127/73, BRT-SABAM, Συλλ. 1974, 51 (61/62). 146/73, Rheinmuhlen, Συλλ. 1974, 139 (148).

⁹⁵. Πρβλ. τον γενικό εισαγγελέα J.P. Warner. Συλλ. 1974, 40 (44 επ.). Βλ. όμως τον γενικό εισαγγελέα H. Mayras, Συλλ. 1974, 64 (67 επ.).

⁹⁶. ΔΕΚ 106/77, Simmenthal, Συλλ. 1978, 629 (643).

⁹⁷. Οι ερμηνευτικές αποφάσεις είναι πολύ περισσότερες από τις σχετικές με το κύρος πράξεων των οργάνων.

την ίδια υπόθεση. Τα δικαστήρια αυτά όμως δικαιούνται, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ένωσης, να κρίνουν, αν η προδικαστική απόφαση δημιούργησε επαρκή σαφήνεια ή αναθεωρούν αναγκαία μια εκ νέου παραπομπή στο Δικαστήριο της Ένωσης. Τυχόν ενστάσεις λοιπόν κατά της νέας παραπεμπτικής δίκης ενώπιον του Δικαστηρίου της Ένωσης απορρίπτονται⁹⁸. Η δεσμευτικότητα της προδικαστικής αποφάσεως για την εκκρεμή δίκη γίνεται γενικώς δεκτή και από τα εθνικά δικαστήρια⁹⁹.

Στο πλαίσιο άλλων δικών η δεσμευτικότητα εξαρτάται, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου,¹⁰⁰ από την ομοιότητά τους με τη δίκη και το συγκεκριμένο ζήτημα επί του οποίου εκδόθηκε η προδικαστική απόφαση. Η κρίση γι' αυτό ανήκει κατ' ανάγκη στο δικάζον εθνικό δικαστήριο. Αν κρίνει ότι πρόκειται για το ίδιο ή έστω παρόμοιο ζήτημα, μπορεί να ακολουθήσει την προηγούμενη προδικαστική απόφαση, χωρίς να υποχρεούται να παραπέμψει το αμφισβητούμενο ζήτημα, έστω και αν είναι ανώτατο δικαστήριο¹⁰¹. (Έστω όμως και αν είναι κατώτερο δικαστήριο, με ευχέρεια δηλαδή και όχι υποχρέωση παραπομπής, οφείλει κατά την ορθότερη γνώμη, να παραπέμψει, αν σκοπεύει να εφαρμόσει ερμηνεία διάφορη από εκείνη που δέχθηκε το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Αν το εθνικό δικαστήριο κρίνει ότι το νέο ζήτημα διαφέρει, μπορεί πάντοτε ή και οφείλει να το παραπέμψει στο Δικαστήριο της Ένωσης, που δεν δεσμεύεται από προηγούμενες αποφάσεις του¹⁰².

Στην περίπτωση που το Δικαστήριο αποφαινεται επί του κύρου πράξεως κοινοτικού οργάνου, η δεσμευτικότητα της αποφάσεως διαφέρει ανάλογα με το αν δέχεται ή αρνείται το κύρος της εξεταζόμενης πράξεως (συνήθως κανόνα παράγωγου κοινοτικού δικαίου): Η απόφαση που δέχεται το κύρος της πράξεως αναπτύσσει νομική δεσμευτικότητα μόνο μεταξύ των δ i α δ ί κ ω ν της κύριας δίκης, όπως και οι ερμηνευτικές αποφάσεις. Εθνικό δικαστήριο

⁹⁸. ΔΕΚ 29/68, Milch – Fett – und Eierkottor I, Συλλ. 1969, 165(178).

⁹⁹. Στην Μεγάλη Βρετανία η δεσμευτικότητα αυτή προβλέπεται μάλιστα ρητώς στον European Communities Act, 1972 (section 3(I)).

¹⁰⁰. ΔΕΚ 28-30/62, Da Costa- Schaake, Συλλ. 1963, 63(67,80/81).

¹⁰¹. ΔΕΚ 28/81, C.I.L.F.I.T., Συλλ. 1982, 3415 (βλ. Ανωτ. Αρ. 1257 επ.

¹⁰². Πρβλ. (σιωπηρώς) ΔΕΚ 28/67, Molkerei – Zentrale, Συλλ. 1968, 215 (230).

όμως, που θεωρεί την ίδια πράξη ως άκυρη, δεν μπορεί απλώς να αρνηθεί να την εφαρμόσει, αλλά οφείλει, κατά την ορθότερη γνώμη, να παραπέμψει το σχετικό ζήτημα στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Προβληματική είναι η έκταση της δεσμευτικότητας της προδικαστικής αποφάσεως που δέχεται την ακυρότητα της εξεταζόμενης πράξεως. Βέβαια και στην περίπτωση αυτή δεν πρόκειται για ακυρωτική απόφαση που ισχύει άμεσα έναντι πάντων¹⁰³, δεν παύει όμως να είναι απόφαση του Δικαστηρίου της Ένωσης, που διαπιστώνει την ακυρότητα μιας πράξεως κοινοτικού οργάνου. Αφού ένας κανόνας δικαίου δεν μπορεί να ισχύει για μερικούς και να είναι άκυρος για άλλους και η ενιαία εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου είναι θεμελιώδης για την ύπαρξη και λειτουργία της Ένωσης, είναι ορθό (αν και αμφισβητούμενο) να δεχθούμε, ότι και η προδικαστική απόφαση που δέχεται την ακυρότητα αναπτύσσει έμμεσα νομική δεσμευτικότητα έναντι πάντων. Η διαφορά ανάμεσα στην άμεση και την έμμεση δεσμευτικότητα *erga omnes* είναι, ότι η δεύτερη δεν θίγει την προδικαστική ευχέρεια των εθνικών δικαστηρίων, που μπορούν και μετά την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, που διαπιστώνει την ακυρότητα πράξεις κοινοτικού οργάνου, να παραπέμψουν και πάλι το ζήτημα του κύρους της στο Δικαστήριο της Ένωσης, προπάντων όταν έχουν αμφιβολίες για την έκταση ή τις συνέπειες της διαπιστωθείσας ακυρότητας¹⁰⁴.

Δεν μπορούν όμως να θεωρήσουν έγκυρο κανόνα του κοινοτικού δικαίου που το Δικαστήριο της Ένωσης έκρινε ως άκυρο.

Αποτελεί συνήθεια αν και όχι υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων να κοινοποιούν στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την απόφαση που έλαβαν επί της ουσίας βάσει της προδικαστικής αποφάσεως του τελευταίου.

Η ερμηνεία που δίνει το Δικαστήριο σε μια κοινοτική διάταξη είναι αναδρομική και δεσμεύει αντίστοιχα τα εθνικά δικαστήρια, εκτός

¹⁰³. Το άρθρο 43 ΣχΣυνθΕΕ προβλέπει την θέσπιση δικαιοδοσίας του Ευρωπαϊκού

¹⁰⁴. ΔΕΚ 66/80, *international Chemical Corporation*, Συλλ. 1981, 1191, (σκεπτικό αρ. 12-14).

αν το Δικαστήριο προβλέπει ρητώς παρέκκλιση από τον κανόνα αυτό στη συγκεκριμένη απόφασή του για λόγους ασφάλειας δικαίου:

“ Όπως διαπίστωσε το Δικαστήριο στην απόφασή του την 9 Μαρτίου 1978 (υπόθεση 106/77, Κρατική Φορολογική Διοίκηση/Simmenthal, Συλλ. Σ. 643), οι διατάξεις του κοινοτικού δικαίου πρέπει να αναπτύσσουν πλήρη την ενέργειά τους ενιαία σε όλα τα κράτη μέλη από το χρόνο της ενάρξεως και καθ’ όλη τη διάρκεια της ισχύος τους.

Εξάλλου με την ερμηνεία μιας διατάξεως του κοινοτικού δικαίου, στην οποία προβαίνει το Δικαστήριο ασκώντας τις εξουσίες από το άρθρο 177 ΣυνθΕΟΚ, επεξηγείται και, όπου είναι αναγκαίο διασαφηνίζεται, υπό ποια έννοια και σε ποια έκταση πρέπει να κατανοηθεί και εφαρμοστεί η διάταξη αυτή από την έναρξη της ισχύος της. από αυτό συνάγεται, ότι τα [εθνικά] δικαστήρια μπορούν και οφείλουν να ερμηνεύουν την διάταξη με τον τρόπο αυτόν και όταν την εφαρμόζουν σε έννομες σχέσεις που είχαν δημιουργηθεί πριν την έκδοση της αποφάσεως επί της αιτήσεως ερμηνείας, εφόσον συντρέχουν όλες οι άλλες προϋποθέσεις για την προσφυγή στα αρμόδια δικαστήρια στο πλαίσιο μιας έριδας που αφορά την εφαρμογή της διατάξεως αυτής.

Μόνο κατ’ εξαίρεση μπορεί το Δικαστήριο, όπως συνέβη στην απόφασή του της 8 Απριλίου 1976 (υπόθεση 43/75, Defrenne/Sabena, Συλλ. Σ. 455), να θεωρήσει αναγκαίο, βάσει της εγγενούς στο κοινοτικό δίκαιο αρχής της βεβαιότητας του δικαίου και εν όψει των σημαντικών δυσχερειών και θα μπορούσε να προκαλέσει η απόφασή του σε καλόπιστα θεμελιωμένες έννομες σχέσεις για το παρελθόν, να περιορίσει έναντι όλων των θιγομένων τη δυνατότητα επικλήσεως της αποφάσεως αυτής προς τον σκοπό προκλήσεως νέας αποφάσεως επί της ουσίας στις έννομες αυτές σχέσεις.

Ένας τέτοιος περιορισμός πρέπει όμως να περιέχεται, στην ίδια την απόφαση επί της αιτήσεως ερμηνείας. Από την θεμελιώδη ανάγκη της ενιαίας εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου σε όλες τις περιπτώσεις συνάγεται, ότι το δικαστήριο είναι αποκλειστικώς αρμόδιο να αποφασίσει για τα όρια της κατά χρόνον ισχύος της ερμηνείας, στην οποία προβαίνει.”

Το άρθρο 174 παρ. 2 ΣυνθΕΟΚ, κατά το οποίο “αν το Δικαστήριο κηρύξει κανονισμό άκυρο, προσδιορίζει, εφ’ όσον το κρίνει αναγκαίο, εκείνα τα αποτελέσματα του ακυρωθέντος κανονισμού που θεωρούνται ότι διατηρούν την ισχύ τους”, μπορεί για τους ίδιους λόγους ασφαλείας του δικαίου που θεμελιώνουν το άρθρο αυτό να εφαρμοστεί αναλόγως και στις αποφάσεις στις οποίες το Δικαστήριο, βάσει του άρθρου 177, διαπιστώνει την ακυρότητα ενός κανονισμού¹⁰⁵.

Η π ρ α κ τ ι κ ή σ η μ α σ ί α των προδικαστικών αποφάσεων του Δικαστηρίου είναι ιδιαίτερως μεγάλη. Από τις 1505 αποφάσεις που είχε εκδώσει το Δικαστήριο ως την 31 Δεκεμβρίου 1983 στο πλαίσιο της ΕΟΚ¹⁰⁶, 759, δηλαδή ποσοστό 50,4%, ήταν προδικαστικές αποφάσεις¹⁰⁷.

Ιδιαίτερος σπουδαίο είναι το γεγονός, ότι μέσω της προδικαστικής διαδικασίας έρχονται ζητήματα κοινοτικού δικαίου στο Δικαστήριο της Ένωσης, που θίγουν ιδιωτικά συμφέροντα και που αλλιώς, για πολιτικούς ενδεχομένως λόγους, ούτε τα κράτη μέλη ούτε το Συμβούλιο ή η Επιτροπή θα υπέβαλλαν στην κρίση του Δικαστηρίου. Με τον τρόπο αυτό η λύση ιδιωτικών διαφορών και η προδικαστική νομολογία του Δικαστηρίου των Κοινοτήτων γίνονται σπουδαίος παράγων διαμορφώσεως του κοινοτικού δικαίου και προαγωγής της ενοποιήσεως της Ευρώπης.

¹⁰⁵. ΔΕΚ 4/79, Providence agricole de la Champagne, Συλλ. 1980, 2823 (σκεπτικό αρ. 44-45). Πρβλ. ΔΕΚ 109/79, Maiseries de Beauce, Συλλ. 1980, 2883. 145/79, Ropuette, Συλλ. 1980, 2917.

¹⁰⁶. Με εξαίρεση τις (πολυάριθμες) αποφάσεις επί υπαλληλικών προσφυγών και τις αποφάσεις που αφορούν το πρωτόκολλο περί προνομίων και απαλλαγών.

¹⁰⁷. Πηγή: Δέκατη Έβδομη Γενική Έκθεση για τη δραστηριότητα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1983 (πίνακας 2, σ. 354).

Κεφάλαιο 2

Ερμηνεία των συνθηκών για την Ευρωπαϊκή Ένωση

Άρθρο 234 (πρώην άρθρο 177)

(εντός παρενθέσεων οι προσθήκες του άρθρου 267 σύμφωνα με το κείμενο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση το 2009, ΣΛΕΕ)

[Προδικαστική παραπομπή]

Το Δικαστήριο (της Ευρωπαϊκής Ένωσης) αποφαινεται με προδικαστικές αποφάσεις:

- α) επί της ερμηνείας της παρούσας Συνθήκης, (των Συνθηκών)
- β) επί του κύρους και της ερμηνείας των πράξεων των (θεσμικών ή λοιπών) οργάνων της Κοινότητας και της ΕΚΤ, (Ένωσης)
- γ) επί της ερμηνείας των καταστατικών των οργανισμών που ιδρύθηκαν με πράξη του Συμβουλίου, εφόσον το προβλέπουν τα εν λόγω καταστατικά.

Δικαστήριο κράτους μέλους, ενώπιον του οποίου ανακύπτει τέτοιο ζήτημα, δύναται, αν κρίνει ότι απόφαση επί του ζητήματος είναι αναγκαία για την έκδοση της δικής του απόφασης, να παραπέμψει το ζήτημα στο Δικαστήριο για να αποφανθεί επ' αυτού.

Δικαστήριο κράτους μέλους, ενώπιον του οποίου ανακύπτει τέτοιο ζήτημα σε εκκρεμή υπόθεση και του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου οφείλει να παραπέμψει το ζήτημα στο Δικαστήριο.

(Όταν ανακύπτει τέτοιο ζήτημα σε εκκρεμή υπόθεση ενώπιον δικαστηρίου κράτους μέλους, η οποία αφορά πρόσωπο υπό κράτηση, το Δικαστήριο αποφαινεται το συντομότερο δυνατό.)

1. Εισαγωγικά

Εξέλιξη της διάταξης

Το άρθρο 234 διατηρεί την αρχική του διατύπωση (Η αναφορά γίνεται σύμφωνα με το σύγγραμμα του καθηγητή κ. Β. Σκουρή καθότι έγινε πριν τη ΣΛΕΕ.) και έχει τροποποιηθεί μόνο στο βαθμό που ήταν απαραίτητο λόγω της προσθήκης ή αναβάθμισης των κοινοτικών οργάνων (π.χ προσθήκη της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας στο εδ. 1 β). Σήμερα η αποκλειστική αρμοδιότητα για την εκδίκαση προδικαστικών παραπομπών εξακολουθεί να ανήκει στο ΔΕΕ. Η Συνθήκη της Νίκαιας άνοιξε το δρόμο, ώστε με τις κατάλληλες τροποποιήσεις του Οργανισμού του Δικαστηρίου προδικαστικά ερωτήματα σε συγκεκριμένα και προκαθορισμένα πεδία να υποβάλλονται στο ΠΕΚ (Πρωτοδικείο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων) σε συνδυασμό με τη δυνατότητα επανεξέτασής τους σε εξαιρετικές περιπτώσεις από το ΔΕΕ (βλ. άρθρο 225 παρ. 3 εδ. 1-3).

Σημασία της διάταξης

Η προδικαστική παραπομπή του άρθρου 234, (σύμφωνα με το σύγγραμμα του κ. Β. Σκουρή), αφενός εξυπηρετεί την αποκέντρωση της έννομης προστασίας των ιδιωτών και αφετέρου διασφαλίζει την ενότητα της ερμηνείας και εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου. Κατ' αρχάς η διάταξη αποτελεί την πλέον απτή απόδειξη του γεγονότος ότι ο εθνικός δικαστής είναι (και) κοινοτικός δικαστής, αφού καλείται πρώτος αυτός να αντιμετωπίσει και να εφαρμόσει το κοινοτικό δίκαιο στις διαφορές που έχουν τεθεί ενώπιόν του. Με την ανωτέρω ιδιότητα ο εθνικός δικαστής παρέχει στους ιδιώτες την έννομη προστασία που αυτοί δικαιούνται όχι μόνο βάσει του εθνικού Συντάγματος και του αντίστοιχου δικονομικού συτήματος, αλλά και κατά το κοινοτικό δίκαιο. Δεδομένου ότι η δυνατότητα άσκησης ευθειών προσφυγών υπόκειται για τα φυσικά και νομικά πρόσωπα στους γνωστούς και αυστηρούς περιορισμούς του άρθρου 230 εδ. 4 ΕΚ (βλ. εκεί αρ. 12 επ.), το άρθρο 234 προσφέρει την επιβαλλόμενη διέξοδο, για να τεθούν ενώπιον του κοινοτικού δικαστή τα ζητήματα του κύρους των κοινοτικών πράξεων και της ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου. Προσβάλλοντας τις εθνικές πράξεις εκτέλεσης ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, οι ιδιώτες μπορούν να προβάλλουν την

παρανομία των κοινοτικών κανόνων και άλλων πράξεων, που αποτελούν τη νομική βάση και αφορμή των εθνικών μέτρων, και να προκαλέσουν έτσι (εμμέσως) τον έλεγχο νομιμότητας τους από το ΔΕΕ, αφού υποβληθεί το σχετικό ερώτημα. Από την άλλη πλευρά προφανής είναι ο σκοπός της ενιαίας ερμηνείας και εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου μέσω της προδικαστικής παραπομπής. Η διαδικασία του άρθρου 234 συγκεντρώνει τον έλεγχο του κύρους και αναθέτει την τελική ευθύνη ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου στο ΔΕΕ, θέτοντας έτσι τις βάσεις για την τήρηση της ενότητας του δικαίου.

Η επίδραση της προδικαστικής παραπομπής στην εξέλιξη του κοινοτικού δικαίου

Η σπουδαιότητα της διαδικασίας του άρθρου 234 αποτυπώνεται στο γεγονός ότι οι προδικαστικές παραπομπές όχι μόνο συνιστούν την με απόσταση μεγαλύτερη κατηγορία υποθέσεων ενώπιον του ΔΕΕ (τουλάχιστον οι μισές), αλλά κυρίως προσφέρουν ανέκαθεν στο Δικαστήριο την ευκαιρία να εκδίδει αποφάσεις-σταθμούς για την εξέλιξη του κοινοτικού δικαίου, οι οποίες γίνονται ακριβώς γνωστές με το όνομα των διαδίκων της κύριας δίκης. Οι αρχές της υπεροχής και της άμεσης εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, η δυνατότητα επίκλησης των οδηγιών από τους ιδιώτες, η υποχρέωση αποζημίωσης των ιδιωτών για την καθυστερημένη μεταφορά των οδηγιών στο εθνικό δίκαιο και γενικότερα οι λεγόμενες γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου σε συνδυασμό με την αναγνώριση θεμελιωδών δικαιωμάτων οφείλουν κυριολεκτικά την καταγωγή τους σε προδικαστικές παραπομπές εθνικών δικαστηρίων [π.χ υποθέσεις 26/62, van Gend and Loos, 6/64, Costa/ENEL, 11/70, Simmenthal, 106/77, Handelsgesellschaft, C-260/89, EPT, C-213/89, Factortame, C-479/93, Francovich, C-379/98, PreussenElektra, C-491/01, BAT ImperialTobacco κ.ο.κ.].

Συνεργασία του εθνικού με τον κοινοτικό δικαστή

Η πρωτότυπη διάταξη του άρθρου 234 καθιερώνει μία πρωτότυπη και αποτελεσματική μορφή πραγματικής συνεργασίας του εθνικού με τον κοινοτικό δικαστή και όχι ιεραρχική σχέση μεταξύ τους. Όπως υπογραμμίζει το ΔΕΕ, η διαδικασία της προδικαστικής παραπομπής αποτελεί έκφραση της αρχής της συνεργασίας που καθιερώνει το άρθρο 10 ΕΚ [ΔΕΚ 33/76, Rewe,

Συλλ. 1976, 1989, C-312/93, Peterbroeck, Συλλ. 1995, I-4599]. Το εθνικό δικαστήριο δεν έχει μόνο την πρωτοβουλία κίνησης της διαδικασίας, αλλά χαράσσει με την παραπεμπτική του απόφαση το πραγματικό και νομικό πλαίσιο και εφοδιάζει το ΔΕΕ με τις απαραίτητες πληροφορίες για την κατανόηση του προβλήματος. Όσο καλύτερες είναι αυτές οι πληροφορίες για το περιεχόμενο του εθνικού δικαίου και τη σημασία της δίκης που εκκρεμεί ενώπιον του παραπέμποντος δικαστηρίου, τόσο ουσιαστικότερη θα είναι η βοήθεια που θα παράσχει ο κοινοτικός δικαστής. Ο ρόλος των εθνικών δικαστηρίων δεν μειώνεται συνεπώς με το άρθρο 234, αλλά αντιθέτως αναβαθμίζεται μέσω της ισότιμης συνεργασίας με το ΔΕΕ. Οι εθνικοί δικαστές είναι κυριολεκτικά και μεταφορικά οι προνομιακοί συνομιλητές του ΔΕΕ, οι θέσεις τους διαβάζονται και αξιοποιούνται με προσοχή και με σεβασμό απέναντι στη μεγάλη ευθύνη που έχουν επωμισθεί ως οι εφαρμοστές του δικαίου που έρχονται συχνά πρώτοι σε επαφή με το κοινοτικό δίκαιο [Β. Σκουρής, ΕΕΕυρΔ 2001, Τεύχος Ιωάννου, σ. 441 επ.]. Ακόμη τον πρώτο λόγο έχει το εθνικό δικαστήριο και στη διατύπωση των υποβληθέντων ερωτημάτων ως έχουν και προχωρεί στη μερική αναδιατύπωσή του μόνο όπου αυτό επιβάλλεται, για να δοθούν στον εθνικό δικαστή ωφέλιμες απαντήσεις.

II. Αντικείμενο της προδικαστικής παραπομπής

Οι επιμέρους περιπτώσεις

Το ΔΕΕ καλείται να αποφανθεί με προδικαστικές αποφάσεις σε τρεις διακεκριμένες περιπτώσεις και συγκεκριμένα για (α) την ερμηνεία της Συνθήκης. (β) το κύρος και την ερμηνεία των πράξεων των κοινοτικών οργάνων και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και (γ) την ερμηνεία των καταστατικών των οργανισμών που ιδρύθηκαν με πράξεις του Συμβουλίου, όπου αυτό ειδικώς προβλέπεται. Με άλλες λέξεις το έργο του ΔΕΕ κατά το άρθρο 234 εκτείνεται στο σύνολο της ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου και στο κύρος όλων των πράξεων των κοινοτικών οργάνων, με αποτέλεσμα το Δικαστήριο να εκπληρώνει μέσω των προδικαστικών παραπομπών ένα μεγάλο μέρος της αποστολής που του έχει ανατεθεί με το άρθρο 220 ΕΚ, όταν με τις αποφάσεις του προσδιορίζει στην πραγματικότητα το ακριβώς περιεχόμενο του κοινοτικού δικαίου.

A. Ζητήματα ερμηνείας

Αντικείμενο της ερμηνείας

Κατ' αρχάς μπορεί να ζητηθεί η ερμηνεία της ίδιας της Συνθήκης (εδ.1^α), οπότε στο ΔΕΕ μεταφέρεται το κορυφαίο καθήκον εξειδίκευσης των εννοιών του "θεμελιώδους νόμου" της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ως "Συνθήκη" νοείται εδώ το σύνολο του πρωτογενούς δικαίου, οπότε περιλαμβάνονται τα παραρτήματα και τα πρωτόκολλα, καθώς και οι διαδοχικές Συνθήκες (νέων) κρατών μελών [ΔΕΚ 44/84, Jones, Συλλ. 1986, 29]. Στο πρωτογενές δίκαιο πρέπει να υπαχθούν και οι γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου, στις οποίες προσφεύγει το ΔΕΕ, καθώς και τα θεμελιώδη δικαιώματα, κατά το μέτρο που στο πλαίσιο της κοινοτικής έννομης τάξης προστατεύονται (ακόμη) ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου (βλ. άρθρο 6 παρ. 2 ΕΚ και G.F. Mancini/D.T. Keeling, *From CILFIT to ERT: The Constitutional Challenge Facing the European Court*, YEL 1991.1 επ).

Πράξεις των κοινοτικών οργάνων

Πράξεις των κοινοτικών οργάνων είναι πρωτίστως αυτές που αναφέρονται στο άρθρο (πρώην) 249 και ειδικότερα οι κανονισμοί, οι οδηγίες και οι αποφάσεις, χωρίς όμως να αποκλείεται – υπό ειδικές περιστάσεις – και η υποβολή ερωτημάτων σχετικά με την ερμηνεία συστάσεων (και γνωμών), διότι σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στο άρθρο (πρώην) 230 εδ. 1 εδώ δεν αποκλείονται οι συστάσεις (και οι γνώμες) από τις πράξεις, των οποίων επιτρέπεται να ζητείται η ερμηνεία [ΔΕΚ 322/88, Grimaldi, Συλλ. 1989, 4407 σκ. 8, και C-188/91, Deutsche Shell, Συλλ. 1993, I-363, σκ. 18]. Τα κοινοτικά όργανα που παράγουν τις υποκείμενες σε ερμηνεία πράξεις απαριθμούνται στο άρθρο 7 παρ. 1 ΕΚ.

Η περίπτωση των διεθνών συμφωνιών

Ως «πράξεις» υπό την έννοια του άρθρου 234 εδ. 1 β) είναι επιδεκτικές ερμηνείας και οι διεθνείς συμφωνίες, τις οποίες καταρτίζουν τα κοινοτικά όργανα με σκοπό να δεσμεύσουν (και) την Κοινότητα (Ένωση). Οι συμβάσεις αυτές αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της κοινοτικής έννομης τάξης [ΔΕΚ 181/73, Haegemann, Συλλ. 1974, 247, σκ. 2 επ., 290 και 291/81, Singer κ.ά., Συλλ. 1983, 847, σκ. 7]. Δυσκολότερα είναι τα πράγματα, όταν πρόκειται για

για τις λεγόμενες «μικτές συμβάσεις», στις οποίες συμβαλλόμενα μέρη είναι τόσο η Κοινότητα, όσο και τα κράτη μέλη, διότι το αντικείμενό τους εμπίπτει στην αρμοδιότητα αφενός της Κοινότητας και αφετέρου των κρατών μελών. Η νομολογία του ΔΕΕ, χωρίς να έχει παγιωθεί στο σημείο αυτό, αφήνει να εννοηθεί ότι η δικαιοδοσία του σύμφωνα με το άρθρο 234 εκτείνεται στο τμήμα της σύμβασης, για το οποίο η αρμοδιότητα αφενός της Κοινότητας [ΔΕΚ 12/86, Demirel κ.α, Συλλ. 1987, 3719, σκ. 9 και 12, C-13/00, Επιτροπή/Ιρλανδία, Συλλ. 2002, 1'2943, σκ. 20].

Πράξεις των Συμβουλίων Σύνδεσης

Πέρα από τις συμφωνίες σύνδεσης με τρίτες χώρες, που υπόκεινται σε ερμηνεία από το ΔΕΕ ως διεθνείς συνθήκες [ΔΕΚ C-262/96, Sema Surul, , Συλλ. 1999, I-2685, και C-329/97, Sezgin Ergat, Συλλ. 2000, I-1487], ερμηνεία χωρεί και στις αποφάσεις των Συμβουλίων Σύνδεσης, που ιδρύονται από τις συμφωνίες σύνδεσης και λειτουργούν σύμφωνα με τους ειδικότερους κανόνες τους [βλ. π.χ. ΔΕΚ C-237/91, Kus κ.α., Συλλ. 1992, I-6781, σκ. 9, C-102 και 211/98, Kocak, Συλλ. 2000, I-1287].

Ερμηνεία εθνικών κανόνων

Από την διατύπωση του άρθρου 234 γίνεται σαφές ότι αντικείμενο ερμηνείας μπορούν να είναι μόνο κανόνες του κοινοτικού και όχι του εθνικού δικαίου. Ούτε οι εθνικές διατάξεις μεταφοράς των οδηγιών επιτρέπεται να ερμηνευθούν μέσω της διαδικασίας της προδικαστικής παραπομπής, όπως επίσης το ΔΕΕ δεν έχει δικαιοδοσία να κρίνει στο πλαίσιο του άρθρου 234 την κοινοτική νομιμότητα εθνικών κανόνων δικαίου. Προκειμένου όμως να μην διαταράξει τη συνεργασία του με τα εθνικά δικαστήρια, αρνούμενο να απαντήσει σε παρόμοια ερωτήματα που μπορεί να είναι ιδιαίτερος σημάκι για την έκβαση της κύρας δίκης, το ΔΕΕ καταφεύγει συχνά στη μέθοδο της αναδιατύπωσης των ερωτημάτων, ώστε αυτά να επιδέχονται απάντηση κατά το άρθρο 234: Αυτό συμβαίνει π.χ όταν το ΔΕΕ ερμηνεύει τις κρίσιμες διατάξεις του κοινοτικού δικαίου ενόψει των συγκεκριμένων ερωτημάτων του παραπέμπουτος δικαστή και τον καλεί στη συνέχεια να κρίνει αν μπορεί να εφαρμόσει τους εθνικούς κανόνες υπό πρίσμα αυτής της ερμηνείας [βλ. π.χ ΔΕΚ C-28/95, Leur-Bloem, Συλλ. 1997, I-4161, σκ. 34, C-53/96, Hermes,

Συλλ. 1998, I-3603, σκ. 32 επ., C-367/96, Κεφάλας, Συλλ. 2000, I-577, σκ. 58 επ.]. Όπως συχνά διατυπώνει το ΔΕΚ, η αρμοδιότητά του έγκειται εδώ στην παροχή προς το εθνικό δικαστήριο όλων των ερμηνευτικών στοιχείων που απορρέουν από το κοινοτικό δίκαιο, ώστε να αποφανθεί εκείνο για το συμβιβαστό των εθνικών διατάξεων με την κοινοτική νομοθεσία [π.χ. ΔΕΚ C-42/90, Bellon, Συλλ. 1990, I-4863, σκ. 6, C-332, 333 και 335/92, Eurico Italia, Συλλ. 1994, I-711, σκ. 19].

Καθαρά εσωτερικές υποθέσεις

Η νομολογία επέμενε παλαιότερα στην απαίτηση η υπόθεση ενώπιον του εθνικού δικαστή να παρουσιάζει ένα, έστω και χαλαρό σύνδεσμο με το κοινοτικό δίκαιο. Καθαρά εσωτερικές υποθέσεις χωρίς διασυνοριακό χαρακτήρα δεν ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 234. Προσφάτως όμως η αρχή αυτή άρχισε να υποχωρεί, όταν π.χ. ναι μεν δεν διαπιστώνεται κάποιος σύνδεσμος με το κοινοτικό δίκαιο, αλλά ο εθνικός νομοθέτης ορίζει ότι οι κοινοτικοί κανόνες ισχύουν και πρέπει να εφαρμοσθούν και σε εσωτερικές υποθέσεις ή ότι οι πολίτες του συγκεκριμένου κράτους μέλους τυγχάνουν της ίδιας ευνοϊκής μεταχείρισης, την οποία οι πολίτες άλλων κρατών μελών δικαιούνται και απολαύουν λόγω του κοινοτικού δικαίου [ΔΕΚ C-448/98, Guimont, Συλλ. 2000, I-10663, σκ. 18 επ., C-515, 519-524 και 526-540/99, Reisch κ.α., Συλλ. 2002, I-2157, σκ. 22 επ. απόφαση της 15/5/2003, C-300/01, Salzmann, σκ. 28 επ., και Σκουρής, ΕΕΕυρΔ2001, Τεύχος Ιωάννου, σ. 441 επ.].

Κανονισμοί των οργανισμών κατά το εδ. 1 (γ)

Η περίπτωση του εδ.1 γ) του άρθρου 234 στερείται πρακτικής σημασίας, διότι δεν έχει ενεργοποιηθεί ακόμη. Οι κανονισμοί των οργανισμών που έχουν ιδρυθεί με τη Συνθήκη συνιστούν σύμφωνα με το άρθρο 311 ΕΚ τμήμα της Συνθήκης και άρα μπορούν να ερμηνευθούν βάσει του εδ. 1 α) του άρθρου 234.(Κατά τον ουσιώδη χρόνο αναφοράς ως ίσχυε το άρθρο 234).

Ζητήματα κύρους των κοινοτικών πράξεων

Πλήρης έλεγχος νομιμότητας

Με το εδάφιο 1 β) ελέγχεται μέσω της προδικαστικής παραπομπής το κύρος όλων ανεξαιρέτως των πράξεων των κοινοτικών οργάνων. Με τον τρόπο αυτό τα φυσικά και νομικά πρόσωπα αποκτούν τη δυνατότητα να ζητήσουν και να επιτύχουν εμμέσως το έλεγχο νομιμότητας όλων εκείνων των κανονιστικών πράξεων και ατομικών αποφάσεων, τις οποίες αδυνατούν να προσβάλουν με προσφυγή ακυρώσεως, επειδή δεν τους αφορούν άμεσα και ατομικά. Χρειάζεται βεβαίως οι μεν ιδιώτες να ασκήσουν τα ένδικα βοηθήματα του εσωτερικού δικαίου, ο δε εθνικός δικστής να αναπτύξει σχετική πρωτοβουλία, έχοντας όμως υπόψη ότι τον βαρύνουν αυξημένες υποχρεώσεις και ευθύνες, όταν αντιμετωπίζει ζήτημα κύρους μίας κοινοτικής πράξης.

Η νομιμοποίηση για την προσφυγή ακυρώσεως ως λόγος αποκλεισμού της προδικαστικής παραπομπής

Η συμπληρωματική λειτουργία του άρθρου 234 εδ. 1 β) ως μέσου έννομης προστασίας των φυσικών και νομικών προσώπων αποτυπώνεται και στη σχέση που μπορεί να υπάρξει μεταξύ ενός προδικαστικού ερωτήματος και της συνδρομής των προϋποθέσεων του άρθρου 230 εδ. 4 ΕΚ για την άμεση προσβολή της επίμαχης πράξης με προσφυγή ακυρώσεως. Σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΚ ο εθνικός δικαστής δεσμεύεται και δεν δικαιούται να θέσει ζήτημα κύρους – άρα και αν υποβάλει ερώτημα – όταν αντιμετωπίζει πράξη κοινοτικού οργάνου, την οποία ο διάδικος στην εθνική δίκη μπορούσε να προσβάλει ευθέως με προσφυγή ακυρώσεως κατά το άρθρο 230 ΕΚ ενώπιον του κοινοτικού δικαστή, αλλά δεν το έπραξε. Στην περίπτωση αυτή η πράξη καθίσταται δεσμευτική για τον ιδιώτη και αφού έχει παρέλθει η ποθεσία του άρθρου 230 ΕΚ εδ. 5 ΕΚ, δεν υπάρχει πλέον δυνατότητα παρεμπόπτοντος ελέγχου του κύρους της (για την εξαίρεση του άρθρου 241 ΕΚ βλ. πιο κάτω). Εφόσον λοιπόν πληρούνται οι όροι του άρθρου 230 εδ. 4 ΕΚ, η ενδεδειγμένη οδός για τον συγκεκριμένο ιδιώτη είναι η προσφυγή ακυρώσεως, οπότε αποκλείεται ο έλεγχος του κύρους της ίδιας πράξης βάσει του άρθρου 234 εδ. 1 β), αν ο ιδιώτης διεκδικήσει αργότερα έννομη προστασία ενώπιον του εθνικού δικαστή [ΔΕΚ C-188/92, Textilwerke Deggendorf, Συλλ. 1994, I-833

σκ. 26, C-390-98, H.J.Banks κ.α., Συλλ. 2001, I-6117, σκ. 111, C-239/99, Nachi Europe, Συλλ. 2001, I-1197].

III. Ευχέρεια και υποχρέωση παραπομπής

Η βασική διάκριση του άρθρου 234 (267 ΣΛΕΕ)

Προκειμένου να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες για την αρμονική συνεργασία εθνικού και κοινοτικού δικαστή, το άρθρο 234 προβαίνει σε μία θεμελιώδη διάκριση των εθνικών δικαστηρίων και τα κατατάσσει σε δύο κατηγορίες. Τα κατώτερα δικαστήρια έχουν κατ' αρχάς ευχέρεια, ενώ τα ανώτατα υποχρέωση παραπομπής (εδ. 2 και 3). Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται ένας εύλογος συμβιβασμός, αφού η υποχρέωση παραπομπής όλων των δικαστηρίων σε όλες τις υποθέσεις με μικρότερο ή μεγαλύτερο κοινοτικό ενδιαφέρον θα έθετε σε κίνδυνο τη λειτουργικότητα της διαδικασίας του άρθρου 234, ενώ η απλή ευχέρεια σε όλες τις περιπτώσεις δεν θα διασφάλιζε την ενιαία ερμηνεία και εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου. Έτσι προτιμήθηκε η μέση λύση που συνεπάγεται την υποχρέωση παραπομπής, μόνο όταν πρόκειται για τα δικαστήρια τελευταίου βαθμού.

A. Η έννοια του «δικαστηρίου» κατά το άρθρο 234 (267 ΣΛΕΕ)

Έννοια του κοινοτικού δικαίου

Για να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα ένα όργανο πρέπει να πληροί ορισμένες προϋποθέσεις που έλκουν την καταγωγή τους από το κοινοτικό δίκαιο, αφού η έννοια του δικαστηρίου κατά το άρθρο 234 δεν μπορεί να είναι κοινοτική. Η νομολογία του ΔΕΕ έχει χαρακτηρίσει ως καθοριστικά στοιχεία (α) την ύπαρξη νομοθετικού θεμελίου για τη λειτουργία του οργάνου, (β) τον μόνιμο χαρακτήρα του, (γ) την υποχρεωτικότητα της δικαιοδοσίας του, (δ) την κατ' αντιμωλία διεξαγωγή της διαδικασίας ενώπιόν του, (ε) τη λήψη αποφάσεων κατόπιν εφαρμογής κανόνων δικαίου και (στ) την ανεξαρτησία των μελών του. Παρά το γεγονός ότι το ΔΕΚ επιμένει στην τήρηση των ανωτέρω κριτηρίων [βλ. π.χ. C-24/92, Corbiau, Συλλ. 1993, I-1277], είναι γεγονός ότι δεν προχωρεί σε μία εξονυχιστική έρευνα, αλλά προτιμά μία ευέλικτη προσέγγιση, για να ανταποκριθεί στο ρόλο του κατά το άρθρο 234 και να βοηθήσει τα δικαιοδοτικά όργανα που απευθύνουν προδικαστικά ερωτήματα, χωρίς να αποφαινεται με αυθεντικό τρόπο για τη φύση και την ένταξή τους στο εθνικό δικαιοδοτικό σύστημα. Το στοιχείο που αναδεικνύεται στην πρόσφατη νομολογία είναι πάντως η ανάγκη, η εθνική διαδικασία να

καταλήγει στην έκδοση απόφασης δικαιοδοτικού χαρακτήρα, που λείπει σε υποθέσεις καθαρά εκούσιας δικαιοδοσίας [ΔΕΚ C-178/99, Salzmann, Συλλ. 2001, I-4421, και διατάξεις C-86/00, HSB-Wohnbau, Συλλ. 2001, I-5353, και C-447/00, Holto, Συλλ. 2002, I-735].

Ειδικές περιπτώσεις

Δύο ειδικές περιπτώσεις που έχουν απασχολήσει προσφάτως τη νομολογία και οδήγησαν στη διεύρυνση της έννοιας του «δικαστηρίου» κατά το άρθρο 234 είναι αφενός τα όργανα που είναι αρμόδια να εκδικάζουν ενστάσεις φορολογικής φύσης και αφετέρου οι αρχές που καλούνται να δικάσουν τις προσφυγές κατά τη διαδικασία που προηγείται της σύναψης δημόσιων συμβάσεων. Στην πρώτη περίπτωση [ΔΕΚ C-110-147/98, Gabalfrisa κ.α., Συλλ. 2000, I-1577] η ιδιότητα του δικαστηρίου αναγνωρίσθηκε σε όργανα που περισσότερο εξετάζουν ενδικοφανείς και όχι ένδικες προσφυγές φορολογικής φύσης, ενώ στην δεύτερη εκτιμήθηκε η ειδική σημασία της οδηγίας 89/665 για την δικαστική προστασία στο πεδίο των δημόσιων συμβάσεων και έγιναν δεκτά ερωτήματα προερχόμενα όχι από δικαστήρια κλασικού τύπου, αλλά από ανεξάρτητες αρχές, στις οποίες ο εθνικός νομοθέτης - όπως είχε το δικαίωμα - εμπιστεύθηκε την εκδίκαση των προσφυγών κατά τη διαδικασία που προηγείται της σύναψης δημόσιων συμβάσεων [ΔΕΚ C-54/96, Dorsch Consult, Συλλ. 1997, I-4961, και C-258/97, Hospital Ingenieure, Συλλ. 1999, I-1405].

Τα διαιτητικά δικαστήρια

Τα διαιτητικά δικαστήρια δεν συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις που έχει αναπτύξει το ΔΕΕ (πιο πάνω αρ. 16) και άρα δεν έχουν δικαίωμα παραπομπής [ΔΕΚ 102/81, Nordsee κ.α., Συλλ. 1982, 1095 σκ. 13, και C-126/97, Eco swiss China Time κ.α., Συλλ. 1999, I-3055, σκ. 34]. Προδικαστικό ερώτημα μπορεί πάντως να υποβληθεί σε ένα μεταγενέστερο στάδιο, αν δηλαδή η διαιτητική απόφαση προσβληθεί (π.χ με αγωγή ακυρώσεως) ενώπιον πολιτειακού δικαστηρίου και το τελευταίο αποφασίσει να ακολουθήσει την διαδικασία του άρθρου 234 [ΔΕΚ C-393/92, Almelo, Συλλ. 1994, I-1477, σκ. 22 επ.]. Διαφορετική παρουσιάζεται η περίπτωση της

λεγόμενης «υποχρεωτικής» διαιτησίας, για την οποία έχει γίνει δεκτό ότι τα διαιτητικά όργανα μπορούν να υποβάλλουν ως δικαστήρια προδικαστικά ερωτήματα [ΔΕΚ 109/88, Danfoss, Συλλ. 1989, 3199].

Το άρθρο 234 στην ελληνική δικονομική τάξη (267 ΣΛΕΕ)

Η εφαρμογή του άρθρου 234 στο ελληνικό δικονομικό σύστημα δεν θέτει ιδιαίτερα ζητήματα. Τα διοικητικά, πολιτικά και ποινικά δικαστήρια όλων των ειδών και των βαθμίδων είναι δικαστήρια υπό την έννοια του άρθρου και άρα δύνανται να υποβάλλουν προδικαστικά ερωτήματα. Η ίδια διαπίστωση ισχύει για το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο και για το Ελεγκτικό Συνέδριο, όταν επιλύει διαφορές κατά το άρθρο 98 του Συντάγματος, αλλά π.χ και για τα ειδικά δικαιοδοτικά όργανα των άρθρων 86 και 99 του Συντάγματος, εφόσον αντιμετωπίζουν θέματα κοινοτικού δικαίου [βλ. ήδη Β. Σκουρής, Η έννοια του «δικαστηρίου κατά το άρθρο 177 ΣυνθΕΟΚ, Προσανατολισμοί στο δημόσιο δίκαιο Ι, σ. 777-778 επ.]. Μετά τις νεότερες εξελίξεις της νομολογίας του ΔΕΕ(βλ. πιο πάνω αρ. 17) μένει ανοικτό το πρόβλημα χαρακτηρισμού των ανεξάρτητων αρχών που έχουν σταδιακά θεσπισθεί στην Ελλάδα και μετά την τελευταία αναθεώρηση διαθέτουν και συνταγματικό έρεισμα στο άρθρο 101^Α του Συντάγματος. Αξίζει να σημειωθεί ότι εκκρεμεί στο ΔΕΕ προδικαστικό ερώτημα που έχει υποβληθεί από την (ελληνική) Επιτροπή Ανταγωνισμού [υποθ. C-/03], οπότε αναμένεται να κριθεί η δυνατότητα υπαγωγής της εν λόγω Επιτροπής στα «δικαστήρια» του άρθρου 234 εδ. 2.

Β. προϋποθέσεις της παραπομπής

Τύπος της παραπεμπτικής απόφασης

Η απόφαση του εθνικού δικαστηρίου εκδίδεται σύμφωνα με τους τύπους και τη διαδικασία του εθνικού (δικονομικού) δικαίου, διαβιβάζεται στο ΔΕΕ με την ευθύνη του παραπέμποντος δικαστηρίου (άρθρο 20 Κανονισμού Διαδικασίας του ΔΕΚ). Η επαφή γίνεται απευθείας μεταξύ του εθνικού και του κοινοτικού δικαστή, χωρίς να μεσολαβήσουν άλλα όργανα (π.χ διπλωματικές υπηρεσίες). Όπως σημειώθηκε προηγουμένως, ενδείκνυται ο εθνικός δικαστής να συντάξει την απόφασή του, γνωρίζοντας ότι θα αναγνωσθεί και θα αξιοποιηθεί από δικαστές που κατά κανόνα αγνοούν το νομικό πλαίσιο της συγκεκριμένης διαφοράς, και να συμπεριλάβει έτσι όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για την πλήρη κατανόησή τους.

Πραγματική και όχι υποθετική διαφορά

Η εκτίμηση για την χρησιμότητα της παραπομπής ανήκει στον εθνικό δικαστή. Προϋπόθεση είναι βεβαίως η απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα να έχει επιπτώσεις στην έκβαση της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του εθνικού δικαστή, με άλλες λέξεις να είναι κρίσιμη, διότι επηρεάζει το περιεχόμενο της απόφασης στην κύρια δίκη. Αυτό δεν είναι σε θέση να κρίνει το ΔΕΕ, οπότε η σχετική ευθύνη περιέχεται στο εθνικό δικαστήριο. Δεν υπάρχει επίσης συγκεκριμένο στάδιο της δίκης, κατά το οποίο επιβάλλεται – ή αντιστοίχως αποκλείεται – η παραπομπή. Η διαδικασία του άρθρου 234 χωρεί σε οποιαδήποτε (πρώιμη ή προχωρημένη) φάση της δίκης, με συνέπεια ο εθνικός δικαστής να αξιολογεί πότε ακριβώς θα υποβάλει το ερώτημα [π.χ ΔΕΚ 72/83, *Campus Oil*, Συλλ. 1984, 2727, σκ. 10]. Ως μόνο όριο στην απόλυτη διακριτική ευχέρεια του εθνικού δικαστή προβάλλει η ανάγκη να πρόκειται για πραγματική και όχι για υποθετική ή κατασκευασμένη διαφορά: Αν δηλαδή προκύπτει από τα στοιχεία που έχουν τεθεί υπόψη του ΔΕΚ ότι δεν υφίσταται στην πραγματικότητα διαφορά, αλλά οι διάδικοι της κύριας «δίκης» επιδιώκουν να λάβουν απάντηση σε υποθετικό ερώτημα και ο εθνικός δικαστής ζητεί από το ΔΕΚ γνωμοδότηση και όχι βοήθεια για την επίλυση διαφοράς, τότε η προδικαστική παραπομπή είναι απαράδεκτη [ΔΕΚ 244/80, *Foglia/Novello*, Συλλ. 1981, 3045 σκ. 15 επ., C-118/94, *Associazione Italiana per il WWF*, Συλλ. 1996, I-1223, σκ. 15].

Διαδικασίες προσωρινής δικαστικής προστασίας

Προδικαστική παραπομπή χωρεί και σε δίκες ασφαλιστικών μέτρων, εφόσον ο εθνικός δικαστής κρίνει ότι πρέπει να απευθυνθεί στο ΔΕΚ [υπόθ. 338/85, *Pardini κ.α.*, Συλλ. 1988, 2041, σκ. 14]. Με τον τρόπο αυτό επιβεβαιώνεται ο αποφασιστικός ρόλος των εθνικών δικαστηρίων, που καλούνται να σταθμίσουν τη χρησιμότητα της προδικαστικής παραπομπής και στις διαδικασίες της προσωρινής δικαστικής προστασίας, υπολογίζοντας και τις συνέπειες που θα επέλθουν από την καθυστέρηση ενόψει του συνήθους επείγοντα χαρακτήρα των αιτούμενων μέτρων [βλ. και Β.Σκουρή, ΕΕΕυρΔ 2001, Τεύχος Ιωάννου σ. 785 επ.].

Ανάκληση του προδικαστικού ερωτήματος και ένδικα μέσα κατά της παραπεμπτικής απόφασης

Από το εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών εξαρτάται αν και μετά την παραπεμπτική απόφαση ο εθνικός δικαστής διατηρεί τον έλεγχο πρόοδου της υπόθεσης ή οφείλει οπωσδήποτε να αναμείνει την απόφαση του ΔΕΕ. Το κοινοτικό δίκαιο δεν εμποδίζει λοιπόν την ανάκληση του ερωτήματος για τους λόγους που θα κρίνει ο εθνικός δικαστής (π.χ παραίτηση, συμβιβασμός, κατάργηση της δίκης), όπως επίσης και την πιθανή ακύρωση (αναίρεση) της παραπεμπτικής απόφασης μετά την άσκηση ένδικου μέσου [ΔΕΚ C-334/95, Kruger, Συλλ. 1997, I-4517, σκ. 54]. Εφόσον κατά το εθνικό δίκαιο επιτρέπονται ένδικα μέσα και το ανώτερο δικαστήριο εξαφανίσει την παραπεμπτική απόφαση, δεν υπάρχουν περιθώρια για την συνέχιση της διαδικασίας ενώπιον του ΔΕΕ και η υπόθεση πρέπει να διαγραφεί.

Γ. Υποχρέωση παραπομπής

Περιπτώσεις υποχρεωτικής παραπομπής

Το άρθρο 234 εδ. 3 ορίζει ότι η παραπομπή είναι υποχρεωτική για τα εθνικά δικαστήρια, οι αποφάσεις των οποίων δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου. Υποχρέωση παραπομπής έχει θεμελιώσει η νομολογία του ΔΕΚ επίσης, όταν ο εθνικός δικαστής αντιμετωπίζει ζήτημα κύρους πράξης του κοινοτικού δικαίου (άρθρο 234 εδ. 1 β' περίπτωση).

α) Τα ανώτατα δικαστήρια

Οι λόγοι της υποχρεωτικής παραπομπής

Προκειμένου να διασφαλισθεί η ενότητα της ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου, να αποτραπούν αντιφατικές δικαστικές αποφάσεις και τελικώς να επέλθει ασφάλεια δικαίου, το άρθρο 234 εδ. 3 προβλέπει ότι τα ανώτατα δικαστήρια των κρατών μελών οφείλουν να υποβάλλουν προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ, όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του εδ. 1. Η ευχέρεια, την οποία διαθέτουν όλα τα δικαστήρια όλων των ειδών και των βαθμίδων κατά το εδ. 2, μεταμορφώνεται εδώσε υποχρέωση παραπομπής και δημιουργούνται οι κατάλληλες συνθήκες, ώστε ένα ζήτημα ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου να τεθεί έστω και κατά την τελευταία φάση της δίκης στο ΔΕΚ.

Κρίσιμο στοιχείο η ύπαρξη ένδικου μέσου

Η υπαγωγή ενός δικαιοδοτικού οργάνου στην κατηγορία του εδ. 3 εξαρτάται από το αν οι αποφάσεις του υπόκειται ή όχι σε ένδικα μέσα. Συνεπώς στο πλαίσιο της ελληνικής έννομης τάξης δικαστήρια κατα το άρθρο 234 εδ. 3 πρέπει να θεωρηθούν το Συμβούλιο της Επικρατείας, ο Άρειος Πάγος και το Ελεγκτικό Συνέδριο (κατά το μέτρο που επιλύει διαφορές), αλλά και το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο του άρθρου 100 του Συντάγματος [Σκουρής, ΕΕΕυρΔ 2001 Τεύχος Ιωάννου, σ. 781 επ.]. Μένει να διευκρινισθεί τι ισχύει, όταν η υπόθεση δεν εκκρεμεί σε ένα από τα ανώτερα τέσσερα (ανώτατα) δικαστήρια, αλλά σε δικαστήριο της ουσίας, οι αποφάσεις του οποίου γενικώς μεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα, όχι όμως στη συγκεκριμένη περίπτωση, διότι για κάποιους λόγους (π.χ επιτάχυνσης της απονομής της δικαιοσύνης) έχει περιορισθεί το δικαίωμα έφεσης ή αναίρεσης. Με σκοπό την πλήρη και αποτελεσματική εφαρμογή της διαδικασίας της προδικαστικής παραπομπής, η λεγόμενη «συγκεκριμένη θεωρία» απαιτεί εδώ η υποβολή προδικαστικού ερωτήματος να είναι υποχρεωτική, αφού η κρίση του κατώτερου δικαστηρίου δεν υπόκειται στη συγκεκριμένη υπόθεση στον έλεγχο ανώτερου δικαστηρίου. Προς τη λύση αυτή φαίνεται να προσανατολίζεται και το ΔΕΚ, επιδεικνύοντας όμως διστακτική στάση, προκειμένου να μην θίξει την εσωτερική δικονομική αυτονομία των κρατών μελών [από δείγμα αυτής της προσεκτικής προσέγγισης προσφέρει η ΔΕΚ C-99/00, Lyckeskog, Συλλ.2002, I-4839].

Εξαιρέσεις από την υποχρεωτική παραπομπή

Η αναγνώριση εξαιρέσεων από την υποχρεωτική παραπομπή των ανωτάτων δικαστηρίων απαιτεί σύνεση και προσοχή. Το ΔΕΚ έδωσε μία πρώτη κατεύθυνση στην υπόθεση C.I.L.F.I.T. [283/81, Συλλ. 1982, 3415, σκ. 9 επ.] και αναγνώρισε την απαλλαγή των ανωτάτων δικαστηρίων από την υποχρέωση παραπομπής, όταν το ερώτημα έχει ήδη απαντηθεί από το ΔΕΚ σε παρεμφερή υπόθεση [βλ. και ΔΕΚ C-337/95, Parfums Christian Dior, Συλλ. 1997, I-6013, σκ. 31], ενώ το ίδιο θα πρέπει να ισχύει και όταν υφίσταται παγιωμένη νομολογία ή όταν η απάντηση στο (πιθανό) ερώτημα είναι προφανής και δεν αφήνει περιθώρια αμφιβολιών. Πάντως γενικές και σαφείς οδηγίες σχετικά με τη συνδρομή των ανωτέρω εξαιρετικών προϋποθέσεων δεν μπορούν να δοθούν, οπότε η ευθύνη των ανωτάτων δικαστηρίων για την

τήρηση των υποχρεώσεών του παραμένει ακέραιη και οφείλει να προσανατολισθεί στην επίτευξη των στόχων της διαδικασίας του άρθρου 234.

β) οι περιπτώσεις του κύρους των κοινοτικών πράξεως

Έλεγχος του κύρους μόνο από το ΔΕΚ

Ενώ το κείμενο του άρθρου 234 εδ. 2 αφήνει να εννοηθεί ότι τα κατώτερα δικαστήρια διαθέτουν ευχέρεια παραπομπής σε όλες τις περιπτώσεις του εδ.1, η νομολογία του ΔΕΕ εισήγαγε μία σημαντική εξαίρεση, όταν ανακύπτει ζήτημα κύρους των πράξεων των κοινοτικών οργάνων. Εφόσον στο πλαίσιο της εθνικής δίκης αμφισβητείται η νομιμότητα κοινοτικής πράξης και ο δικαστής συμμαρτίζεται τις σχετικές αμφιβολίες, δεν έχει δικαιοδοσία να παραμερίσει την επίμαχη πράξη για τις ανάγκες της υπόθεσής του, αλλά οφείλει να παραπέμψει το ζήτημα στο ΔΕΕ, που έχει την αποκλειστική ευθύνη να αποφανθεί με δεσμευτικό τρόπο για το κύρος όλων των κοινοτικών πράξεων [ΔΕΚ 314/85, Foto Frost, Συλλ. 1987μ 4199, σκ. 15 επ.]. η συγκέντρωση του ελέγχου νομιμότητας στο ΔΕΕ επιβάλλεται για λόγους ενότητας και ασφάλειας του δικαίου, αφού το κύρος των κοινοτικών πράξεων, οι οποίες εξειδικεύονται και εκτελούνται κυρίως από όργανα των κρατών μελών δεν πρέπει να κρίνεται με αποσπασματικό και πιθανώς διαφορετικό τρόπο από τα (πολλά) εθνικά δικαστήρια. Στο ΔΕΕ που ασκεί τον ευθύ έλεγχο νομιμότητας των πράξεων των κοινοτικών οργάνων κατά το άρθρο 230 ΕΚ, περιέρχεται έτσι η αποκλειστική δικαιοδοσία (και) του έμμεσου ή παρεμπόπτοντος ελέγχου, καθίσταται μέσω της προδικαστικής παραπομπής κύριος και ασκείται πάντοτε από το ίδιο δικαιοδοτικό όργανο (τον κοινοτικό δικαστή), με αποτέλεσμα να αποτρέπονται αντιφατικές δικαστικές αποφάσεις σε ένα τόσο κρίσιμο θέμα. Ο λόγος της υποχρέωσης για παραπομπή εκλείπει, όταν ο εθνικός δικαστής αντιμετωπίζει με ζήτημα νομιμότητας, αποφαινεται όμως υπέρ του κύρους της κοινοτικής πράξης, οπότε και την εφαρμόζει χωρίς πρόβλημα.

Εξαίρεση στις διαδικασίες προσωρινής δικαστικής προστασίας

Έλεγχο του κύρους πράξης κοινοτικού οργάνου επιτρέπεται να πραγματοποιήσει ο δικαστής κράτους μέλους, όταν δικάζει αίτηση προσωρινής προστασίας και π.χ διατάσσει την αναστολή εκτέλεσης εθνικής διοικητικής πράξης, η οποία στηρίζεται σε αμφισβητούμενης νομιμότητας κοινοτικό κανόνα δικαίου [ΔΕΚ C-143/88 και C-92/89, Zuckerfabrik

Suderdithmarschen, Συλλ. 1991, I-1415, σκ. 21 επ., και C-465/93, Atlanta Fruchthandelsgesellschaft, Συλλ. 1995, I-3761, σκ. 30 επ.]. Η εξαιρετική αυτή δυνατότητα έχει αυστηρές προϋποθέσεις και ενεργοποιείται, αν δεν έχει κριθεί από το ΔΕΚ η νομιμότητα της κοινοτικής διάταξης και εφόσον ο εθνικός δικαστής (α) έχει σοβαρές αμφιβολίες για το κύρος του κοινοτικού κανόνα δικαίου, (β) παραπέμπει το ζήτημα του κύρους για οριστική κρίση στο ΔΕΕ, (γ) θεμελιώσει τον κατεπείγοντα χαρακτήρα του αιτούμενου ασφαλιστικού μέτρου και (δ) αξιολογήσει επαρκώς το κοινοτικό δημόσιο συμφέρον.

γ) Η παράβαση της υποχρέωσης παραπομπής

Οι πιθανές κυρώσεις

Στην περίπτωση που το εθνικό δικαστήριο δεν παραπέμπει στο ΔΕΕ, ενώ έχει υποχρέωση να το πράξει, δύο είναι οι ενδεχόμενες κυρώσεις που βαρύνουν (όχι φυσικά το δικαιοδοτικό όργανο, αλλά) το κράτους μέλος. Κατ'αρχάς υπάρχει παράβαση του άρθρου 234, με άλλες λέξεις παράβαση της Συνθήκης, οπότε μπορεί να σκηθεί κατά του (υπεύθυνου) κράτους μέλους η προσφυγή του άρθρου 226 ΕΚ. Αληθεύει βεβαίως ότι η Επιτροπή αποφεύγει να στραφεί εναντίον των κρατών μελών, όταν διασπιστώνεται παράβαση του άρθρου 234. Όμως, το γεγονός αυτό δεν αποκλείει ούτε μειώνει την ευθύνη των κρατών μελών κατά το άρθρο 226. Ακόμη ο ζημιούμενος ιδιώτης μπορεί να διεκδικήσει από το κράτους μέλος και εδώ το εθνικό δικαστήριο παραβιάζει το άρθρο 234. Η ευθύνη προς αποζημίωση παρουσιάζει ειδικό ενδιαφέρον, διότι στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών παρατηρείται μία προνομιακή μεταχείριση των δικαστηρίων, όταν τίθεται ζήτημα στικής ευθύνης του κράτους για «παράνομες δικαστικές αποφάσεις». Στο επίπεδο του κοινοτικού δικαίου παρόμοια προνομιακή μεταχείριση δεν είναι νοητή, οπότε η αθέτηση της υποχρέωσης προς παραπομπή δημιουργεί τις προϋποθέσεις μίας διότυπης αστικής ευθύνης για παραβάσεις του κοινοτικού δικαίου από τη δικαστική εξουσία [βλ. την υπόθεση C-224/01, Kobler, στην οποία ο Γενικός Εισαγγελέας Ph. Leger δημοσίευσε τις προτάσεις του την 8.4.2003].

IV. Η διαδικασία ενώπιον του ΔΕΚ

Γραπτή και προφορική διαδικασία

Η διαδικασία διεξάγεται στην γραπτή της φάση σύμφωνα με το άρθρο 20 εδ. 2 και 3 Οργ. ΔΕΚ. Η παραπεμπτική απόφαση του εθνικού δικαστηρίου κοινοποιείται από την Γραμματεία του ΔΕΕ στους διαδίκους της κύριας δίκης, στα κράτη μέλη, στην Επιτροπή και αν συντρέχει λόγος και σε άλλα κοινοτικά όργανα. (π.χ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και/ή Συμβούλιο, όταν το προδικαστικό ερώτημα αφορά το κύρος δικής τους πράξης), για να καταθέσουν, εφόσον το επιθυμούν, εντός δέμηνης προθεσμίας γραπτά υπομνήματα για την υπόθεση (άρθρο 23 εδ. 1 και 2 Οργ. ΔΕΚ). Την γραπτή φάση ακολουθεί κατά κανόνα η προφορική διαδικασία που διεξάγεται κατά το άρθρο 28 του Οργανισμού και το άρθρο 56 ΚανΔ του ΔΕΕ. Το άρθρο 104^α ΚανΔ ΔΕΚ ανοίγει το δρόμο για την κατ'εξάιρεση εφαρμογή επείγουσας διαδικασίας, όταν το ζητεί – τεκμηριώνοντας το σχετικό αίτημα – το εθνικό δικαστήριο και το ορίζει ο Πρόεδρος του ΔΕΕ μετά από πρόταση του εισηγητή δικαστή και έκφραση γνώμης του Γενικού Εισαγγελέα. Αυτονόητο είναι ότι για να γίνουν δεκτά παρόμοια αιτήματα πρέπει να συντρέχουν εξαιρετικές προϋποθέσεις [βλ. π.χ ΔΕΚ C-189/01, Jippes, Συλλ. 2001, I-5689]. Όταν πάλι το ΔΕΕ ΚΡΙΝΕΙ (α) ότι το ερώτημα του εθνικού δικαστηρίου είναι όμοιο με ερώτημα, το οποίο ήδη έχει απαντηθεί, (β) ότι η απάντηση στα τεθέντα ερωτήματα προκύπτει σαφώς από τη νομολογία ή (γ) ότι η απάντηση είναι σαφής και δεν αφήνει περιθώρια για εύλογη αμφιβολία, τότε μπορεί να απαντήσει, όχι όπως συνήθως με απόφαση, αλλά με διάταξη κατά το άρθρο 104 παρ. 3 ΚανΔ ΔΕΕ (δηλαδή χωρίς προφορική διαδικασία και χωρίς προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα), αφού ενημερώσει προηγουμένως για την πρόθεσή του το εθνικό δικαστήριο και τους υπόλοιπους παράγοντες της δίκης, προκειμένου να λάβουν θέση εφόσον το επιθυμούν [βλ. π.χ. διάταξη C-307/99, OGT Fruchthandels-gesellschaft, Συλλ. 2001, I-3159].

V. Δεσμευτικότητα της απόφασης επί της προδικαστικής παραπομπής Η δέσμευση του δικαστή της κύριας δίκης

Η απόφαση του ΔΕΕ επί της προδικαστικής παραπομπής απευθύνεται στο δικαστή που υπέβαλε το σχετικό ερώτημα και είναι λογικό να τον δεσμεύει για τις ανάγκες της κύριας δίκης, όπως επίσης και τα ανώτερα δικαστήρια στο πλαίσιο της ίδιας υπόθεσης. Η δέσμευση αυτή δεν

αποκλείει ωστόσο ο εθνικός δικαστής να αποταθεί και δεύτερη φορά στο ΔΕΕ αν αντιμετωπίζει δυσκολίες στην κατανόηση ή στην εφαρμογή της απάντησης και επιθυμεί να θέσει υπόψη του κοινοτικού δικαστή νέα στοιχεία [διάταξη ΔΕΚ 69/85, Wunsche, Συλλ. 1986, 947, σκ. 15, 14/86, Pretore di Salo, Συλλ. 1987, 2545 σκ. 12].

Δέσμευση σε άλλες δίκες

Υπό κανονικές συνθήκες δέσμευση άλλων δικαστηρίων από την απόφαση επί της προδικαστικής παραπομπής δεν νοείται με την τυπική ή δικονομική έννοια του όρου. Όταν το ΔΕΕ αποφαινεται επί ζητήματος ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου, η ερμηνεία που δίδεται ως απάντηση σε συγκεκριμένο προδικαστικό ερώτημα δεν μπορεί να αποκτήσει δύναμη δεδικασμένου. Ωστόσο έμμεση δέσμευση υπάρχει, διότι το ΔΕΕ δέχεται ότι όταν ένα εθνικό δικαστήριο προτίθεται να αποκλίνει από την ήδη δοθείσα ερμηνεία, δεν έχει την εξουσία να το πράξει, αλλά οφείλει να παραπέμψει το θέμα κατά το άρθρο 234 εκ νέου στο ΔΕΕ. Και πέρα όμως από αυτήτην περίπτωση είναι γεγονός ότι η απάντηση του ΔΕΕ επηρεάζει ουσιαστικά και συνήθως απολουθείται από τα εθνικά δικαστήρια σε συναφείς υποθέσεις, αποκτώντας με τον τρόπο αυτό δεσμευτική ισχύ επί της ουσίας [βλ. για μία εντελώς ειδική περίπτωση αφενός ΔΕΚ C-47/90, Deljaize et Le Lion, Συλλ. 1992, I-3669, και αφετέρου C-388/95, Βέλγιο κατά Ισπανίας, Συλλ. 2000, I-3123]. Διαφορετική είναι η κατάσταση, όταν το ΔΕΕ απαντά σε ερωτήματα σχετικά με το κύρος των πράξεων των κοινοτικών οργάνων. Αν η απόφαση είναι αρνητική για τη νομιμότητα της επίμαχης πράξης, το ΔΕΕ την ακυρώνει και τα αποτελέσματα είναι εδώ όμοια με την ακύρωση των κοινοτικών πράξεων στο πλαίσιο των άρθρων 230 και 231 ΕΚ: Η απόφαση ισχύει έναντι πάντων και ανατρέχει στο χρόνο έκδοσης της πράξης [άρθρο 231 ΕΚ]. Αν όμως δεν προκύψουν στοιχεία ικανά να θέσουν υπό αμφισβήτηση τη νομιμότητα της πράξης, τότε το ΔΕΕ περιορίζεται στη σχετική διαπίστωση, η οποία δεν αναπτύσσει δεσμευτικότητα πέρα από τις ανάγκες της κύριας δίκης, οπότε το κύρος της ίδιας πράξης δύναται να αμφισβητηθεί αργότερα στο πλαίσιο άλλης δίκης.

Περιορισμός των αποτελεσμάτων της απόφασης του ΔΕΚ

Οι αποφάσεις του ΔΕΕ επί των προδικαστικών παραπομπών αναπτύσσουν λόγω της φύσης τους οιονεί αναδρομικά αποτελέσματα υπό την έννοια ότι τόσο η ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου [ΔΕΚ 61/79, Denkavit Italiana, Συλλ. 1988, 379, σκ. 27 επ.], όσο και η κρίση για το κύρος της επίμαχης πράξης αφορούν και καταλαμβάνουν όλο το χρόνο ισχύος και εφαρμογής τους [ΔΕΚ 66, 127 και 128/79, Amministrazione delle Finanze dello Stato κ.α, Συλλ. 1980, 1237, σκ. 9]. Η τυπική και ουσιαστική δέσμευση που απορρέει από τις απαντήσεις του ΔΕΕ στα προδικαστικά ερωτήματα οδήγησαν στην ανάγκη λογικού περιορισμού των συνεπειών τους, είτε πρόκειται για κρίσεις επί της ερμηνείας είτε επί του κύρους των κανόνων και πράξεων του κοινοτικού δικαίου. Μέσω της αναλογικής εφαρμογής του άρθρου 231 εδ. 2 ΕΚ επιτυγχάνεται ο περιορισμός των αποτελεσμάτων των απαντήσεων του ΔΕΕ στο χρόνο μετά την έκδοση των σχετικών αποφάσεων, όταν αυτό επιβάλλεται για λόγους ασφάλειας του δικαίου ή προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης [ΔΕΚ 145/79, Roquette Freres κ.α., Συλλ. 1980, 2917, σκ. 52, 43/75, Defrenne κ.α, Συλλ. 1976, 455, σκ. 74 επ., C-262/88, Barber, Συλλ. 1990, I-1889, σκ. 45, και C-163/90, Legros, Συλλ. 1992, I-4625, σκ. 30 επ.]. Πρέπει πάντως να τονισθεί ότι οι προϋποθέσεις για την αναλογική εφαρμογή της θεσπιζόμενης στο άρθρο 231 εδ. 2 ΕΚ αρχής στη διαδικασία της προδικαστικής παραπομπής είναι αυστηρές, ανήκουν στη διακριτική εξουσία του ΔΕΚ και πληρούνται μόνο κατ' εξαίρεση.

VI. Η προδικαστική παραπομπή στην πράξη

Πρόσφατα στατιστικά στοιχεία

Σημειώσαμε ήδη ότι οι προδικαστικές παραπομπές συνιστούν την μεγαλύτερη κατηγορία υποθέσεων από αυτές που εκδικάζει το ΔΕΕ. Το μερίδιο των προδικαστικών παραπομπών διατηρείται περίπου σταθερό: Κατά την τελευταία τριετία υποβλήθηκαν 701 προδικαστικά ερωτήματα και συγκεκριμένα το 2000 σημειώσαμε 268 προδικαστικές παραπομπές επί συνόλου 526 εισαχθεισών υποθέσεων, το 2001 182 επί συνόλου 434 και το 2002 241 επί συνόλου 513.

Προδικαστικά ερωτήματα ελληνικών δικαστηρίων

Χωρίς να ανήκουν στην πρωτοπορία των δικαστηρίων που υποβάλλουν προδικαστικά ερωτήματα, τα ελληνικά δικαστήρια κινούνται κοντά στο μέσο όρο με ένα αριθμό 70 περίπου παραπομπών μέχρι σήμερα. Τα ερωτήματα προέρχονται κυρίων από τα δικαστήρια της ουσίας και σε μικρότερο βαθμό από τα ανώτατα δικαστήρια, ενώ ο αριθμός τους μοιράζεται σχεδόν μεταξύ των διοικητικών και των πολιτικών δικαστηρίων. Αξιόλογα παραδείγματα αποφάσεων του ΔΕΕ κατόπιν ελληνικών προδικαστικών παραπομπών συνιστούν οι υποθέσεις C-260/89, EPT (ελεύθερη παροχή ραδιοτηλεοπτικών υπηρεσιών, δικαίωμα έκφρασης γνώμης και δικαίωμα πληροφόρησης), Συλλ. 1999 I-2925, C-348/96, Calfa (ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων), Συλλ. 1999, I-11, το πλέγμα των προδικαστικών παραπομπών με αφορμή τη νομοθεσία για τις προβληματικές επιχειρήσεις και με τελευταία την απόφαση στην υπόθεση C-373/97, Διαμαντής, Συλλ. 2000, I 1705, C-262/99, Λουλουδάκης (Ελεύθερη κυκλοφορία και εγκατάσταση, προσωρινή εισαγωγή μεταφορικών μέσων), Συλλ. 2001, I-5547, C-326/00, απόφαση της 25/2/2003, ΙΚΛ/Ιωαννίδης (Κοινωνική ασφάλιση, αποζημίωση για νοσοκομειακή περίθαλψη στο εξωτερικό) κ.ο.κ.

Τελικές Παρατηρήσεις

A) Δικαίωμα σε προδικαστική παραπομπή

Κατά το άρθρ. 267 ΣΛΕΕ τέτοιο δικαίωμα έχει ένα Δικαστήριο κάποιου κράτους μέλους. Το τι συνιστά δικαστήριο είναι μια έννοια του ενωσιακού δικαίου. Ένα Δικαστήριο αποτελείται από ανεξάρτητα πρόσωπα , το οποίο αποφασίζει επί διαφορών σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο. Υπόκειται σε διαδικαστικούς κανόνες και έχει συσταθεί νόμιμα. Οι αποφάσεις αυτού του Δικαστηρίου πρέπει να περιβάλλονται το κύρος της νομολογιακής απόφασης και είναι δεσμευτικές. Το αν συνιστά Δικαστήριο κατά μια τυπική έννοια είναι αδιάφορο. Έτσι δικαίωμα για προδικαστική παραπομπή έχει και μια επιτροπή για την οποία ισχύουν τα ανωτέρω.

Αμφισβητούμενο είναι το ζήτημα αν μπορεί να συνιστά τέτοιο δικαστήριο ένα διαιτητικό δικαστήριο (όργανο). Το Δικαστήριο απαντώντας στο ερώτημα αυτό αναγνώρισε σε τέτοια Δικαστήρια δικαίωμα προδικαστικής παραπομπής μόνο αν αυτά είναι ενσωματωμένα στο δικαϊκό σύστημα ενός κράτους μέλους.

Τέτοιο δικαίωμα έχουν και δικαστήρια τα οποία έχουν δικαιοδοσία για περισσότερα κράτη μέλη και πληρούν τις ανωτέρω προϋποθέσεις.

Δεν μπορεί να λεχθεί ότι υπάρχει δικαίωμα σε προδικαστική παραπομπή. Εάν δεν εισακουστεί το αίτημα κάποιου δικαστηρίου για προδικαστική παραπομπή ενδεχομένως να θίγεται το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα ακρόασης.

Μια παράβαση από ένα δικαστήριο τελευταίου βαθμού ενδεχομένως να θίγει περαιτέρω το δικαίωμα στο φυσικό δικαστή.

B) Επιτρεπόμενες ερωτήσεις

Σύμφωνα με το αρθρ. 267 παρ. 1 ΣΛΕΕ μπορούν να τεθούν ερωτήματα που αφορούν την ισχύ ή την ερμηνεία του δευτερογενούς Ενωσιακού Δικαίου. Σ' αυτά περιλαμβάνεται η ερμηνεία των Συνθηκών , η ισχύς ή ερμηνεία των πράξεων των οργάνων της Ένωσης , των διάφορων οργανισμών και θεσμών , της Ένωσης. Τέτοια αρμοδιότητα διαθέτει η Ένωση και σε περιπτώσεις διεθνών συμφωνιών στις οποίες μέρος είναι η Ένωση.

Δεν επιτρέπεται να τεθούν ερωτήματα σχετικά με την ισχύ του εσωτερικού δικαίου. Ούτε ερωτήματα που αφορούν την συμβατότητα του ενωσιακού με το εσωτερικό δίκαιο ή ερωτήματα συνταγματικής συμβατότητας. Έτσι σύμφωνα με τα ανωτέρω ο εθνικός δικαστής πρέπει να θέσει το ερώτημα γενικά όπως π.χ αν ένα τέτοιο μέτρο που αντιστοιχεί στον τάδε νόμο θα ήταν γενικά συμβατό με το ενωσιακό δίκαιο. Αν ένα κράτος μέλος μονομερώς στην προσπάθεια του να ερμηνεύσει το ενωσιακό δίκαιο το ερμηνεύσει ευρύτερα απ' ότι του αναλογεί , τότε και πάλι το Δικαστήριο θα αποφασίσει σχετικά αφού το ενδιαφέρον του για ενιαία ερμηνεία του Ενωσιακού Δικαίου παραμένει. Αν το ερώτημα διατυπωθεί λάθος τότε το Δικαστήριο θα μεταβάλει το ερώτημα αυτεπάγγελα.

Γ) Βαρύτητα για μια απόφαση της Απόφασης

Κατ' αρθρ. 267 παρ. 2 ΣΛΕΕ πρέπει η τεθείσα ερώτηση του ερωτώντος δικαστηρίου κατά την άποψη του ίδιου Δικαστηρίου να είναι αποφασιστικής σημασίας. Το Δικαστήριο εξετάζει αυτή την προϋπόθεση κοιτάζοντας αν είναι μόνο υποθετικής φύσεως ερωτήματα ή (π.χ προσπάθεια επίτευξης μιας

γνωμοδότησης). Εξετάζει περαιτέρω αν μεταξύ της εξέτασης ισχύος του Ενωσιακού Δικαίου και της συγκεκριμένης απόφασης δεν υπάρχει καμία σύνδεση, καθιστώντας το ερώτημα έτσι άνευ σημασίας και καθαρά θεωρητικού ενδιαφέροντος. Έτσι τα εθνικά Δικαστήρια πρέπει να διατυπώνουν τους λόγους για τους οποίους το ερώτημα είναι σημαντικό. Καθιστά την σχετική διαδικασία άνευ αντικειμένου αν η διαδικασία ενώπιον του εθνικού Δικαστηρίου έχει πλέον περατωθεί. Η εξέταση του Δικαστηρίου επί αυτής της προϋπόθεσης δεν πρέπει να παρερμηνεύεται. Έτσι το αν η ερώτηση είναι σημαντική ή απαραίτητη δεν ελέγχεται ακριβώς από το Δικαστήριο. Το Δικαστήριο με λίγα λόγια ελέγχει μόνο αν έχουν τεθεί ερωτήσεις γενικής ή υποθετικής φύσης, τα οποία δεν έχουν καμία στενή σύνδεση με την πραγματικότητα ή η απάντηση είναι φανερό ότι δεν είναι απαραίτητη για την διαδικασία.

Δ) Υποχρεωτική υποβολή τέτοιων ερωτημάτων και προαιρετική

Εξετάζοντας το άρθρ. 267 παρ.2 ΣΛΕΕ διαπιστώνει κανείς ότι τα εθνικά δικαστήρια έχουν δικαίωμα για υποβολή ερωτήματος. Αντιθέτως το αρθρ. 267 παρ. 3 ΣΛΕΕ ιδρύει μια υποχρέωση για εθνικά Δικαστήρια, οι αποφάσεις των οποίων δεν μπορούν πλέον να προσβληθούν με ένδικα μέσα του εθνικού δικαίου. Κατά την επικρατούσα άποψη που υπηρετεί καλύτερα τους σκοπούς ενιαίας ερμηνείας του ενωσιακού δικαίου και ενιαίας εφαρμογής του γίνεται αποδεκτό ότι το αν ένα εθνικό Δικαστήριο είναι τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας ή όχι πρέπει να λαμβάνεται υπόψη με βάση την συγκεκριμένη υπόθεση. Έτσι αν σε μια περίπτωση ένα Δικαστήριο θα αποφασίσει σε τελικό βαθμό χωρίς να μπορούν οι αποφάσεις του να προσβληθούν με περαιτέρω ένδικα μέσα θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι είναι υποχρεωμένο να θέσει το ερώτημα, έστω και αν σε άλλη περίπτωση οι αποφάσεις του προσβάλλονται με ένδικα μέσα.

Το εθνικό Δικαστήριο τελευταίου βαθμού απελευθερώνεται από μια τέτοια υποχρέωση όταν το Δικαστήριο έχει ήδη σε όμοιο ερώτημα απαντήσει (*acte éclairé*). Όταν υπάρχει πάγια νομολογία του Δικαστηρίου ή όταν η εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου δεν αφήνει λογικές αμφιβολίες για την ερμηνεία του ενωσιακού δικαίου (*acte clair*). Αυτή η τελευταία εξαίρεση πρέπει να

προσεγγίζεται με αυστηρότητα. Απαγόρευση στην τελευταία αυτή περίπτωση δεν υπάρχει. Αν θέλει το εθνικό Δικαστήριο να παρεκκλίνει από την ερμηνεία του ενωσιακού Δικαίου πρέπει να στείλει πάλι σχετικό ερώτημα.

Ε) Ισχύς της απόφασης επί του ερωτήματος του Δικαστηρίου

Δεν ρυθμίζεται ρητά από τις συνθήκες η ισχύς της απόφασης επί προδικαστικού ερωτήματος. Πρέπει να γίνει μια διάκριση . Εάν το Δικαστήριο αποφασίσει για το ανίσχυρο ενός κανόνα δευτερογενούς δικαίου τότε πρέπει και το ερωτών δικαστήριο να κηρύξει ανίσχυρη την σχετική πράξη (μια εκ των πραγμάτων έναντι πάντων ισχύς). Σε περίπτωση που μια απόφαση κρίνει ότι το Ενωσιακό Δίκαιο ισχύει ή στην περίπτωση που μια απόφαση ερμηνεύει με ένα συγκεκριμένο τρόπο μια απόφαση τότε το εθνικό Δικαστήριο πρέπει σύμφωνα και με το άρθρο 4 παρ. 3 ΣΕΕ να μην εκδίδει πλέον μέτρα προσωρινής δικαστικής προστασίας ή θα πρέπει να αίρει αυτά, καθόσον δεν επικαλείται άλλους λόγους ακυρότητας. Έτσι οι αποφάσεις του Δικαστηρίου που ερμηνεύουν το Ενωσιακό Δίκαιο κατά την νομολογία του Δικαστηρίου έχουν ισχύ *ex tunc* και είναι τα Δικαστήρια και οι αρχές ενός κράτους μέλους με βάση και το αρθρ. 4 παρ. 3 ΣΕΕ υποχρεωμένα να εφαρμόζουν την απόφαση του Δικαστηρίου σε όλες τις περιπτώσεις , ακόμη και πρότερες της απόφασης του Δικαστηρίου. Ο χρονικός περιορισμός της αναδρομικής εφαρμογής μια απόφασης μπορεί να γίνει ρητά για λόγους κυρίως ασφάλειας του Δικαίου (το αρθρ. 264 παρ. 2 ΣΛΕΕ εφαρμόζεται αναλόγως).

ΣΤ) Έλεγχος τήρησης της υποχρέωσης των Δικαστηρίων για προδικαστική παραπομπή

Ερωτάται περαιτέρω εάν υπάρχει κάποιος τρόπος να ελεγχθεί αν ένα Δικαστήριο κράτους μέλους δεν τηρήσει την υποχρέωση του για προδικαστική παραπομπή του αρθρ. 267 παρ. 3 ΣΛΕΕ. Μια δυνατότητα είναι αυτή της κίνησης από την Κομισιόν της δικαστικής διαδικασίας παράβασης του Ενωσιακού Δικαίου σύμφωνα με το αρθρ. 258 ΣΛΕΕ.

Ζ) Διαδικαστικές λεπτομέρειες

Το εθνικό Δικαστήριο απευθύνει το ερώτημα του στην γραμματεία του Δικαστηρίου. Ο Γραμματέας ενημερώνει τα μετέχοντα μέρη , τα κράτη μέλη , την Κομισιόν και διάφορες θέσεις της Ένωσης , των οποίων οι πράξεις θίγονται , για τις αποφάσεις ή μια συνοπτική περιγραφή για να μπορέσουν να πάρουν θέση σχετικά (Η Κομισιόν μετέχει υποχρεωτικά σε κάθε υπόθεση

προδικαστικής παραπομπής κατά το άρθρ. 104 παρ.1 του Κώδικα Διαδικασίας του Δικαστηρίου). Με την παράδοση αυτή ξεκινά μια δίμηνη προθεσμία για την παράδοση των θέσεων και των αντιθέσεων (άρθρ. 23 παρ.2 Καταστατικού του Δικαστηρίου). Κατά το άρθρ. 53 παρ. 1 του Κώδικα Διαδικασίας του Δικαστηρίου ακολουθεί μια προφορική και μια γραπτή διαδικασία , η οποία εντούτοις μπορεί να παραληφθεί κατ' άρθρ. 76 παρ. 3 Κώδικα Διαδικασίας του Δικαστηρίου εάν το Δικαστήριο θεωρήσει ότι τα γραπτά είναι αρκούντως ξεκάθαρα.

Εάν λάβει χώρα μια προφορική διαδικασία τότε αυτή αποτελείται από τρία μέρη , ήτοι :

- 1) Αγορεύσεις , οι οποίες δεν πρέπει να επαναλαμβάνουν τις γραπτές αγορεύσεις
- 2) Ερωτήματα των μελών του Δικαστηρίου
- 3) Ανταπαντήσεις των αγορεύσαντων

Στην συνέχεια αναπτύσσει την θέση του ο Γενικός Εισαγγελέας (άρθρ. 82 Κώδικα Διαδικασίας). Το Δικαστήριο έχει την δυνατότητα κατ' άρθρ. 20 παρ. 5 Κώδικα Διαδικασίας να παραιτηθεί από το να ακούσει τις αναπτύξεις του Εισαγγελέα εάν η υπόθεση και τα σχετικά ερωτήματα έχουν ξανατεθεί ενώπιον του Δικαστηρίου.

Κατ' άρθρ. 99 του εν λόγω Κώδικα όταν το Δικαστήριο έχει ήδη αποφασίσει για τέτοια ερωτήματα ερμηνείας και δεν υπάρχει χώρος για λογικές αμφιβολίες μπορεί το Δικαστήριο να ακούσει μόνο τον Γενικό Εισαγγελέα χωρίς να ακούσει τους Διαδίκους.

Η) Ειδική συνοπτική διαδικασία

Για τον Τομέα της Ελευθερίας , Ασφάλειας και του Δικαίου κατ' άρθρ. 67 επ. ΣΛΕΕ εισήχθη το 2008 μια συνοπτική διαδικασία για πρόσωπα τα οποία λήφθηκε υπόψη η δυσμενής θέση ανθρώπων οι οποίοι ευρίσκονται στην φυλακή. Σχετικά άρθρα είναι εκείνα του άρθρ. 23 α του Οργανισμού του Δικαστηρίου , του άρθρ. 107 επ. του Κώδικα Διαδικασίας του Δικαστηρίου καθώς και το άρθρ. 267 ΣΛΕΕ παρ. 4 ΣΛΕΕ.

Για όλες τις άλλους Τομείς , πλην του ανωτέρω αναφερόμενου υπάρχει κατά την διαδικασία της Προδικαστικής παραπομπής η δυνατότητα υποβολής μιας αίτησης προτεραιότητας λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων συνθηκών (άρθρ. 53 παρ. 3 του Κώδικα Διαδικασίας του Δικαστηρίου) καθώς και η υποβολή μιας

επιστευσμένης αίτησης με άμεσες προφορικές αγορεύσεις χωρίς την παρεμβολή των παρατηρήσεων του Εισαγγελέα υπό την συνδρομή των προϋποθέσεων του αρθρ. 23 α του Οργανισμού του Δικαστηρίου , άρθρο 53 παρ. 3, άρθρο 105 επ. του Κώδικα Διαδικασίας του Δικαστηρίου.

Επίλογος

Γενικά μπορεί να λεχθεί ότι η διαδικασία αυτή παρέχει στα μέρη μια ευρεία δυνατότητα προστασίας ενώπιον της Ευρωπαϊκής Δικαιοσύνης. Η δυνατότητα αυτή είναι ιδιαίτερα έντονη στα τελευταίου βαθμού δικαστήρια. Πέραν του ότι συνιστά μια έμμεση διαδικασία δεν παύει να προστατεύει το ενωσιακό δίκαιο αλλά και τα μέρη από μια λανθασμένη εφαρμογή ή μια μη εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου. Όλα αυτά καθίστανται δυνατά μέσα από την αναστολή της διαδικασίας ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και την υποβολή ερωτημάτων προς το Δικαστήριο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΠΟΙΝΙΚΗ ΥΠΟΘΕΣΗ 2514/14

ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΕΠΑΡΧΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΛΑΡΝΑΚΑΣ

ΜΕΤΑΞΥ:

ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΛΑΡΝΑΚΑΣ

-v-

MASOUD MEHRABIPARI

ΚΟΙΝΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ
ΕΠΑΡΧΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΛΑΡΝΑΚΑΣ ΗΜΕΡ. 26/5/2014 ΓΙΑ
ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΔΕΕ

Α. Εισαγωγή

1. Το παρόν Υπόμνημα καταχωρείται στο Επαρχιακό Δικαστήριο Λάρνακας κατόπιν Διατάγματος Δικαστηρίου ημερομηνίας 26.05.2014 με το οποίο, στο πλαίσιο της παρούσας ποινικής υπόθεσης, διατάχθηκε όπως παραπεμφθούν στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης διάφορα ερωτήματα που άπτονται της ερμηνείας του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ειδικότερα της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ σχετικά με τους κοινούς κανόνες και

διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών.

B. Πραγματικά γεγονότα της Υπόθεσης

2. Ο Κατηγορούμενος, είναι Ιρανός υπήκοος και εισήλθε στη Δημοκρατία αρχικά στις 11.10.2000 νόμιμα με το διαβατήριό του και θεώρηση εισόδου από το αεροδρόμιο Λάρνακας. Στις 16.11.2000 ο Κατηγορούμενος υπέβαλε αίτηση ασύλου στην Υπάτη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες. Το 2001 εισήλθαν στη Δημοκρατία και η σύζυγος και τα δύο ανήλικα παιδιά του. Στις 29.06.2002 η οικογένεια απελάθηκε στο Ιράν, μετά από την απόρριψη του αιτήματός τους για άσυλο.
3. Το 2003, ο Κατηγορούμενος εισήλθε εκ νέου στη Δημοκρατία από μη εγκεκριμένο σημείο εισόδου και κατά το 2004 εισήλθε εκ νέου και η οικογένειά του στη Δημοκρατία, από μη εγκεκριμένο σημείο εισόδου. Ο κατηγορούμενος συνελήφθηκε και καταδικάστηκε σε δύο μήνες φυλακή λόγω παράνομης εισόδου στη Δημοκρατία και στη συνέχεια εκδόθηκαν διατάγματα κράτησης και απέλασης εναντίον του ημερομηνίας 28/4/2004 επειδή ήταν απαγορευμένος μετανάστης σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 6(1)(κ) του περί Αλλοδαπών και Μεταναστεύσεως Νόμου. Ο Αιτητής παράμεινε υπό κράτηση στη βάση διαταγμάτων κράτησης και απέλασης για περίοδο δύο μηνών, μετά από τους οποίους αφέθηκε ελεύθερος.
4. Ο Κατηγορούμενος, και η οικογένειά του υπέβαλαν εκ νέου αίτηση ασύλου στις αρμόδιες αρχές της Δημοκρατίας η οποία απορρίφθηκε από την Αναθεωρητική Αρή Προσφύγων κατά ή περί τις 26.09.2006, αλλά αυτός δεν εγκατέλειψε τη Δημοκρατία λόγω του ότι εξακολουθούσε να αντιμετωπίζει προβλήματα με τις αρχές του Ιράν.
5. Κατά ή περί τις 20.07.2009 ο Κατηγορούμενος συνελήφθηκε για παράνομη παραμονή στη Δημοκρατία και τέθηκε υπό κράτηση με σκοπό την απέλασή του στο Ιράν ως απαγορευμένος μετανάστης

σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 6(1)(θ), (κ) και (λ). Κατά ή περί τις 09.02.2010 ο Κατηγορούμενος αφέθηκε ελεύθερος υπό όρους, με απόφαση του Γενικού Διευθυντή Υπουργείου Εσωτερικών και του δόθηκε δικαίωμα παραμονής ενός έτους για ανθρωπιστικούς λόγους.

6. Μεταξύ των όρων για έκδοση άδειας παραμονής ήταν και η εξεύρεση εργασίας σε εργοδότη με άδεια απασχόλησης υπηκόων τρίτων χωρών, όρος ο οποίος δεν κατέστει δυνατό να ικανοποιηθεί, παρά τις προσπάθειες του Κατηγορούμενου, επειδή δεν μπορούσε να εξεύρει εργασία σε τέτοιο εργοδότη. Ως εκ τούτου, ο κατηγορούμενος δεν μπόρεσε να διεθετήσει την παραμονή του στη Δημοκρατία. Παρόλα αυτά ο Κατηγορούμενος παρουσιαζόταν σε Αστυνομικό Σταθμό και υπέγραφε κάθε μήνα, για δύο χρόνια σύμφωνα με τους όρους της απελευθέρωσής του.
7. Κατά ή περί τις 18.08.2012 ο Κατηγορούμενος συνελήφθηκε εκ νέου από την Αστυνομία λόγω του ότι κρίθηκε ως απαγορευμένος μετανάστης σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 6 (1)(κ) και (λ) του περί Αλλοδαπών και Μεταναστεύσεως Νόμου και εκδόθηκαν εκ νέου διατάγματα κράτησης και απέλασης εναντίον του ημερομηνίας 19.08.2012 και έκτοτε βρισκόταν υπό κράτηση στη βάση των εν λόγω διαταγμάτων.
8. Η κράτησή του παρατάθηκε για περίοδο περαιτέρω έξι μηνών στις 31/1/2013, λόγω μη συνεργασίας του Κατηγορούμενου για απέλασή του στο Ιράν.
9. Κατά την 8.3.2013, ο Κατηγορούμενος καταχώρισε αίτηση Habeas Corpus (Αρ. Αίτησης 42/2013) στο Ανώτατο Δικαστήριο, προσβάλλοντας τη νομιμότητα της διάρκειας της κράτησής του, η οποία διαρκούσε για περίοδο πέραν των έξι μηνών. Η αίτηση απέτυχε αφού το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε ότι η παράταση της κράτησής του για περίοδο πέρα των έξι μηνών ήταν δικαιολογημένη, επειδή ο Αιτητής δεν συνεργαζόταν με τις Αρχές της Δημοκρατίας ώστε να καταστεί δυνατή η εξασφάλιση διαβατηρίου ή ταξιδιωτικού εγγράφου και στη συνέχεια η απέλαση του. Σ'εκείνη την υπόθεση, ήταν παραδεκτό γεγονός ότι ο Αιτητής δεν είχε στην κατοχή του

διαβατήριο ή άλλο ταξιδιωτικό έγγραφο και ότι δεν συνεργάζεται με την Πρεσβεία του Ιράν για έκδοση τέτοιου εγγράφου, επειδή παρά την απόρριψη της αίτησης ασύλου του εξακολουθεί να ισχυρίζεται φόβο δίωξής του από τις αρχές του Ιράν.

10. Η κράτηση του Κατηγορούμενου παρατάθηκε εκ νέου στις 21/11/2013, μέχρι τις 19/2/2014 επειδή αρνείτο να συνεργαστεί με τις αρμόδιες αρχές για απέλασή του στο Ιράν.
11. Με την υπό κρίση υπόθεση διώκεται ποινικά ο Κατηγορούμενος για παράλειψη προσαγωγής στις αστυνομικές αρχές των ταξιδιωτικών του εγγράφων, ήτοι του διαβατηρίου του έτσι ώστε να απελαθεί στο Ιράν. Ο Κατηγορούμενος από τις 18.08.2012 κρατείτο στα Κρατητήρια για σκοπούς απέλασής του στη βάση διαταγμάτων κράτησης και απέλασης της Διευθύντριας του Τμήματος Αρχείου Πληθυσμού και Μετανάστευσης, ως παρανόμως παραμένων υπήκοος τρίτης χώρας. Η απέλαση του δεν έγινε κατορθωτή μέχρι 19.02.2014, ημερομηνία κατά την οποία ο Κατηγορούμενος θα αφήνετο κανονικά ελεύθερος καθότι είχε συμπληρωθεί ο μέγιστος χρόνος κράτησης για σκοπούς απέλασης των 18 μηνών που προνοεί το άρθρο 18 ΠΣΤ (1), (7) και (8) του περί Αλλοδαπών και Μεταναστεύσεως Νόμου που αποτελεί την ενσωμάτωση των διατάξεων του άρθρου 15, παράγραφοι (1), (5) και (6) της Οδηγίας 2008/115/ΕΕ.
12. Στις 19.02.2014, δηλαδή την ημέρα κατά την οποία θα έπρεπε να αφήνετο ελεύθερος σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 18ΠΣΤ του περί Αλλοδαπών και Μεταναστεύσεως Νόμου ο Κατηγορούμενος, καταχωρήθηκε η υπό κρίση ποινική υπόθεση εναντίον του αναφορικά με την διάπραξη αδικήματος σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 19(1)(στ) του περί Αλλοδαπών και Μεταναστεύσεως Νόμου, για παράλειψη προσαγωγής σε διάφορους αστυνομικούς των ταξιδιωτικών του εγγράφων, ήτοι του διαβατηρίου του, γεγονός το οποίο οι αστυνομικές αρχές είχαν δυνατότητα να ερευνήσουν από την 18.08.2012 ημέρα κατά την οποία ο Κατηγορούμενος τέθηκε αρχικά υπό κράτηση.

13. Περαιτέρω, με το ίδιο κατηγορητήριο ο κατηγορούμενος κατηγορείται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 19(1)(θ) του περί Αλλοδαπών και Μεταναστεύσεως Νόμου, ότι παρακώλυσε διάφορους αστυνομικούς στην εκτέλεση των καθηκόντων τους χωρίς όμως περαιτέρω λεπτομέρειες του εν λόγω αδικήματος.
14. Η κράτηση του Κατηγορούμενου συνεχίστηκε επομένως λόγω του ότι καταχωρίστηκε ποινική υπόθεση εναντίον του μέχρι τις 26.5.2014 όταν το παρόν Δικαστήριο εξέδωσε διάταγμα για την παραπομπή προδικαστικών ερωτημάτων στο ΔΕΕ και αποφάσισε όπως ο Κατηγορούμενος αφεθεί ελεύθερος υπό όρους, μέχρι την εκδίκαση της παρούσας υπόθεσης.

Γ. Σχετικές νομοθετικές διατάξεις, νομική πτυχή και προδικαστικά ερωτήματα

15. Το σχετικό εθνικό δίκαιο καθορίζει τα ακόλουθα:

Ο περί Αλλοδαπών και Μεταναστεύσεως Νόμος

Άρθρο 2

*"αλλοδαπός" σημαίνει πρόσωπο το οποίο δεν είναι Κύπριος υπήκοος·
"απαγορευμένος μετανάστης" σημαίνει πρόσωπο το οποίο είναι απαγορευμένος μετανάστης βάσει των διατάξεων του Νόμου αυτού·*

Άρθρο 6 - Απαγορευμένοι μετανάστες

6.-(1) Τα ακόλουθα πρόσωπα θα είναι απαγορευμένοι μετανάστες και, τηρουμένων των διατάξεων του Νόμου αυτού ή των διατάξεων που δυνατό να περιέχονται σε οποιουδήποτε Κανονισμούς που εκδόθηκαν δυνάμει αυτού ή σε οποιοδήποτε Διάταγμα του Υπουργικού Συμβουλίου, δεν θα επιτρέπεται η είσοδος στη Δημοκρατία σε:-

- (α) οποιοδήποτε άπορο πρόσωπο·*

(β) οποιοδήποτε ηλίθιο ή παράφρονα ή διανοητικά ασθενή ή οποιοδήποτε πρόσωπο το οποίο για οποιαδήποτε άλλη αιτία είναι ανίκανο να φροντίζει κατάλληλα τον εαυτό του·

(γ) οποιοδήποτε πρόσωπο το οποίο πιστοποιήθηκε από ιατρό ότι υποφέρει από μεταδοτική ή μολυσματική ασθένεια η οποία, κατά τη γνώμη του ιατρού, αποτελεί κίνδυνο στη δημόσια υγεία ή το οποίο αρνείται να συμμορφωθεί με τις προϋποθέσεις οποιωνδήποτε Κανονισμών που εκδόθηκαν βάσει οποιουδήποτε νομοθετήματος για το συμφέρον της δημόσιας υγείας·

(δ) οποιοδήποτε πρόσωπο το οποίο, χωρίς να του απονεμηθεί χάρη, έχει καταδικαστεί για φόνο ή ποινικό αδίκημα για το οποίο η ποινή της φυλάκισης έχει επιβληθεί για οποιοδήποτε χρονικό διάστημα και το οποίο, λόγω των συναφών περιστάσεων θεωρείται από το Διευθυντή ως ανεπιθύμητος μετανάστης·

(ε) οποιαδήποτε πόρνη ή οποιοδήποτε πρόσωπο που ζει από τα έσοδα της πορνείας·

(στ) οποιοδήποτε πρόσωπο το οποίο, από τα Επίσημα Κυβερνητικά αρχεία ή από επίσημες πληροφορίες που λήφθηκαν από το Υπουργικό Συμβούλιο από Υπουργό των Αποικιών ή από τον Κυβερνήτη οποιασδήποτε Βρετανικής Αποικίας, Προτεκτοράτου ή υπό εντολή επικράτειας ή από την Κυβέρνηση οποιουδήποτε ξένου Κράτους ή από οποιαδήποτε άλλη έμπιστη πηγή θεωρείται από το Υπουργικό Συμβούλιο ως ανεπιθύμητο πρόσωπο·

(ζ) οποιοδήποτε πρόσωπο το οποίο φαίνεται από μαρτυρία την οποία το Υπουργικό Συμβούλιο δυνατό να θεωρήσει επαρκή, ότι ενδέχεται να συμπεριφερθεί κατά τέτοιο τρόπο που να καταστεί επικίνδυνο στην ησυχία, δημόσια τάξη, έννομη τάξη ή δημόσια ήθη ή να προκαλέσει έχθρα, μεταξύ των πολιτών της Δημοκρατίας και της Αυτής

Μεγαλειότητας ή να ραδιουργήσει εναντίον της εξουσίας της Αυτής Μεγαλειότητας και αρχής στη Δημοκρατία·

(η) οποιοδήποτε μέλος παράνομου συνδέσμου όπως ορίζεται στο άρθρο 63 του Ποινικού Κώδικα ή οποιοδήποτε Νόμου που τροποποιεί ή αντικαθιστά αυτό·

(θ) οποιοδήποτε πρόσωπο το οποίο απελάθηκε από τη Δημοκρατία είτε βάσει του Νόμου αυτού ή είτε βάσει οποιοδήποτε νομοθετήματος σε ισχύ κατά την ημερομηνία της απέλασής του·

(ι) οποιοδήποτε πρόσωπο του οποίου η είσοδος στη Δημοκρατία απαγορεύεται βάσει οποιοδήποτε νομοθετήματος εκάστοτε σε ισχύ·

(κ) οποιοδήποτε πρόσωπο το οποίο εισέρχεται ή διαμένει στη Δημοκρατία κατά παράβαση οποιασδήποτε απαγόρευσης, όρου, περιορισμού ή επιφύλαξης που περιλαμβάνεται στο Νόμο αυτό ή σε οποιοδήποτε Κανονισμούς που εκδόθηκαν βάσει του Νόμου αυτού ή σε οποιαδήποτε άδεια που παραχωρήθηκε ή εκδόθηκε βάσει του Νόμου αυτού ή των Κανονισμών αυτών·

(λ) οποιοδήποτε αλλοδαπό ο οποίος, αν επιθυμεί να εισέλθει στη Δημοκρατία ως μετανάστης, δεν έχει στην κατοχή του επιπρόσθετα από διαβατήριο που φέρει Βρετανική Προξενική θεώρηση για τη Δημοκρατία άδεια μετανάστευσης που χορηγείται από τον Ανώτερο Διευθυντή σύμφωνα με οποιοδήποτε Κανονισμούς που εκδόθηκαν βάσει του Νόμου αυτού·

(μ) οποιοδήποτε πρόσωπο το οποίο θεωρείται ως απαγορευμένος μετανάστης βάσει των διατάξεων του Νόμου αυτού.

(1Α) Για να διαπιστωθεί εάν υπήκοος τρίτης χώρας είναι απαγορευμένος μετανάστης βάσει του εδαφίου (1), η Αστυνομία δύναται να τον συλλάβει και κρατήσει για περίοδο που δεν υπερβαίνει

πες είκοσι τέσσερις (24) ώρες. Κατά τη λήξη της περιόδου των είκοσι τεσσάρων (24) ωρών, ο υπήκοος τρίτης χώρας αφήνεται ελεύθερος, εκτός εάν εκδοθούν εναντίον του διατάγματα κράτησης και απέλασης δυνάμει του άρθρου 14 ή εκτός εάν εκδοθεί εναντίον του διάταγμα κράτησης δυνάμει του άρθρου 18ΠΣΤ ή εκτός εάν Δικαστήριο διατάξει την κράτησή του.

(2) Το Υπουργικό Συμβούλιο ή, με τις οδηγίες του, οποιοσδήποτε Διευθυντής δύναται να χορηγεί άδεια σε απαγορευμένο μετανάστη για να εισέρχεται και παραμένει στη Δημοκρατία για τέτοια περίοδο και τηρουμένων τέτοιων όρων και προϋποθέσεων όπως το Υπουργικό Συμβούλιο δύναται να θεωρήσει ορθό.

(3) Άδεια που χορηγείται βάσει του εδαφίου (2) του άρθρου αυτού δύναται οποτεδήποτε να ανακληθεί από το Υπουργικό Συμβούλιο και, όταν άδεια ανακαλείται με τον τρόπο αυτό, το πρόσωπο προς το οποίο αυτή χορηγήθηκε δύναται να τύχει χειρισμού κατά τον τρόπο που εκτίθεται στην παράγραφο (δ) ή (στ) του εδαφίου (1) του άρθρου 13, ανάλογα με την περίπτωση, ωσάν οι πιο πάνω παράγραφοι να εφαρμόζονταν στο εδάφιο αυτό.

Άρθρο 14 - Διατάγματα απέλασης

14.-(1) Τηρουμένων των διατάξεων του Νόμου αυτού και των όρων οποιασδήποτε άδειας ή έγκρισης που χορηγήθηκε βάσει του Νόμου αυτού ή οποιωνδήποτε Κανονισμών που εκδόθηκαν βάσει αυτού και με την επιφύλαξη των διατάξεων του περί Προσφύγων Νόμου, ο Ανώτερος Διευθυντής δύναται να διατάξει οποιοδήποτε αλλοδαπό ο οποίος είναι απαγορευμένος μετανάστης ή οποιοδήποτε πρόσωπο το οποίο, αφού εισήλθε στη Δημοκρατία με άδεια να παραμείνει σε αυτή για περιορισμένη περίοδο, παραμένει στη Δημοκρατία μετά την παρέλευση της περιόδου αυτής ή οποιοδήποτε πρόσωπο το οποίο περιλαμβάνεται εντός της κατηγορίας που απαριθμείται στην παράγραφο (θ) του εδαφίου (1) του άρθρου 6 να απελαθεί από τη Δημοκρατία και, εν τω μεταξύ, να τεθεί υπό κράτηση.

(2) Αλλοδαπός ο οποίος διατάσσεται να απελαθεί θα απελαύνεται-

(α) σε κάποιο μέρος στη χώρα στην οποία αυτός ανήκει·

(β) με την έγκριση του Υπουργικού Συμβουλίου, στο μέρος από όπου αυτός ήρθε που δεν είναι η χώρα στην οποία αυτός ανήκει ή σε οποιοδήποτε μέρος στο οποίο αυτός συγκατατίθεται να απελαθεί, νοουμένου ότι η κυβέρνηση κάθε τέτοιου τόπου συγκατατίθεται να δεχτεί αυτόν.

(3) Βρετανός υπήκοος ο οποίος περιλαμβάνεται στην κατηγορία που απαριθμείται στην παράγραφο (1) του εδαφίου (1) του άρθρου 6 και ο οποίος διατάσσεται να απελαθεί, με την έγκριση του Υπουργικού Συμβουλίου θα απελαύνεται στο μέρος από όπου αυτός ήλθε ή σε οποιοδήποτε μέρος στο οποίο αυτός συγκατατίθεται να απελαθεί, νοουμένου ότι η Κυβέρνηση κάθε τέτοιου τόπου συγκατατίθεται να δεχτεί αυτόν.

(4) Ανεξάρτητα από οποιαδήποτε διάταξη που περιέχεται στο Νόμο αυτό, ο Ανώτερος Διευθυντής δύναται κατά τη διακριτική του εξουσία, να διατάξει απαγορευμένο μετανάστη ο οποίος έχει φτάσει διά θαλάσσης να εγκαταλείψει τη Δημοκρατία με το πλοίο με το οποίο αυτός έφτασε χωρίς να καθορίσει το μέρος στο οποίο αυτός απελαύνεται.

(5)- (α) Η εξουσία απέλασης που χορηγείται από το άρθρο αυτό, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε διάταξη που περιέχεται στο Νόμο αυτό, θα επεκτείνεται στην απέλαση οποιουδήποτε προσώπου που περιλαμβάνεται εντός των κατηγοριών που απαριθμούνται στις παραγράφους (στ), (ζ) και (η) του εδαφίου (1) του άρθρου 6:

Νοείται μόνο ότι το πρόσωπο αυτό δεν είναι Βρετανός υπήκοος και κατέχει την υπηκοότητα ξένου Κράτους κατά το χρόνο που εκδίδεται διάταγμα απέλασης.

(β) Πρόσωπο, το οποίο διατάσσεται να απελαθεί βάσει του εδαφίου αυτού, θα απελαθεί σε κάποιο μέρος στη χώρα της οποίας την υπηκοότητα αυτός κατέχει ή σε τέτοιο άλλο μέρος όπως το Υπουργικό Συμβούλιο δύναται να διατάξει με τη συγκατάθεση της Κυβέρνησης του μέρους αυτού.

(γ) Το Υπουργικό Συμβούλιο θα έχει εξουσία να διορίζει, με ένταλμα που φέρει την υπογραφή του, φύλακα της κινητής και ακίνητης περιουσίας οποιουδήποτε προσώπου εναντίον του οποίου έχει εκδοθεί διάταγμα απέλασης βάσει του εδαφίου αυτού και ο οποίος έχει απελαθεί από τη Δημοκρατία σύμφωνα με αυτό και δύναται να εκδίδει κανονισμούς για τη διαχείριση από το φύλακα τέτοιας περιουσίας, μέχρις ότου ο απελαθείς δυνατό να διορίσει το δικό του αντιπρόσωπο ή να κάνει άλλες διευθετήσεις που αφορούν τέτοια περιουσία, και γενικά για την καλύτερη εφαρμογή των σκοπών της παραγράφου αυτής.

(6) Πρόσωπο εναντίον του οποίου έχει εκδοθεί διάταγμα να εγκαταλείψει τη Δημοκρατία και /ή διάταγμα κράτησης ή περιορισμού—

(α) Πληροφορείται γραπτώς σε γλώσσα κατανοητή από αυτό τους λόγους για την πιο πάνω απόφαση εκτός εάν λόγοι εθνικής ασφάλειας καθιστούν κάτι τέτοιο ανεπιθύμητο· και

(β) έχει δικαίωμα να αντιπροσωπευθεί ενώπιον του Διευθυντή ή οποιασδήποτε άλλης αρχής της Δημοκρατίας και να ζητήσει την παροχή υπηρεσιών μεταφραστή.

Άρθρο 180Γ - Επιφύλαξη για την εφαρμογή των άρθρων 180Δ μέχρι 18ΠΘ

180Γ.-(1)Οι διατάξεις των άρθρων 180Δ μέχρι 18ΠΘ εφαρμόζονται ανεξάρτητα από οποιοσδήποτε αντίθετες διατάξεις του παρόντος Νόμου ή των δυνάμει αυτού εκδιδόμενων κανονισμών ή διαταγμάτων.

(2) Χωρίς επηρεασμό της γενικότητας του εδαφίου (1), τα άρθρα 12 ή/και 19 εφαρμόζονται σε υπήκοο τρίτης χώρας ο οποίος εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των άρθρων 18ΟΔ μέχρι 18ΠΘ, μόνο σε περίπτωση στην οποία –

(α) αφενός, έληξε η μέγιστη χρονική περίοδος κράτησης του εν λόγω υπηκόου τρίτης χώρας βάσει του άρθρου 18ΠΣΤ και, αφετέρου, δεν υπάρχει χώρα, από αυτές που αναφέρονται στον ορισμό του όρου "επιστροφή" στο άρθρο 18ΟΔ, που να αποδέχεται την είσοδό του στην επικράτεια της βάσει ταξιδιωτικού εγγράφου το οποίο εκδίδουν οι αρχές είτε της εν λόγω χώρας είτε της Δημοκρατίας· ή

(β) ο εν λόγω υπήκοος τρίτης χώρας αναχώρησε ή απομακρύνθηκε από τη Δημοκρατία σύμφωνα με τα άρθρα 18ΟΔ μέχρι 18ΠΘ, και μεταγενέστερα εισέρχεται παράνομα ή διαμένει παράνομα στη Δημοκρατία.

Πεδίο εφαρμογής των άρθρων 18ΟΔ μέχρι 18ΠΘ

18ΟΕ.-(1) Τα άρθρα 18ΟΔ μέχρι 18ΠΘ εφαρμόζονται στους παρανόμως παραμένοντες υπηκόους τρίτης χώρας στο έδαφος της Δημοκρατίας.

(2) Τα άρθρα 18ΟΔ μέχρι 18ΠΘ δεν εφαρμόζονται στους υπηκόους τρίτων χωρών, οι οποίοι -

(α) υπόκεινται σε απαγόρευση εισόδου, σύμφωνα με το Άρθρο 13 του Κώδικα Συνόρων του Σένγκεν, ή συλλαμβάνονται ή παρακολουθούνται από τις αρμόδιες αρχές σε σχέση με παράνομη χερσαία, θαλάσσια ή εναέρια διέλευση των εξωτερικών συνόρων της Δημοκρατίας και στους οποίους δεν έχει, εν συνεχεία, χορηγηθεί άδεια ή δικαίωμα να παραμείνουν στη Δημοκρατία, ή

(β) υπόκεινται σε απόφαση επιστροφής ως ποινική κύρωση ή ως συνέπεια ποινικής κύρωσης, σύμφωνα με το κυπριακό δίκαιο, ή υπόκεινται σε διαδικασίες έκδοσης.

(3) Τα άρθρα 18ΟΔ μέχρι 18ΠΘ δεν εφαρμόζονται σε πρόσωπα που είναι δικαιούχοι του κοινοτικού δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας σύμφωνα με το Άρθρο 2, παράγραφος 5, του Κώδικα Συνόρων του Σένγκεν.

Άρθρο 18ΠΣΤ - Κράτηση

18ΠΣΤ.-(1) Εκτός εάν στη συγκεκριμένη περίπτωση επιτρέπεται να εφαρμοστούν αποτελεσματικά άλλα επαρκή αλλά λιγότερο αναγκαστικά μέτρα, ο Υπουργός Εσωτερικών δύναται να εκδίδει διάταγμα με το οποίο να θέτει υπό κράτηση υπήκοο τρίτης χώρας υποκείμενο σε διαδικασίες επιστροφής, μόνο για την προετοιμασία της επιστροφής και/ή τη διεκπεραίωση της διαδικασίας απομάκρυνσης, ιδίως όταν -

(α) υπάρχει κίνδυνος διαφυγής, ή

(β) ο συγκεκριμένος υπήκοος τρίτης χώρας αποφεύγει ή παρεμποδίζει την προετοιμασία της επιστροφής ή τη διαδικασία απομάκρυνσης.

Τέτοια κράτηση έχει τη μικρότερη δυνατή διάρκεια και διατηρείται μόνο καθόσον χρόνο η διαδικασία απομάκρυνσης εξελίσσεται και εκτελείται με τη δέουσα επιμέλεια.

(2) Η κράτηση διατάσσεται εγγράφως βάσει του άρθρου 14 και συνοδεύεται από αιτιολόγηση των πραγματικών και νομικών λόγων.

(3) (α) Το διάταγμα κράτησης υπόκειται σε προσφυγή βάσει του Άρθρου 146 του Συντάγματος, σύμφωνα με τις διατάξεις του εν λόγω Άρθρου και υπό τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες το εν λόγω Άρθρο επιτρέπει τέτοια προσφυγή.

(β) Ο Υπουργός Εσωτερικών ενημερώνει αμέσως κάθε επηρεαζόμενο υπήκοο τρίτης χώρας σχετικά με τη δυνατότητα προσφυγής η οποία αναφέρεται στην παράγραφο (α).

(γ) Ο Υπουργός Εσωτερικών απολύει αμέσως τον επηρεαζόμενο υπήκοο τρίτης χώρας, εάν το διάταγμα κράτησής του ακυρωθεί από το Ανώτατο Δικαστήριο βάσει του Άρθρου 146 του Συντάγματος ή ανακληθεί από τον Υπουργό Εσωτερικών.

(4) Ο Υπουργός Εσωτερικών επανεξετάζει κάθε διάταγμα κράτησης το οποίο εκδίδει δυνάμει του παρόντος άρθρου-

(α) αυτεπάγγελτα ανά δίμηνο, και

(β) σε οποιοδήποτε εύλογο χρονικό διάστημα, κατ' αίτηση του επηρεαζόμενου υπηκόου τρίτης χώρας.

(5) (α) Η διάρκεια κράτησης βάσει του παρόντος άρθρου υπόκειται σε αίτηση για την έκδοση εντάλματος *habeas corpus* δυνάμει του Άρθρου 155.4 του Συντάγματος, σύμφωνα με τις διατάξεις του εν λόγω Άρθρου.

(β) Ο Υπουργός Εσωτερικών ενημερώνει αμέσως κάθε επηρεαζόμενο υπήκοο τρίτης χώρας σχετικά με τη δυνατότητα αίτησης η οποία αναφέρεται στην παράγραφο (α).

(γ) Ο Υπουργός Εσωτερικών απολύει αμέσως τον επηρεαζόμενο υπήκοο τρίτης χώρας, εάν η αίτησή του δυνάμει της παραγράφου (α) γίνει δεκτή από το Ανώτατο Δικαστήριο.

(6) Οσάκις καθίσταται πρόδηλο ότι δεν υφίσταται πλέον λογικά προοπτική απομάκρυνσης για νομικούς ή άλλους λόγους ή όταν παύουν να ισχύουν οι όροι του εδαφίου (1), η κράτηση παύει να δικαιολογείται και το συγκεκριμένο πρόσωπο απολύεται αμέσως.

(7) Με την επιφύλαξη της παραγράφου (γ) του εδαφίου (3) και της παραγράφου (γ) του εδαφίου (5), η κράτηση εξακολουθεί καθ' όλη τη χρονική περίοδο κατά την οποία πληρούνται οι όροι του εδαφίου (1) και είναι αναγκαία για να διασφαλισθεί η επιτυχής απομάκρυνση και δεν υπερβαίνει τους έξι μήνες.

(8) Ο Υπουργός Εσωτερικών δε δύναται να παρατείνει το χρονικό διάστημα που αναφέρεται στο εδάφιο (7) παρά μόνο για πρόσθετο περιορισμένο χρόνο που δεν υπερβαίνει τους δώδεκα μήνες σε περιπτώσεις κατά τις οποίες, παρ' όλες τις εύλογες προσπάθειες, η επιχείρηση απομάκρυνσης είναι πιθανόν να διαρκέσει περισσότερο επειδή-

(α) ο συγκεκριμένος υπήκοος της τρίτης χώρας αρνείται να συνεργαστεί, ή

(β) καθυστερεί η λήψη αναγκαίων εγγράφων από τρίτες χώρες.

Άρθρο 19 - Αδικήματα και πρόστιμα

19. Πρόσωπο το οποίο-

(α) κάνει οποιαδήποτε ψευδή έκθεση, κατάθεση ή δήλωση αναφορικά με αίτηση για άδεια ή έγκριση να παραμείνει στη Δημοκρατία είτε για τον εαυτό του είτε για οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο·

(α1) εκδίδει εκ μέρους οποιουδήποτε ιδρύματος που παρέχει εκπαίδευση ή εξάσκηση στη Δημοκρατία ψευδές πιστοποιητικό σπουδών σε αλλοδαπό για σκοπούς έκδοσης άδειας μαθητή, σύμφωνα με τους Κανονισμούς που εκδίδονται με βάση τον παρόντα Νόμο·

(β) με οποιαδήποτε ψευδή έκθεση, κατάθεση ή δήλωση εξασφαλίζει για τον εαυτό του ή για οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο οποιαδήποτε άδεια ή έγκριση·

(γ) παράνομα αλλάσσει οποιαδήποτε άδεια ή έγκριση που χορηγήθηκε βάσει του Νόμου αυτού ή οποιωνδήποτε Κανονισμών που εκδόθηκαν βάσει αυτού·

(δ) χρησιμοποιεί ή χωρίς εύλογη δικαιολογία έχει στην κατοχή του οποιαδήποτε πλαστογραφημένη ή παράνομα αλλαγμένη άδεια ή έγκριση·

(ε) αρνείται να απαντήσει ή απαντά ψευδώς οποιαδήποτε ερώτηση που τέθηκε σε αυτό από Διευθυντή επί οποιουδήποτε θέματος αναφορικά με το οποίο Διευθυντής δύναται να υποβάλει ερωτήσεις βάσει ή για τους σκοπούς του Νόμου αυτού ή οποιωνδήποτε Κανονισμών που εκδόθηκαν βάσει αυτού·

(στ) αρνείται να προσαγάγει στο Διευθυντή οποιοδήποτε έγγραφο το οποίο Διευθυντής δυνατό να ζητήσει από αυτόν να παρουσιάσει βάσει ή για τους σκοπούς του Νόμου αυτού ή οποιωνδήποτε Κανονισμών που εκδόθηκαν βάσει αυτού·

(ζ) συνδράμει ή βοηθά οποιοδήποτε απαγορευμένο μετανάστη να εισέλθει ή να παραμείνει στη Δημοκρατία κατά παράβαση του Νόμου αυτού ή οποιωνδήποτε Κανονισμών που εκδόθηκαν βάσει αυτού ή είναι ιδιοκτήτης οποιοδήποτε σκάφους που χρησιμοποιείται για την είσοδο απαγορευμένου μετανάστη στη Δημοκρατία·

(η) εν γνώσει του παρέχει άσυλο σε οποιοδήποτε πρόσωπο το οποίο αυτός γνωρίζει ή έχει εύλογη αιτία να πιστεύει ότι ενέργησε κατά παράβαση του Νόμου αυτού ή οποιωνδήποτε Κανονισμών που εκδόθηκαν βάσει αυτού·

(θ) αντιστέκεται ή παρακωλύει, είτε ενεργά είτε παθητικά, οποιοδήποτε Διευθυντή στην εκτέλεση των καθηκόντων του·

(ι) αν και είναι αδειούχο βάσει του Νόμου αυτού, παραβαίνει οποιοδήποτε όρο ή προϋπόθεση που περιέχεται σε τέτοια άδεια·

(κ) αν και είναι κάτοχο άδειας που χορηγήθηκε βάσει του Νόμου αυτού ή οποιωνδήποτε Κανονισμών που εκδόθηκαν βάσει αυτού, παραβαίνει οποιοδήποτε όρο ή προϋπόθεση που περιέχεται σε τέτοια άδεια ή αναλαμβάνει οποιοδήποτε είδος εργασίας χωρίς να έχει εξασφαλίσει την άδεια του Διευθυντή δυνάμει του Κανονισμού 11 των περί Αλλοδαπών και Μεταναστεύσεως Κανονισμών·

(λ) αφού έχει εισέλθει στη Δημοκρατία ως προσωρινός κάτοικος για περιορισμένη περίοδο παραμένει στη Δημοκρατία μετά την εκπνοή της περιόδου αυτής χωρίς να έχει εξασφαλίσει άδεια από τον Ανώτερο Διευθυντή·

(μ) αρνείται να επιτρέψει να ερευνηθεί ο ίδιος ή οι αποσκευές του όπως προνοείται στο άρθρο 18, είναι ένοχο ποινικού αδικήματος και εξαιρουμένης της περιπτώσεως που αναφέρεται στην παράγραφο (ζ) υπόκειται σε φυλάκιση για χρονικό διάστημα που δεν υπερβαίνει τους δώδεκα μήνες ή σε πρόστιμο που δεν υπερβαίνει τις χίλιες λίρες ή και στις δύο τις ποινές της φυλάκισης και του προστίμου·

(ν) παραβιάζει όρο ή περιορισμό που θέτει ο παρών Νόμος ή ο περί Προσφύγων Νόμος ή τίθεται δυνάμει του προαναφερόμενου Νόμου, σε σχέση με την παραμονή του,

Σε περιπτώσεις όπου πρόσωπο είναι ένοχο αδικήματος λόγω παράβασης των διατάξεων της παραγράφου (ζ), αυτό υπόκειται σε φυλάκιση για χρονικό διάστημα που δεν υπερβαίνει τα τρία χρόνια ή σε πρόστιμο που δεν υπερβαίνει τις πέντε χιλιάδες λίρες ή και στις δύο αυτές ποινές. Επιπρόσθετα το Δικαστήριο που εκδικάζει την υπόθεση έχει εξουσία να διατάξει την κατάσχεση του σκάφους το οποίο χρησιμοποιήθηκε για την είσοδο του απαγορευμένου μετανάστη στη Δημοκρατία.

(2) Απαγορευμένος μετανάστης που βρέθηκε στη Δημοκρατία είναι ένοχος ποινικού αδικήματος και άνευ επηρεασμού των εξουσιών που χορηγήθηκαν στο Διευθυντή βάσει των διατάξεων του άρθρου 13, υπόκειται σε φυλάκιση για χρονικό διάστημα που δεν υπερβαίνει τα τρία χρόνια ή σε πρόστιμο που δεν υπερβαίνει τις πέντε χιλιάδες λίρες ή και στις δύο τις ποινές της φυλάκισης και του πρόστιμου, εκτός αν αποδείξει-

(α) ότι αυτός νόμιμα εισήλθε στη Δημοκρατία πριν την έναρξη της ισχύος του Νόμου αυτού·

(β) ότι αφού εισήλθε στη Δημοκρατία αεροπορικώς και δεν είναι πρόσωπο που προηγουμένως θεωρήθηκε απαγορευμένος μετανάστης επρόκειτο να παρουσιαστεί στον πλησιέστερο Διευθυντή·

(γ) ότι κατέχει άδεια ή έγκριση που χορηγήθηκε βάσει του Νόμου αυτού ή οποιωνδήποτε Κανονισμών που εκδόθηκαν βάσει αυτού ή κάποιου άλλου Νόμου, να παραμείνει στη Δημοκρατία· ή

(δ) ότι, αφού η άδεια του ή έγκριση εξέπνευσε ή ανακλήθηκε, αυτός δεν έχει εύλογη ευκαιρία να εγκαταλείψει τη Δημοκρατία.

[...]

16. Η Οδηγία 2008/115/EK σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών, καθορίζει στα σχετικά με την υπόθεση άρθρα-

Άρθρο 2 - Πεδίο εφαρμογής

1. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται στους παρανόμως διαμένοντες στο έδαφος κράτους μέλους υπηκόους τρίτης χώρας.

2. Τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίσουν να μην εφαρμόσουν την παρούσα οδηγία στους υπηκόους τρίτων χωρών, οι οποίοι:

α) υπόκεινται σε απαγόρευση εισόδου, σύμφωνα με το άρθρο 13 του Κώδικα Συνόρων του Σένγκεν, ή συλλαμβάνονται ή παρακολουθούνται από τις αρμόδιες αρχές σε σχέση με παράνομη χερσαία, θαλάσσια ή αερία διέλευση των εξωτερικών συνόρων κράτους μέλους και στους οποίους δεν έχει, εν συνεχεία, χορηγηθεί άδεια ή δικαίωμα να παραμείνουν στο εν λόγω κράτος μέλος,

β) υπόκεινται σε απόφαση επιστροφής ως ποινική κύρωση ή ως συνέπεια ποινικής κύρωσης, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, ή υπόκεινται σε διαδικασίες έκδοσης.

Άρθρο 3 – Ορισμοί

«παράνομη παραμονή»: παρουσία στο έδαφος κράτους μέλους υπηκόου τρίτης χώρας που δεν πληροί, ή δεν πληροί πλέον, τις προϋποθέσεις εισόδου, όπως ορίζονται στο άρθρο 5 του Κώδικα Συνόρων του Σένγκεν ή τις λοιπές προϋποθέσεις εισόδου, παραμονής ή διαμονής στο εν λόγω κράτος μέλος.

Άρθρο 5 - Μη επαναπροώθηση, βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού, οικογενειακή ζωή και κατάσταση της υγείας

Κατά την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, τα κράτη μέλη λαμβάνουν δεόντως υπόψη:

- α) τα βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού,
 - β) την οικογενειακή ζωή,
 - γ) την κατάσταση της υγείας του συγκεκριμένου υπηκόου τρίτης χώρας,
- και τηρούν την αρχή της μη επαναπροώθησης.

Άρθρο 6 - Απόφαση επιστροφής

[...]

4. Τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίσουν, ανά πάσα στιγμή, να χορηγήσουν αυτόνομη άδεια διαμονής ή άλλη άδεια που παρέχει δικαίωμα παραμονής για λόγους φιλευσπλαχνίας, ανθρωπιστικούς ή άλλους λόγους, σε υπήκοο τρίτης χώρας ο οποίος διαμένει παράνομα στο έδαφός τους. Στην περίπτωση αυτή, δεν εκδίδεται απόφαση επιστροφής. Εφόσον η απόφαση επιστροφής έχει ήδη εκδοθεί, τότε αυτή ανακαλείται ή αναστέλλεται για τη διάρκεια ισχύος του τίτλου διαμονής ή άλλης άδειας που παρέχει δικαίωμα παραμονής.

Άρθρο 8 - Απομάκρυνση

1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να εκτελέσουν την απόφαση επιστροφής, εάν δεν έχει χορηγηθεί χρονικό διάστημα οικειοθελούς αναχώρησης σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 4 ή εάν ο συγκεκριμένος υπήκοος δεν έχει συμμορφωθεί με την υποχρέωση επιστροφής εντός της προθεσμίας οικειοθελούς αναχώρησης που έχει χορηγηθεί σύμφωνα με το άρθρο 7.

2. Εάν το κράτος μέλος έχει χορηγήσει χρονικό διάστημα οικειοθελούς αναχώρησης σύμφωνα με το άρθρο 7, η απόφαση επιστροφής μπορεί να εκτελείται μόνο μετά τη λήξη του χρονικού διαστήματος, εκτός εάν, κατά τη διάρκεια αυτού του χρονικού διαστήματος, ανακύψει οιοσδήποτε από τους κινδύνους που ορίζονται στο άρθρο 7, παράγραφος 4.

3. Τα κράτη μέλη μπορούν να εκδίδουν χωριστή διοικητική ή δικαστική απόφαση ή πράξη με την οποία διατάσσεται η απομάκρυνση.

4. Εφόσον τα κράτη μέλη εφαρμόζουν - ως έσχατη λύση αναγκαστικά μέτρα για την εκτέλεση της απόφασης απομάκρυνσης υπηκόου τρίτης χώρας, ο οποίος ανθίσταται σε αυτήν, τα εν λόγω μέτρα πρέπει να είναι αναλογικά και οιοσδήποτε

χρησιμοποιούμενος καταναγκασμός να μην υπερβαίνει εύλογη ισχύ. Τα μέτρα αυτά εφαρμόζονται κατά τα προβλεπόμενα από την εθνική νομοθεσία, σύμφωνα με τα θεμελιώδη δικαιώματα και με τον δέοντα σεβασμό της αξιοπρέπειας και της σωματικής ακεραιότητας του συγκεκριμένου υπηκόου τρίτης χώρας.

5. Σε περίπτωση απομάκρυνσης με αεροπορική πτήση, τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη τις κοινές κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τα μέτρα ασφαλείας των κοινών απομακρύνσεων δια αέρος, που προσαρτώνται στην απόφαση 2004/573/EK.

6. Τα κράτη μέλη προβλέπουν αποτελεσματικό σύστημα ελέγχου της αναγκαστικής επιστροφής.

Άρθρο 15- Κράτηση

1. Εκτός εάν στη συγκεκριμένη περίπτωση δύνανται να εφαρμοσθούν αποτελεσματικά άλλα επαρκή αλλά λιγότερο αναγκαστικά μέτρα, τα κράτη μέλη μπορούν να θέτουν απλώς υπό κράτηση υπήκοο τρίτης χώρας υποκείμενο σε διαδικασίες επιστροφής, για την προετοιμασία της επιστροφής και/ή τη διεκπεραίωση της διαδικασίας απομάκρυνσης, ιδίως όταν:

α) υπάρχει κίνδυνος διαφυγής, ή

β) ο συγκεκριμένος υπήκοος τρίτης χώρας αποφεύγει ή παρεμποδίζει την προετοιμασία της επιστροφής ή τη διαδικασία απομάκρυνσης.

Οιαδήποτε κράτηση έχει τη μικρότερη δυνατή διάρκεια και διατηρείται μόνο καθόσον χρόνο η διαδικασία απομάκρυνσης εξελίσσεται και εκτελείται με τη δέουσα επιμέλεια.

2. Η κράτηση διατάσσεται από τις διοικητικές ή δικαστικές αρχές. Η κράτηση διατάσσεται εγγράφως και συνοδεύεται από πραγματική ή και νομική αιτιολόγηση.

Όταν η διαταγή κράτησης εκδίδεται από διοικητικές αρχές, τα κράτη μέλη:

α) είτε προβλέπουν την ταχεία δικαστική επανεξέταση της νομιμότητας της κράτησης που αποφασίζεται το συντομότερο δυνατό μετά την έναρξη της κράτησης,

β) είτε χορηγούν στο συγκεκριμένο υπήκοο τρίτης χώρας το δικαίωμα να κινηθεί διαδικασία για την ταχεία δικαστική επανεξέταση της νομιμότητας της κράτησής του που αποφασίζεται το συντομότερο δυνατό μετά την έναρξη της σχετικής διαδικασίας· εν τοιαύτη περιπτώσει, τα κράτη μέλη ενημερώνουν αμέσως τους ενδιαφερομένους υπηκόους τρίτων χωρών σχετικά με τη δυνατότητα διεξαγωγής τέτοιας διαδικασίας.

Ο συγκεκριμένος υπήκοος τρίτης χώρας απολύεται αμέσως εάν η κράτηση δεν είναι νόμιμη.

3. Εν πάση περιπτώσει, η απόφαση κράτησης επανεξετάζεται ανά εύλογα χρονικά διαστήματα είτε κατ' αίτηση του συγκεκριμένου υπηκόου τρίτης χώρας είτε αυτεπαγγέλτως. Σε περίπτωση παραταθείσας διάρκειας κράτησης, η επανεξέταση εποπτεύεται από δικαστική αρχή.

4. Οσάκις καθίσταται πρόδηλο ότι δεν υφίσταται πλέον λογικά προοπτική απομάκρυνσης για νομικούς ή άλλους λόγους ή όταν παύουν να ισχύουν οι όροι της παραγράφου 1, η κράτηση παύει να δικαιολογείται και το συγκεκριμένο πρόσωπο απολύεται αμέσως.

5. Η κράτηση εξακολουθεί καθ' όλη τη χρονική περίοδο κατά την οποία πληρούνται οι όροι της παραγράφου 1 και είναι αναγκαία για να διασφαλισθεί η επιτυχής απομάκρυνση. Κάθε κράτος μέλος

καθορίζει περιορισμένη περίοδο κράτησης, η οποία δεν μπορεί να υπερβαίνει το εξάμηνο.

6. Τα κράτη μέλη δεν μπορούν να παρατείνουν το χρονικό διάστημα που αναφέρεται στην παράγραφο 5 παρά μόνο για περιορισμένο χρόνο που δεν υπερβαίνει τους δώδεκα μήνες σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο σε περιπτώσεις κατά τις οποίες, παρ' όλες τις εύλογες προσπάθειές τους, η επιχείρηση απομάκρυνσης είναι πιθανόν να διαρκέσει περισσότερο επειδή:

α) ο συγκεκριμένος υπήκοος της τρίτης χώρας αρνείται να συνεργασθεί, ή

β) καθυστερεί η λήψη αναγκαίων εγγράφων από τρίτες χώρες.

Γ.1 Η ερμηνεία της Οδηγίας 2008/115/EK από το ΔΕΕ

17. Το ΔΕΕ έχει μέχρι σήμερα ερμηνεύσει την Οδηγία 2008/115/EK υπό το φως επίσης της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας, καθώς και στον σκοπό διασφάλισης της πρακτικής αποτελεσματικότητας του δικαίου της Ένωσης, με τρόπο που να περιορίζει σε μεγάλο βαθμό την ευχέρεια των κρατών μελών για ποινική μεταχείριση των παρανόμως διαμένοντων υπηκόων τρίτων χωρών υπό το φως των αρχών που διέπουν την επιστροφή των παρανόμως διαμένοντων υπηκόων τρίτων χωρών και του σκοπού της Οδηγίας 2008/115/EE.
18. Σύμφωνα με νομολογία του ΔΕΕ, παρ'ότι κατ' αρχήν, η ποινική νομοθεσία και οι κανόνες της ποινικής δικονομίας εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, εντούτοις, ο εν λόγω τομέας του δικαίου μπορεί να επηρεάζεται από το δίκαιο της Ένωσης (βλ. μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 11ης Νοεμβρίου 1981, 203/80, **Casati**, Συλλογή 1981, σ. 2595, σκέψη 27· της 2ας Φεβρουαρίου 1989, 186/87, **Cowan**, Συλλογή 1989, σ. 195, σκέψη 19, και της 16ης Ιουνίου 1998, C-226/97, **Lemmens**, Συλλογή 1998, σ. I-3711, σκέψη 19).

19. Το ΔΕΕ στην Υπόθεση **C-61/11, El Dridi**, αποφάνθηκε με τρόπο που να περιορίζει την ευχέρεια των κρατών μελών να ποινικοποιούν την παράνομη παραμονή. Πιο συγκεκριμένα, το ΔΕΕ στην εν λόγω υπόθεση αποφάνθηκε ότι τα κράτη μέλη δεν μπορούν, προς αντιμετώπιση της αποτυχίας των αναγκαστικών μέτρων που ελήφθησαν προς εκτέλεση της αναγκαστικής απομακρύνσεως σύμφωνα με το άρθρο 8, παράγραφος 4, της εν λόγω οδηγίας, να προβλέπουν ποινή στερητική της ελευθερίας, για το μοναδικό λόγο ότι ένας υπήκοος τρίτης χώρας εξακολουθεί, μετά την κοινοποίηση σε αυτόν διαταγής να εγκαταλείψει το εθνικό έδαφος και μετά την εκπνοή της προθεσμίας που τάχθηκε με αυτή τη διαταγή, να παραμένει παρανόμως εντός του εδάφους κράτους μέλους, αλλά οφείλουν να συνεχίσουν τις προσπάθειές τους προκειμένου να εκτελεσθεί η απόφαση περί επιστροφής, η οποία εξακολουθεί να παράγει τα αποτελέσματά της.
20. Περαιτέρω το ΔΕΕ, αποφάσισε ότι μια τέτοια ποινή [της στέρησης της ελευθερίας] παρακωλύει ενδεχομένως την επίτευξη του σκοπού που επιδιώκει η εν λόγω οδηγία, ήτοι την καθιέρωση μιας αποτελεσματικής πολιτικής απομακρύνσεως και επαναπατρισμού των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών.
21. Στην ίδια υπόθεση όμως το ΔΕΕ, δεν αποκλείει τη δυνατότητα των κρατών μελών να θεσπίζουν, τηρουμένων των αρχών της οδηγίας 2008/115 και του σκοπού της, διατάξεις που ρυθμίζουν την περίπτωση στην οποία τα αναγκαστικά μέτρα δεν κατέστησαν εφικτή την απομάκρυνση υπηκόου τρίτης χώρας, ο οποίος διαμένει παρανόμως εντός του εδάφους τους. Όσον αφορά, εν συνεχεία, τα αναγκαστικά μέτρα που μπορούν να εφαρμόσουν τα κράτη μέλη δυνάμει του άρθρου 8, παράγραφος 4, της οδηγίας 2008/115, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, στην περίπτωση που τέτοια μέτρα δεν επέτρεψαν την επίτευξη του επιδιωκόμενου αποτελέσματος, ήτοι την απομάκρυνση του υπηκόου τρίτης χώρας εις βάρος του οποίου αυτά ελήφθησαν, τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια να λαμβάνουν μέτρα, ακόμα και ποινικής φύσεως, που επιτρέπουν

ειδικότερα την αποθάρρυνση των εν λόγω υπηκόων να παραμείνουν εντός του εδάφους των κρατών αυτών.

22. Περαιτέρω, στην Υπόθεση C-329/11, **Achughbabian**, το ΔΕΕ αφού επανέλαβε τις αρχές που αποφασίστηκαν στην πιο πάνω υπόθεση El Dridi, αποφάνθηκε ότι η Οδηγία 2008/115 δεν εναντιώνεται στην επιβολή ποινικών κυρώσεων, σύμφωνα με τους εθνικούς κανόνες ποινικής δικονομίας, σε υπηκόους τρίτης χώρας στους οποίους εφαρμόστηκε η διαδικασία επιστροφής που θεσπίζει η οδηγία αυτή και οι οποίοι διαμένουν παρανόμως στο έδαφος κράτους μέλους χωρίς να υπάρχει λόγος που να δικαιολογεί τη μη επιστροφή. Τόνισε όμως επίσης το ΔΕΕ ότι, στο πλαίσιο της εφαρμογής αυτών των κανόνων ποινικής δικονομίας, η επιβολή των κυρώσεων που αναφέρονται στην προηγούμενη σκέψη προϋποθέτει τον πλήρη σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ιδίως δε εκείνων τα οποία εγγυάται η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950.

Γ.2 Ερωτήματα για προδικαστική παραπομπή στο ΔΕΕ

23. Υπό το φως της μέχρι σήμερα ερμηνείας της Οδηγίας 2008/115/EK από το ΔΕΕ, στο πλαίσιο της ποινικής υπόθεσης η οποία βρίσκεται υπό εκδίκαση ενώπιον του Επαρχιακού Δικαστηρίου Λάρνακας, προκύπτουν θέματα που άπτονται της ερμηνείας του Ευρωπαϊκού Δικαίου και ειδικότερα των διατάξεων της Οδηγίας 2008/115/EE όπως αυτή έχει μέχρι σήμερα ερμηνευθεί από το Δικαστήριο της Ε.Ε..
24. Ως εκ τούτου, εισηγούμαστε την αποστολή των πιο κάτω προδικαστικών ερωτημάτων στο ΔΕΕ:

A. Λαμβανομένων υπόψη των αρχών της καλόπιστης συνεργασίας, της πρακτικής αποτελεσματικότητας προς επίτευξη των σκοπών των Οδηγιών και τη αναλογικότητας, της καταλληλότητας και του εύλογου χαρακτήρα των ποινών, μπορούν τα άρθρα 15 και 16 της Οδηγίας

2008/115/EK να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι επιτρέπουν, την άσκηση ποινικής δίωξης εναντίον παρανόμως παραμένοντα υπηκόου τρίτης χώρας, μετά από την εφαρμογή σε δύο διαφορετικές περιπτώσεις αναγκαστικών μέτρων απομάκρυνσης οι οποίες δεν ήταν επιτυχείς και μετά τη συμπλήρωση της μέγιστης περιόδου κράτησης των 18 μηνών, κατά τη δεύτερη διαδικασία απομάκρυνσης, κατά την οποία δεν επιτεύχθηκε η εκτέλεση μέτρου απέλασης εναντίον του υπηκόου τρίτης χώρας, λόγω του ότι αυτός δεν έχει στην κατοχή του διαβατήριο και δεν συνεργάζεται με τις αρχές για την έκδοση τέτοιου διαβατηρίου μέσω της Πρεσβείας του επειδή ισχυρίζεται φόβο δίωξης του από τις αρχές του Ιράν, στη βάση διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας οι οποίες προϋπήρχαν των διατάξεων που ενσωματώνουν την Οδηγία και οι οποίες προβλέπουν ότι –

(α) Πρόσωπο το οποίο αρνείται να προσαγάγει στο Διευθυντή οποιοδήποτε έγγραφο το οποίο Διευθυντής δυνατό να ζητήσει από αυτόν να παρουσιάσει βάσει ή για τους σκοπούς του Νόμου αυτού ή οποιωνδήποτε Κανονισμών που εκδόθηκαν βάσει αυτού· ή/και

(β) Πρόσωπο το οποίο αντιστέκεται ή παρακωλύει, είτε ενεργά είτε παθητικά, οποιοδήποτε Διευθυντή στην εκτέλεση των καθηκόντων του υπόκειται σε φυλάκιση για χρονικό διάστημα που δεν υπερβαίνει τους δώδεκα μήνες ή σε πρόστιμο που δεν υπερβαίνει τις χίλιες λίρες ή και στις δύο τις ποινές της φυλάκισης και του προστίμου.

B. Σε περίπτωση θετικής απάντησης στο πιο πάνω ερώτημα, μπορεί η άσκηση της εν λόγω ποινικής δίωξης να γίνεται πάραυτα κατά την ημέρα συμπλήρωσης των 18 μηνών κράτησης για σκοπούς απέλασης, με αποτέλεσμα ο παρανόμως παραμένων υπήκοος τρίτης χώρας να μην αφήνεται ελεύθερος, αλλά η κράτηση του να συνεχίζει λόγω της ποινικής δίωξής του, εφόσον το Δικαστήριο κρίνει ότι υπάρχει κίνδυνος διαφυγής.

Γ. Ποια είναι η έννοια της άρνησης συνεργασίας του υπήκοου τρίτης χώρας στο άρθρο 15, παράγραφος 6 στοιχείο (α) της Οδηγίας 2008/115/EK και πιο συγκεκριμένα, επιτρέπεται η έννοια αυτή να συμπίπτει με τις πιο πάνω διατάξεις του εθνικού δικαίου που ποινικοποιούν οποιαδήποτε «αντίσταση ή παρακώλυση, είτε ενεργά είτε παθητικά, οποιουδήποτε Διευθυντή, λόγω μη προσκόμισης του διαβατηρίου ενώ, ταυτόχρονα, δεν προσάγονται στοιχεία αναφορικά με τις ενέργειες στις οποίες έχουν προβεί οι αρχές προς τις αρχές της χώρας καταγωγής για επιτυχή απομάκρυνση του υπηκόου τρίτης χώρας;

Δ. Η θέση του Κατηγορούμενου ως προς την απάντηση των ερωτημάτων και την ερμηνεία της Οδηγίας 2008/115/EK

25. Είναι η θέση του Κατηγορούμενου ότι από το γράμμα, τον σκοπό και το πνεύμα της Οδηγίας 2008/115/EK, αλλά και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ε.Ε., τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναφορικά ιδίως με τις εγγυήσεις που διέπουν τις ποινικές διαδικασίες η απάντηση στα πιο πάνω ερωτήματα θα πρέπει να είναι η ακόλουθη:

Α. Η Οδηγία 2008/115/EK δεν επιτρέπει τη διατήρηση και εφαρμογή τέτοιων γενικών ποινικών διατάξεων, που μάλιστα προϋπήρχαν της ενσωμάτωσης της Οδηγίας αναφορικά με την άρνηση προσαγωγής οποιωνδήποτε εγγράφων ή γενικών διατάξεων περί παρακώλυσης διευθυντών στην εκτέλεση των καθηκόντων τους, αφού είναι γενικές και αόριστες και δεν έχουν προηγουμένως εξειδικευτεί ώστε να υπάρχει ασφάλεια δικαίου και να γνωρίζει ο υπήκοος τρίτης χώρας τις συνέπειες της μη συνεργασίας του.

Περαιτέρω, η ποινικοποίηση ενεργειών ή παραλείψεων, οι οποίες ταυτόχρονα συνιστούν και λόγο παράτασης της κράτησης για σκοπούς απέλασης σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 15 της Οδηγίας, δεν επιτυγχάνει το επιδιωκόμενο από την Οδηγία αποτέλεσμα που είναι η

επιτυχής απομάκρυνση του υπηκόου τρίτης χώρας, με πλήρη όμως σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του.

Εν πάση περιπτώσει, ακόμη και εάν η επιβολή τέτοιων ποινικών διατάξεων είναι επιτρεπτή από την Οδηγία 2008/115/ΕΚ, μετά από αποτυχημένη προσπάθεια εκτέλεσης μέτρου απέλασης, αυτή θα πρέπει να γίνεται σύμφωνα με τις αρχές της απαγόρευσης της επαναπροώθησης, του σεβασμού της οικογενειακής ζωής και της αντικειμενικότητας και αναλογικότητας σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό. Η ποινικοποίηση ενεργειών που κατά τα άλλα συνιστούν λόγους παράτασης της κράτησης, μετά από τρεις αποτυχημένες προσπάθειες εκτέλεσης μέτρου απέλασης εναντίον προσώπου το οποίο βρίσκεται στη χώρα εδώ και 14 έτη, και το οποίο εξακολουθεί να ισχυρίζεται φόβο δίωξης του στη χώρα καταγωγής του, δεν φαίνεται να είναι πληροί τις αρχές της αναλογικότητας και αποτελεσματικότητας.

Περαιτέρω, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι το βάρος της επιτυχούς εκτέλεσης αναγκαστικού μέτρου απομάκρυνσης, δεν βρίσκεται στους ώμους του υπηκόου τρίτης χώρας, αλλά αντίθετα βρίσκεται πρωταρχικά στους ώμους των αρχών οι οποίες έχουν υποχρέωση σύμφωνα με το άρθρο 15 της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ να λαμβάνουν όλες τις απαραίτητες ενέργειες και να επιδεικνύουν εύλογη επιμέλεια ως προς τη λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων για τη διασφάλιση της επιτυχούς απομάκρυνσης. Μόνο εφόσον αποδεικνύεται η εύλογη αυτή επιμέλεια και η επιτυχής απομάκρυνση δεν καθίσταται εφικτή για λόγους που αφορούν στον υπήκοο τρίτης χώρας και στη συμπεριφορά του, θα μπορούσε ενδεχομένως να ποινικοποιηθεί η οποιαδήποτε τέτοια συμπεριφορά, λαμβανομένων πάντοτε υπόψη των πιο πάνω αναφερόμενων αρχών.

Β. Είναι η άποψη του Κατηγορούμενου ότι δεν μπορεί πάραυτα με τη συμπλήρωση 18 μηνών μέγιστης κράτησης, ο υπήκοος τρίτης χώρας να προσάγεται ενώπιον δικαστηρίου με κατηγορίες για ποινικό αδίκημα για λόγους βάσει των οποίων ήδη εξέτισε περίοδο κράτησης για σκοπούς απέλασης, δώδεκα μηνών. Είναι η άποψη του

Κατηγορούμενου, ότι από τη στιγμή που συμπληρώθηκε η μέγιστη περίοδος κράτησης και πρέπει να αφεθεί ελεύθερος, θα πρέπει οι αρχές να εφαρμόσουν εκ νέου τη διαδικασία που καθορίζεται στην Οδηγία 2008/115/ΕΚ περί οικειοθελούς αναχώρησης ή εν πάση περιπτώσει, στη βάση αντικειμενικών κριτηρίων και σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, να ασκήσουν την ευχέρεια που τους παρέχει η Οδηγία, για παραχώρηση άδειας παραμονής.

Γ. Η έννοια της άρνηση συνεργασίας του υπηκόου τρίτης χώρας, δεν μπορεί να αποτελεί απόλυτη έννοια και να συμπεριλαμβάνει οποιαδήποτε ενέργεια του υπηκόου τρίτης χώρας η οποία δυνατό να δυσκολεύει το έργο των αρχών προς επιτυχή εκτέλεση του μέτρου απέλασης. Θα πρέπει να αναλύεται και ερμηνεύεται, κατά περίπτωση, υπό το φως επίσης των ενεργειών που οι αρχές λαμβάνουν για εκτέλεση του μέτρου απομάκρυνσης αλλά και άλλων λόγων που αφορούν τις προσωπικές περιστάσεις του κάθε υπηκόου τρίτης χώρας αντικειμενικά. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, το γεγονός ότι ο μέλη της οικογένειας του Αιτητή βρίσκονται επίσης στην Κύπρο, η μακρά παραμονή του για δεκατέσσερα χρόνια στη χώρα, το γεγονός ότι εξακολουθεί να ισχυρίζεται φόβο δίωξής του στο Ιράν, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά την ανάλυση της έννοια της «άρνησης συνεργασίας», η οποία δεν μπορεί να συμπίπτει με την έννοια της παρακώλυσης των Διευθυντών στην άσκηση των καθηκόντων τους, ποινικοποιώντας οποιαδήποτε πράξη ή παράλειψη που μπορεί να εκληφθεί ως τέτοια.

Ειρήνη Τουμάζου
Δικηγόρος-Νομικός Σύμβουλος

Μάριος Α. Κουτσόφτας
Δημόσιος Κατήγορος
Για Γενικό Εισαγγελέα της Δημοκρατίας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ

ΕΝΩΣΗΣ

Γραμματεία

Λουξεμβούργο, 24/09/14

κύριο Μάριο Κουτσοφτά
Νομική Υπηρεσία της Δημοκρατίας
Γραφείο Γενικού Εισαγγελέα της
Δημοκρατίας
Απελλή 1
1403 Λευκωσία
ΚΥΠΡΟΣ/CYPRUS

974195 EL

**Προδικαστική υπόθεση C-390/14
Mehrabipari**

(Αιτούν δικαστήριο: Επαρχιακό Δικαστήριο Λάρνακας - Κύπρος)

Κοινοποίηση της προδικαστικής παραπομπής

Ο Γραμματέας του Δικαστηρίου έχει την τιμή να σας διαβιβάσει αντίγραφο της αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως που υποβλήθηκε σύμφωνα με το άρθρο 267 ΣΛΕΕ στην ανωτέρω υπόθεση.

Σύμφωνα με το άρθρο 23, εδάφιο 2, του πρωτοκόλλου περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου, οι διάδικοι, τα κράτη μέλη, η Επιτροπή και, ενδεχομένως, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα έχουν το δικαίωμα να καταθέτουν στο Δικαστήριο έγγραφες παρατηρήσεις επί των αιτήσεων για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως εντός προθεσμίας δύο μηνών από την παρούσα κοινοποίηση.

Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 23, εδάφιο 3, του Οργανισμού, τα συμβαλλόμενα στη συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο κράτη, εκτός των κρατών μελών, καθώς και η Εποπτεύουσα Αρχή της ΕΖΕΣ έχουν το δικαίωμα, εντός της ίδιας προθεσμίας, και οσάκις υφίσταται σχέση με έναν από τους τομείς εφαρμογής της συμφωνίας, να καταθέτουν στο Δικαστήριο έγγραφες παρατηρήσεις.

Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 23, εδάφιο 4, του Οργανισμού, οσάκις μια συμφωνία που έχει συναφθεί από το Συμβούλιο με ένα ή περισσότερα τρίτα κράτη και αφορά συγκεκριμένο τομέα προβλέπει ότι τα κράτη αυτά έχουν τη δυνατότητα να υποβάλλουν υπομνήματα ή έγγραφες παρατηρήσεις στις περιπτώσεις στις οποίες στο Δικαστήριο υποβάλλεται από δικαστήριο κράτους μέλους προδικαστικό ερώτημα που εμπίπτει στον τομέα εφαρμογής της συμφωνίας, τα ενδιαφερόμενα τρίτα κράτη μπορούν, εντός προθεσμίας δύο μηνών από της κοινοποίησεως, να καταθέσουν υπομνήματα ή έγγραφες παρατηρήσεις στο Δικαστήριο.

Τηλέφωνο : 4303-1
Τηλεέντυπο : 43-37-66
E-mail : ecj.registry@curia.europa.eu
Ιστοσελίδα : <http://www.curia.europa.eu>

Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης:
Γραμματεία
L - 2925 Λουξεμβούργο

Στην προαναφερθείσα **μη δυνάμενη να παραταθεί** δίμηνη προθεσμία προστίθεται η προβλεπόμενη στο άρθρο 51 του Κανονισμού Διαδικασίας κατ' αποκοπή προθεσμία **10 ημερών** λόγω αποστάσεως.

Ο Γραμματέας εφιστά την προσοχή σας στο γεγονός ότι όλα τα σχετικά με την υπόθεση έγγραφα πρέπει να κατατίθενται στη δικογραφία κατά τη διάρκεια της έγγραφης διαδικασίας.

Lynn Hewlett
κύριος υπάλληλος διοικήσεως

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αποφάσεις

01. ΔΕΚ 16/65, Schwarze, Συλλ. 1965, 1151 (1165)
02. ΔΕΚ 166/73, Rheinmuhlen, Συλλ. 1974, 33 (38).
03. ΔΕΚ. 138/80, Borker, Συλλ. 1980,1975
04. ΔΕΚ 61/65, Vaasen- Gobbels, Συλλ, 1969, 583 (585,601/2). Πρβλ. ΔΕΚ 17/76, Brack/Insurance Officer, Συλλ. 1976, 1429. 65 77,Razanatsimba, Συλλ. 1977, 2229.
05. ΔΕΚ 6/64, Costa/ENEL, Συλλ. 1964, 1251.
06. ΔΕΚ 166/73, Rheinmuhlen, Συλλ. 1974, 33 (38/39).
07. ΔΕΚ 244/80, Foglia/Novello(II) Συλλ. 1981, 3045 (σκεπτικό αρ. 32-34)
08. ΔΕΚ 246/80, Breukmeulen, Συλλ. 1981, 2311.
09. ΣΤΕ 2800/72
10. ΔΕΚ 102/81, Nordsee, Συλλ. 1982, 1095.
11. ΔΕΚ 6/65. Vaassen-Gobbels, Συλλ. 1969, 583.
12. ΣΤΕ 2161/57. 1747. 2162. 1048/65. 2043/70
13. ΔΕΚ 5/72 , Grassi, Συλλ. 1972, 443 (448).
14. ΔΕΚ 40/79 Sirena!Eda, Συλλ.1979, 3169
15. ΔΕΚ283/81, C.I.L.F.I.T., Συλλ. 1982, 3415.
16. ΔΕΚ31 και 33!62. Wohrmann και Iutticke, Συλλ. 1962, 1027 (1042/1043).
17. ΔΕΚ 126/80, Salonia, Συλλ. 1981, 1563.
18. ΔΕΚ 62/72, Bollmann, Συλλ. 1973, 269 (275).
19. ΔΕΚ 244/78, Union Laitiere Normande, Συλλ. 1979, 2663). 36 και 71/80, Irish Creamery Milk Suppliers Association, Συλλ. 1981, 735.
20. Επιτροπή κατά Βελγίου, Συλλ. 1978, 1896
21. ΔΕΚ 111/75, Mazzalai, Συλλ. 1976, 657 (666).
22. ΔΕΚ 29/68, Milch-Fett-und Eierkontor GmbH, Συλλ. 1969, 165.
23. ΔΕΚ 244/80, Foglia/Novello(II), Συλλ. 1981, 3045.
24. ΔΕΚ. 181/43, Haegeman, Συλλ. 1974, 449 (460).
25. ΔΕΚ 6/64, Costa/ENEL, Συλλ. 1964, 1251 (1256,1268).
26. ΔΕΚ 28-30/62, Da Costa, Συλλ. 1963, 63(81).
27. ΔΕΚ117/77, Algemeen Zinkenfonds Drenthe – Plattenland, Συλλ. 1978.825 (834).

28. ΔΕΚ 104/77, Oelschlager, Συλλ. 1978, 791 (797).
29. ΔΕΚ 36/79, Denkavit Futtermittel, Συλλ. 1979, 3439.
30. ΔΕΚ 253/78 και 1-3/79, Giry και Guerlain, Συλλ. 1980, 2327
31. ΔΕΚ 6/64, Costa/ENEL, Συλλ. 1964, 1251 (1268).
32. ΔΕΚ 62/76, Strehl, Συλλ. 1977, 211 (217/8).
33. ΔΕΚ 117/75, Algemene Ziekenfonds Drenthe-Plattenland, Συλλ. 1978, 825 .
34. ΔΕΚ 244/80, Foglia/ Novello (II), Συλλ. 1981, 3045
35. ΔΕΚ 104/79, Foglia/Novelo (I), Συλλ. 1980, 745.
36. ΔΕΚ 244/80, Foglia/Novello (II), Syll. 1981, 3045.
37. ΔΕΚ 93/78, Mattheus/Doego, Συλλ. 1978, 2203
38. C.E. Της 19.6.1964, Shell-Berre, KSE-ER 1964, αρ. 1744. C.E. της 1.3.1968, Syndicat general des fabricants des semoules en France, KSE-ER 1968, αρ. 3349.
39. ΔΕΚ 29/69, Stauder, Συλλ. 1969, 419 (425). 80/76, Kerry Milk, Συλλ. 1977, 425 (435).
40. ΔΕΚ 283/81, C.I.L.F.I.T., Συλλ. 1982, 345.
41. ΔΕΚ 28-30/62. Da Costa en Schaake, Συλλ. 1963, 63 (80/81).
42. ΔΕΚ 283/81, C.I.L.F.I.T., Συλλ. 1982, 345
43. ΔΕΚ 283/81. C.I.L.F.I.T., Συλλ. 1982, 3451
44. ΔΕΚ 24/64, Dingenmans, Συλλ. 1964, 1375 (1391).
45. 35 και 36/82, Morson και Jhanjan, Συλλ.1982, 3723
46. ΔΕΚ 93/78, Matheus/Doego, Συλλ. 1980, 2203 (σκεπτικό αρ. 5).
47. ΔΕΚ 166/73, Rheinmuhlen, Συλλ. 1974, 33 (38/39). 146/73, Rheinmuchen, Συλλ. 1974, 139 (147/8).
48. ΔΕΚ 107/76, Hoffmann-La Roche κατά Centrafarm, Συλλ. 1977, 957 (973).
49. ΔΕΚ 70/77, Simmenthal, Συλλ. 1978, 1453 (1468/9).

50. ΔΕΚ 6/64, Costa/ENEL, Συλλ. 1964, 1251 (1268),
51. ΔΕΚ 107/76, Hoffmann-La Roch/Centrafarm, Συλλ. 1977,
52. 35 και 36/82, Morson και Jhanjan, Συλλ. 1982, 3723
53. Απόφαση Μονομελούς Πρωτοδικείου Πειραιώς 556/1981, ΕΕΕΕρΔ 1983, 161.

54. ΔΕΚ 283/81, C.I.L.F.I.T. , Συλλ. 1982, 3415.
55. ΔΕΚ 28-30/62, Da Costa and Schaaue, Συλλ. 1963, 63 (67, 80/81).
283/81, C.I.L.F.I.T., Συλλ. 1982, 3415
56. ΔΕΚ 283/81, C.I.L.F.I.T., Συλλ. 1982, 2315.
57. ΔΕΚ 283/81, C.I.L.F.I.T., Συλλ. 1982, 3415
58. ΔΕΚ 106/77, Simmenthal, Συλλ. 1978, 629 (643).
-
58. ΔΕΚ 29/68, Milch – Fett – und Eierkotntor I, Συλλ. 1969, 165(178).
59. European Communities Act, 1972 (section 3(I)).
60. ΔΕΚ 28-30/62, Da Costa- Schaake, Συλλ. 1963, 63(67,80/81).
61. ΔΕΚ 28/81, C.I.L.F.I.T., Συλλ. 1982, 3415 (βλ. Ανωτ. Αρ. 1257 επ.
62. ΔΕΚ 28/67, Molkerei – Zentrale, Συλλ. 1968, 215 (230).
63. ΔΕΚ 66/80, international Chemical Corporation, Συλλ. 1981, 1191,
64. ΔΕΚ 4/79, Providence agricole de la Champgne, Συλλ. 1980, 2823
65. ΔΕΚ 109/79, Maiseries de Beauce, Συλλ. 1980, 2883. 145/79, Ropuette,
Συλλ. 1980, 2917.

Βιβλία

66. Π.Δ.Δαγτόγλου, ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο, I, β' έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1985
67. Β. Σκουρής, Ερμηνεία Συνθηκών για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα
68. Μ. Βηλαράς, Η τεχνική της αποτελεσματικής προστασίας των κοινοτικών δικαιωμάτων από τον εθνικό δικαστή, 2000
69. Χ. Γεραρής, Η απόφαση του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων επί του προδικαστικού ερωτήματος, ΕΕΕυρΔ 1995.297
70. Δ. Δούκας, Προδικαστική παραπομπή: Ο διάλογος του εθνικού με τον κοινοτικό δικαστή μέσα από την εξέλιξη της νομολογίας του ΔΕΚ, ΕΕΕυρΔ 1995.331

71. Κ. Ιωάννου, Εθνικά ένδικα βοηθήματα για παραβιάσεις του κοινοτικού δικαίου, ΕΕΕυρΔ 1993.29
72. Α. Καΐσης, Προδικαστική παραπομπή ad hoc διαιτητικών δικαστηρίων, ΕΕΕυρΔ 1991.3
73. Κ. Κεραμεύς, Ο θεσμός της προδικαστικής παραπομπής: Συστηματική θεώρηση με ιστορικά και συγκριτικά στοιχεία, Νομικές Μελέτες ΙΙ, 1994, σ. 702
74. Ε. Κρυσταλάκης, Τα (υποκειμενικά) όρια της δεσμευτικότητας των αποφάσεων του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που αποφαίνονται μετά από προδικαστικές προσφυγές, Δ 1983.377
75. Ε.Σαχπεκίδου, Προς μία προσέγγιση των προσέγγιση των προϋποθέσεων των παρ. 2 και 3 του άρθρου 177 ΣυνθΕΟΚ, ΕΕΕυρΔ 1983.335, Ε. Σαχπεκίδου, Προδικαστική παραπομπή: Η διαδικασία ενώπιον του εθνικού δικαστή μέχρι το σημείο της υποβολής του προδικαστικού ερωτήματος, ΕΕΕυρΔ 1995.315
76. Β.Σκουρής, Ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου από τον εθνικό δικαστή: Η θεωρία της σαφούς πράξεως, Προσανατολισμοί στο δημόσιο δίκαιο Ι, 1996, Σ. 713
77. Β. Σκουρής, η έννοια του “δικαστηρίου” κατά το άρθρο 177 ΣυνθΕΟΚ, Προσανατολισμοί στο δημόσιο δίκαιο Ι, 1996, σ. 777
78. Β. Σκουρής, Επίκαιρα ζητήματα της προδικαστικής παραπομπής κατά την νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ΕΕΕυρΔ 2001, Τεύχος Ιωάννου, σ. 441
79. Β. Σκουρής, Πρόσφατες εξελίξεις στην νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων σχετικά με την παραπομπή προδικαστικών ερωτημάτων, Συνέδριο των Διοικητικών Δικαστών Ιωάννινα 2002 (υπό δημοσίευση)
80. Β. Τουντόπουλος, Η παράλειψη υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στο ΔΕΚ κατά το ά. 234 ΣυνθΕΚ υπό το πρίσμα του ά. 6 ΕΣΔΑ, Δικαιώματα του Ανθρώπου 2000.885
81. Φ. Τριανταφύλλου – Αλμπανίδου, Συνέπειες της απόφασης του ΔΕΚ επί υποβολής προδικαστικού ερωτήματος, Δ. 2001.657
82. Β. Χριστιανός, Αμφιλεγόμενες αρμοδιότητες του ΔΕΚ στη διαδικασία της προδικαστικής παραπομπής, ΕΕΕυρΔ 2001, Ειδικό τεύχος σ. 569

Άλλες Πηγές

83. Ετήσια έκθεση του Δικαστηρίου , www.curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-06/qdag14001dec.pdf.
84. Δέκατη Έβδομη Γενική Έκθεση για τη δραστηριότητα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1983 (πίνακας 2, σ. 354).
85. Καταστατικό της ΕΤΕ. .

–